

כתב התביעה / תרגום מאנגלית: יוסף גולדמן

הגהה והשלמה: ענבר רז

כתב התביעה המופיע כאן, תורגם מהגירסה האנגלית שהיתה מצורפת להזמנת העדים אל בית המשפט באולדנברג שבגרמניה. כתב התביעה נשלח ארצה ב- 18.6.1965.

התביעה היא נגד:

1. הקומיסר האזורי בעבר של קובל, עכשיו מנהל מחסן, אריך קאסנר, יליד 6.11.1912 בברסלאו. מתגורר עכשיו בקלופנבורג בבית עירוני. בעל נתינות גרמנית. כרגע נתון במעצר לצורך חקירה.

2. מפקד המשטרה בעבר של קובל, פריץ מנטיי, יליד 15.3.1898 בויספיץ, מחוז ברנבורג/זלה. מתגורר במחוז זוף הופן ברח' ויזמנסדורף 51, כרגע נתון במעצר לצורך חקירה.

שניהם עצורים לצורך חקירה בגין רצח.

א.נ.

נגד הנ"ל הוגש ב- 3.8.1964 כתב תביעה לבית המשפט באולדנבורג. הדיון בתביעה העיקרית נפתח בבית המשפט של מושבעים באולדנבורג. הנתבעים מואשמים בביצוע רצח של בני אדם בקובל/אוקראינה ובסביבתה בשנים 1942-43. לפעמים הם פעלו יחדיו, אך תמיד זה היה כתוצאה מתאווה חולנית לרצח או ממניעים המבוססים על אכזריות. הנאשם קאסנר, מואשם בנוסף, שנתן פקודות במזיד מכוח סמכותו על הנאשם מנטיי לבצע מעשים אלו. ייאמר שהנאשם מנטיי סייע במודע למעשים אלו. המדובר במקרים הבאים:

הנתבע קאסנר שימש בתפקיד קומיסר אזורי בקובל והיה שותף לביצוע ההוראות של השלטונות הנציונאלסוציאליסטיים לחיסול היהודים מסיבות גזעניות. למעשה השמיד לפחות 11000 יהודים בגטאות, כאשר לקח חלק בריכוז יהודים, באירגון אמצעי תחבורה להובלת היהודים למקום הרצח ובפיקוח על הוצאתם להורג.

קאסנר הורה למנטיי לירות למוות בשני יהודים בשם Twerski (טברסקי) ו- Abruch (אברוך) מכיוון שתוכן דבריהם לא מצא חן בעיניו, כי השמיעו הערות ביקורתיות על ההשמדה המתוכננת של הגרמנים.

קאסנר עצמו ירה למוות באנשים הבאים:

1. מנהל התעשייה Kagan (קגן) מקובל, במאי/יוני 1942

2. לפחות 10 אנשים, ביולי 1942, שהיו כפי שטוענים בקשרים עם הרוסים ושהיו ברשותם כמוסות רעל.

3. חברי המועצה (היודנראט) ושומרי הסדר היהודים, בערך בסוף קיץ 1942.

4. היהודים Dr. Herz (ד"ר הרץ) ו-Langwehr (לנגוהר), בערך בקיץ 1942.

5. היהודי Jakob Isaak (יעקב יצחק) וחתנו של היהודי Kartoffel (קרטופל).

6. יהודי אחד שחזר מהעבודה והחביא חפץ כלשהו תחת חולצתו.

7. שני בחורים יהודים צעירים, שאחד מהם החביא תרנגולת.

8. היהודי Sziepe Schipmann (שלמה שיפמן?).

9. היהודי Kartoffel (קרטופל), בשובו מהעבודה.

10. מנהל העבודה היהודי Burstein (בורשטיין).

11. היהודי Gumulka (גומולקה).

12. עובד יהודי שנורה דרך טלאי הכוכב היהודי (מגן הדוד) הצהוב שלגופו.

הנאשם מנטיי השתתף בפעולת ההשמדה ההמונית מתוך הוראות שקיבל מהממונה עליו, Hauptmann Rapp (סרן רפ). מנטיי שמר על הגטו ועל היהודים בשעת הובלתם למקום השמדתם, חיפש אחר יהודים מתחבאים המיועדים להשמדה, שמר עליהם בעת מעצרים עד להוצאתם להורג, ולפעמים גם לקח חלק בהשמדה ההמונית עצמה. אחרי שהיהודים קובצו, בדיוק לפני ההוצאה ההמונית הראשונה להורג, ב- 3.6.1942, הוא ירה למוות ברבי Zwierski (טברסקי) ובמורה היהודי Abruch (אברוך).

הנאשם מנטיי עצמו ירה למוות באנשים במקרים הבאים:

1. צעיר אוקראיני שמשך אותו למטה מעגלה עמוסה בחציר, בתחילת יוני 1942.

2. אוקראיני שישב על עגלת איכרים, ביוני 1942.

3. אסיר רוסי במגרש המיסדרים של המיליציה (משמר העם), בסוף 1942.

4. יהודיה עם שני ילדיה גם במגרש המיסדרים של המיליציה, בפברואר 1943.

5. יהודי בן 17 במגרש המיסדרים של המיליציה, ב- 1943.

6. קבוצה של 8 יהודים במגרש המיסדרים של המיליציה, ב- 1943.

7. אישה יהודיה בשם Zaijac (זיוק?) במגרש המיסדרים של המיליציה, ב- 1943.

8. קבוצה של 14-15 יהודים מ-Lubitow (לוברטוב?), במגרש המיסדרים של המיליציה, ב- 1943.

9. אישה יהודיה, Manja Kagan (מניה קגן), שהייתה עובדת זמנית במחנה המיליציה וכן שתי ילדות יהודיות, ב- 1943.

10. שני יהודים שהובאו לפני המיליציה, בחצר המיליציה, בשנת 1943.

11. סנדלר יהודי במגרש המיסדרים של המיליציה, ב- 1943.
12. יהודיה בשם Binah Rojter (בינה רויטר), במגרש המיסדרים של המיליציה, ב- 1943.
13. ילדה יהודיה מ-Wolko (וולקי), במגרש המיסדרים של המיליציה, ב- 1943.
14. איש כמורה ממוצא גרמני ועוד 14-15 אנשים שהייתה להם כוונה ללכת לכנסייה ביום ראשון בשנת 1943.
15. חמישה רוסים, שבויי מלחמה, כנראה ב- 1943.

מעשים אלו הם סיבות לעונשים תחת סעיף 211 (במתכונת הישנה והחדשה) של ספר החוקים הגרמני, וסעיפים 47,48,49,74 של ספר החוקים הגרמני. ציטוט סעיפי החוק הגרמני כדלקמן: **(התרגום חופשי בלבד):**

סעיף 211 (מתכונת ישנה)

ההורג במזיד בני אדם אשם ברצח, אם הרצח בוצע בכוונה תחילה, ועונשו הוא מוות.

סעיף 211 (מתכונת חדשה)

1. הרוצח צריך להיות מוענש במאסר עולם אם הביע חרטה.
2. רצח מוגדר כהריגת בן אדם מתוך תאוה חולנית להרוג, מתוך תאוות מין, תאוה או מניע בסיסי אחר ועל מנת לאפשר או להסתיר עבירה אחרת.

סעיף 47 (מתכונת משותפת)

אם מספר אנשים מתקבצים לבצע עבירה, כל אחד צריך להיות מואשם כיחיד.

סעיף 48 (הסתה)

1. הענקת מתנה, או הבטחה, או איום, או שימוש לרעה בסמכות, או כוח באופן מכוון הגורם לעידוד טעות, או אמצעים אחרים המשפיעים על האחר לבצע פעולה בת עונשין, תילקח בחשבון בעת הענישה כפעולת הסתה.
2. החוק ייקח בחשבון ענישה על פעולת הסתה כעבירה שנעשתה ביודעין.

סעיף 49 (שותפות לדבר עבירה)

1. מי שמסייע במודע לעבירה בת עונשין, עבירה קטנה או גדולה, ייענש כשותף לדבר עבירה.
2. העונש למשתף פעולה בעבירה נקבע בחוק כשותף לדבר עבירה במודע. העונש יכול להיות מופחת לפי העקרונות המומלצים לענישה.

סעיף 74 (ענישה למספר עבירות שבוצעו בנפרד)

1. מספר פעולות הגורמות למספר קטן או גדול של פשעים, או ביצוע בפועל של אותם פשעים קטנים או גדולים שהם בני ענישה, יידונו וייענשו בענישה מצטברת, המכילה הגדלה והכבדה של העונש על מעשה המוגדר כפשע בודד.
2. אם מעורבות בעבירה כמה צורות של כליאה, הצורה הקשה ביותר מביניהן תילקח בחשבון.

3. זמן הענישה המצטברת לא חייב להגיע לסכום הכללי של הענישות על העבירות
הבודדות.

אני מזמן את העדים הרשומים מטה למתן עדות ולאשר רישמית באיזה יום ובאיזו דרך
תבוצע העדות :

1. מיכאל בבצ'וק, מהנדס חשמל, חיפה צה"ל 1.
2. סופיה ברונשטיין, קרית ים, גולומב 25.
3. דורה גודיס, בני ברק, חברון 21.
4. בבה מנז'ה, תל אביב, ויצמן 13.
5. סימה פנטורין, תל אביב, ביכורי העיתים 1.
6. אשר פרס, נתניה, מקדונלד 12.
7. יהושע פוצ'טר, יפו תל אביב, שיכון צאלון 31.
8. מיכאל פומרנץ, נהריה, טרומפלדור 261/8.
9. בן ציון שר, כפר סבא, שיכון עלייה.

המשפט יתנהל לפני חבר מושבעים גדול, באולדנבורג, בין התאריכים
21.10.65-23.8.65
העדים הנ"ל זומנו להופיע בו בין בתאריכים 23.9.65-18.10.65.
התאריך המדויק להופעתו של כל עד יצויין ברישומי המשפט.
עקב השימוע הקרוב מתבקשת תשובתכם הדחופה.
על החתום: ד"ר שטיינבורן.

(חתימה-אישור נוטריוני, על כך שהתרגום לאנגלית מדויק).

גזר הדין:

תרגום מגרמנית: יוסף גולדמן, בני גבירצמן

- 2 Ks 1/64 -

בשם העם!

גזר דין

בכתב האישים נגד

הקומיסר המחוזי לשעבר בקובל, כיום מנהל המחסן אריך קאסנר, יליד ה-6.11.1912 בברסלאו, המתגורר בבית העיריה בקלופנבורג.
ראש הז'נדרמריה, רב השוטרים, לשעבר בריץ מאנתאי, יליד ה-15.5.1898 בוויספיץ, מחוז ברנבורג/זאלה, המתגורר בוידמאנסדורף מס' 51, מחוז זונטהופן

השניים נמצאים כרגע במעצר לצרכי חקירה בבית המעצר באולדנבורג (אולדב) –
באשמת רצח.

הסניגוריה: עורך הדין ד"ר רויטר, 29 אולדנבורג (אולדב) לנאשם מס' 1,
עו"ד וולף מנורדנהם 289, לנאשם מס' 2.

המושבעים בישיבת חבר המושבעים בבית המשפט המחוזי באולדנבורג (אולדב) בישיבתו מה-18 בספטמבר
1966, שבה השתתפו:

מנהל בית המשפט המחוזי ליבן כיושב ראש

יועץ משרד המשפטים בוניס

יועץ בית המשפט המחוזי ד"ר ריכלי כשופט משני נוסף.

מנצח תזמורת אדולף בולטמאן, נורדנהאם.

חקלאי קרל שמרינג, אלמסנהאוזן.

אמרכל ראשי ומפקח-על קורט משטר, וילהלמסאפן.

חקלאי פרידריך קלאוסן, אולדנבורג.

פקיד, שכיר ווילי קאספרה, אולדנבורג.

מהנדס היקו דואין, קלפומנבורג.

כמושבעים

הפרקליט הבכיר, תובע כללי ראשי וויסטינג

פקיד המימשל דריגר

כממונים מטעם פרקליטות המדינה.

עורך הדין ד"ר רויטר, פרקליט הנתבע מס' 1.

עורך הדין וולף, פרקליט הנתבע מס' 2.

בסגורים.

הפקיד המשפטי קלר

כאחראי לרישום הנתונים ולמסמכי מקור שנמצאו כחוקיים.

מאשרים כי :

פרט לאישומים שבהם נמצאו זכאים, נדונו :

הנאשם קאסנר, בגלל רצח המוני של לפחות 6000 איש במקרה אחד ואנשים נוספים בשלושה עשר מקרים אחרים

והנאשם מאנתאי, בגלל רצח בשלושה מקרים

כל אחד מהם

למאסר עולם

שני הנאשמים איבדו את ההכרה בזכויות האזרח שלהם לכל החיים.

שני הנאשמים חייבים בתשלום הוצאות המשפט, לגבי המקרים שבהם הורשעו. לגבי שאר המקרים תישא המדינה בהוצאות.

ההנמקות לגזר הדין

תרגום מגרמנית: בני גבירצמן

(במהלך הכתוב ניתנים פרטים בסוגרים: בכחול-הערות המתרגם, באדום- הערות המערכת)

1.

הנאשם **קאסנר**, יליד ברסלאו, שם למד בבית הספר היסודי והתיכון, רצה להיות מפקח על גידול בעלי חיים. משום כך החל לעבוד כחניך בלישכת החקלאות של שלזיה התחתית בברסלאו. בתקופת לימודיו זו עבד במיתקנים באובלאו וצ'צניץ והיה צריך גם לשמוע שיעורים של מרצים מהפקולטה לחקלאות באוניברסיטת ברסלאו, שנועדו להתקיים בצ'צניץ. לאחר תקופת לימודים של שנתיים וחצי, הפסיק את לימודיו, כי סיכויי העבודה שלו בתחום הזה לא היו טובים. הוא הגדיר את עצמו כעובד מזדמן ותקופה מסויימת היה מובטל. לאחר מכן נעשה למשך כשנה שומר לילה במשטרה העירונית של אוהלאו. הוא גם התנדב לעבוד שנה בשירות העבודה. ב-1 באפריל 1934 הוא התגייס לצבא הרייך דאז ושירת שנה וחצי.

כבר ב-1 בספטמבר 1931 הצטרף הנאשם כחבר למפלגה הנאצית. זמן קצר לאחר מכן נעשה גם חבר בס.א. (פלוגות הסער הנאציות). לאחר תקופת השתלמות, הגיע באוקטובר 1936 לעיירה פוגלסאנג באורדנבורג ולאחר שנה נעשה לראש סניף המפלגה (הנאצית) שם. עד תחילת מלחמת העולם השנייה, הוא השתייך לצוות עובדי המטה (המפלגתי) המקומי.

באורדנבורג הוא השתתף באימונים צבאיים. בתחילת המלחמה היה טוראי. עם תחילת המערכה ברוסיה (הכוונה לפלישה הנאצית לברית המועצות ב-22 ביוני 1941), נשלח מזרחה, כאיש הדיוויזיה ה-113. בעת המיתקפה על קייב, בספטמבר 1941, נשלח לברלין, שם סופח ל"מפקדת מיבצע P", שהפכה למיניסטריון הרייך לענייני המזרח, בניהולו של **רוזנברג** (אחד מבכירי המפלגה הנאצית). מברלין הועבר אל מושל המחוז והנציב הממונה על ביטחון הרייך בברסלאו. מכאן הוא מונה לנציב המקומי של פאבלובסק תחת פיקודו של הנציב הכללי לאיזור וורונייז' וממלא מקומו של מפקד המחוז **צימרמן**, אך מכל אלה לא יצא מאומה, כאשר נעצרה ההתקדמות בחזית. הנאשם הוצב אז בנציבות הרייך אוקראינה ובסוף מרץ 1942 בא לעבוד בנציבות המחוז בקובל, שם שימש היועץ הממשלתי **קמפף** כנציב המחוז.

קאסנר עבד שם אצל הממונה על התברואה, אך עד מהרה קיבל מקמפף הוראה להקים בתי מלאכה שבהם יעבדו אנשי מקצוע יהודיים. הוא הקים אותם בבית ספר עממי פולני עירוני לשעבר, בית הספר מושיצקי. בבתי מלאכה אלה עבדו, לפי דבריו של **קאסנר**, 500 עד 600 בעלי מלאכה יהודים נבחרים, במקצועם, עבור שלטונות הכיבוש הגרמניים. הקמת בתי המלאכה, תחזוקתם וההחלטות לגביהם בוצעו על ידי **קאסנר** עצמאית, כמומחה הרשמי מטעם נציבות המחוז. כן הוטל עליו לפקח על כל המיזמים הכלכליים בעיר ובסביבתה וכן לנהל מחסן שבו כונסו כל המטלטלים שהיו של יהודים. ב-1 באוגוסט 1942 הוטל עליו לבצע באורח עצמאי לחלוטין את הביקורת על כל הנושאים הכלכליים של נציבות המחוז וב-20 באפריל 1943 הוא מונה לנציב המחוז.

בעת שבמהלך קיץ 1944 כבשו יחידות רוסיות מחדש את קובל, עזב הנאשם **קאסנר** את העיר, עם החיילים הגרמניים הנסוגים. הוא הוצב אז אצל נציב הגנת הרייך בברסלאו ומשם הוצב בהנהלת מחוז גלאץ. לפי

הצהרותיו, עבר את חודשי המלחמה האחרונים כשהוא משתייך ל"יחידת שיל" שעסקה בריגול ובחבלה מאחורי קווי החזית. הוא שוחרר מהשבי בפרג ב-1949 וחזר לאשתו המתגוררת בשטאלפורדן, מחוז קלופנבורג ומצא עבודה אצל קבלן הבניין וויסטפלד בקלופנבורג, שאשתו עובדת גם כיום אצלו כמנהלת חשבונות. בשנת 1958 קיבלה אותו חברת קריסט, שעסקה בעבודות בנייה נרחבות באסטקרפלד, לעבודה כמנהל אתר. ב-16 בפברואר 1963 הוא נעצר על מעשיו הנפשעים המתוארים לעיל.

הנאשם **מנטיי** מגיע ממשפחת איכרים. הוא ביקר בבית הספר העממי (**היסודי**) הקתולי בקאלווס על נהר זאלה, אך לא התיישב שם. בסופו של דבר הוא נשאר בחוות הוריו. בשנת 1916 גויס לצבא. לאחר המלחמה התנדב להישאר מגויס עד אוגוסט 1921. לאחר שעסק בעבודות שונות בחוות הוריו, הצטרף כסמל למשטרת באשרסלבן, ושירת שם ובמגדבורג עד 1932. במהלך שירות זה הוא הועלה לדרגת רב סמל, לאחר שביקר בבית הספר המשטרתי בבורג. מ-1932 עד 1935 הוא שירת כרס"ר בשירות המשטרה הקהילתית בעיריית אוברקירכן ומ-1935 עד 1938 בעיריית נינבורג. בלוקנוואלד הוא קיבל בשנת 1938 תפקיד מפתח כרס"ר. משם הוא עבר עם פרוץ מלחמת העולם השנייה לפוטסדם וגנון, לפני שנשלח לקובל, שם מונה ב-21 בדצמבר 1943 לראש המשטרה.

מנטיי, שהוריו כבר אינם בחיים ושאינו עומד עוד בקשרים עם אחיו ואחיותיו, התחתן שלוש פעמים. מנישואין אלה אין לו כל ילדים. אשתו הראשונה, בתו של יצרן גבינה ממגדבורג, מתה ממחלת קיבה במרץ 1944. ב-1945 הוא נשא לאשה בלוקנוואלד את גברת מרגרטה שרלוטה בראקה, לבית ייהניג. ב-25 במרץ 1950 הוא התגרש ממנה באישור בית המשפט בקיל. בעיקבות מודעה שראה בעיתון הוא הכיר את תרזה שווייגר. הוא נשא אותה לאשה בשנת 1955 ועבר לזונתהופן. מאז 1959 חיים בני הזוג בנפרד, בעיקבות חילוקי דעות ביניהם. **מנטיי** הגיש תביעת גירושין לבית משפט השלום ולאחר שזו נדחתה, הגיש תביעה חוזרת, לבית משפט השלום בקמפטן.

בקובל היה הנאשם **מנטיי** תחת פיקודו הישיר של ראש משטרת המחוז, לויטננט **ראפ**, שבסך הכל היו לו 15 – 20 אנשי ז'נדרמריה בקובל שהוצבו בעמדות בתחום השיפוט של נציבות המחוז, ומייד לאחר הגעתו הוטל עליו לאמן אנשי מיליציה אוקראיניים. מספרם של אנשי המיליציה הזקוקים לאימון השתנה מדי פעם. בממוצע הם מנו 40 – 60. המיליציה התאכסנה במיבנה משותף שנמצא מחוץ לגרעין העירוני, ברחוב מונופול. שם התגורר וישן גם **מנטיי**. עם הממונה עליו **ראפ** ועם עמיתיו לז'נדרמריה הוא נפגש בקביעות רק בצהריים ובערב, לארוחה משותפת בבניין הז'נדרמריה, שנמצא בדרך לוצק. **מנטיי** לא רק אימן את אנשי המיליציה החמושים, אלא גם הוליך אותם, על פי פקודתו המפורשת של **ראפ**, למלחמה בפרטיזנים ולמילוי משימות משטרתיות. **מנטיי** פעל כך עד סוף מרץ 1943. בליל ה-28 במרץ ערקו כל אנשי המיליציה וכמו אנשי המיליציות בערים האחרות ברחבי אוקראינה, הצטרפו לכנופיות של **בולבה** (**מנהיג אוקראיני לאומני**). מלבד יחידת האימונים בפיקודו של **מנטיי** היתה בקובל יחידת מיליציה אוקראינית נוספת, בפיקוד אוקראיני. יחידה זה הוצבה בקירבת הכלא ועמדה ישירות תחת פיקודו של ראש המשטרה **ראפ**.

בערך בסוף 1943/תחילת 1944 ליווה הנאשם **מנטיי** משלוח למולדת. הוא לקה בדלקת התוספתן, נותח ואחרי כן נשלח למקום שירותו המקורי במולדת בלוקנוואלדה, שם שירת עד כניסת הרוסים. הרוסים עצרו אותו. בקיץ 1945 הוא נמלט ממחנה העבודה (**שאליו נשלח**). הוא הוסתר על ידי מכרים ובאביב 1949 חצה את הגבול בין אזורי הכיבוש והגיע לניבורג, שם עבד אצל פקיד אנגלי. עם נישואיו לתרזה שווייגר עבר לזונטהופן באיזור אלגוי, שם עבד כסוכן ובשנים 1957 ו-1958 כשכיר ברכבל הכסאות (**של אתר סקי**).

בפולסטרלאנג. באותה עת הוכרה גם זכותו לקבלת גימלת-131 של רס"ר משטרה. ב-1 בפברואר 1963 עבר לוידרמאנסדורף באלגוי. מאז ה-6 בספטמבר 1963 הוא נמצא במעצר לצורכי חקירה בנושאים הנ"ל (שבהם הוא מואשם).

2.

העיר קובל, שבה פעלו שני הנאשמים בשנים 1942 עד 1944, השתייכה עד לפרוץ מלחמת העולם השנייה לאיזור ווהלן במזרח פולין. באיזור זה היו הפולנים רק שיכבה דקה בצמרת האוכלוסייה. המסחר והמלאכה נמצאו בחלקם הגדול בידי יהודים. חלק הארי של האוכלוסייה הכפרית היו אוקראינים. קובל היתה מושב מינהלת המחוז וצומת רכבות חשוב. שם הצטלבו מסילות הברזל האסטרטגיות החשובות חלם-סארני-קייב ובריסק-רובנו, שנמשכה הלאה משם לברדיצ'ב באוקראינה הרוסית. מסילות ברזל נוספות חיברו את קובל עם קאמיין-קאשירסק בצפון מזרח וולדימיר-וולינסק בדרום. הרחוב הראשי בקובל הוליד מהעיר העתיקה דרומה, כמעט במקביל למסילת הברזל המרכזית בכיוון לוצק. בזמן השלטון הפולני נקרא רחוב זה דרך וורשה (וורשבסקה), או דרך לוצק (לוצקה). לאורכו נמצאו משרד הדואר, תחנת המשטרה, ובזמן הכיבוש הגרמני היה כאן משכן הז'נדרמריה הגרמנית ובית ספר מושיצקי שלאחר מכן שימש כמחסן לרהיטים ולמלבושים שנלקחו מהיהודים. כשפונים ברחוב הראשי צפונה (מצפון לרחוב הראשי) מגיעים אל תחנת הרכבת, בית הספר למודדים שלאחר מכן הפך לבית החולים הצבאי המישני, ובית מינהלת המחוז הפולנית, בו התמקם משרדו של נציב המחוז הגרמני. מדרום לרחוב הראשי נמצאו הכנסיה הקתולית (הפולנית), הכלא וברחוב מונופול, העובר במקביל לנהל טוריה, נמצא בכיוון מזרח (בחלק המזרחי של רח' מונופול) בניין מונופול האלכוהול. מיבנה זה שימש כמקום מגורים למיליצית האימונים האוקראינית. מעברו השני של הטוריה, בכיוון מערב, הוליד הרחוב הראשי דרך העיר העתיקה והלאה דרך צ'רקאסי (שם לא מוכר), שם הקים הצבא הפולני מאגר תחמושת, לעבר מאצ'ייב, בכיוון חלם. בעיר העתיקה התפצלו מהרחוב הראשי לכיוון צפון ולכיוון דרום הדרכים לבריסק ולוולדימיר וולינסק (לודמיר). בתקופת השלטון הפולני הם נשאו את השמות דרך בריסקער ודרך ולדימירסקער. שם, במקום שבו התפצלו הדרכים הללו, נמצא השוק של העיר, שבזמן שלום האיכרים היו מציעים למכירה את תוצרתם. בקירבת כיכר זו ניצבה כנסייה רוסית אורתודוקסית. דרך בריסק, שמצידה הצפוני חצתה את מסילת הברזל לבריסק, חלם וולדימיר וולינסק, התפצלה ימינה למסילה דרך שדות שהוליכה לקאמיין-קאשירסק (בדרך זו הובלו היהודים לגיא הרצח שביער בכובה). בדרך בריסק ניתן היה להגיע גם לקסרקטין הפולני ברובע גורקה, בצפון העיר, בעוד שבדרך הפונה לדרום מערב (רח' וולדמירסקיה), אפשר היה להגיע לקסרקטינים הדרומיים, שהוקמו כנראה בתקופת הכיבוש הרוסי של קובל (לפני הכיבוש הגרמני). לצד דרך זאת נמצאו גם בית המטבחים העירוני של קובל ובית העלמין היהודי ("בית הקברות החדש").

העיר העתיקה נמצאה על אי שנוצר בנהר טוריה. שם גם נמצא בית הכנסת היהודי הגדול.

בקובל היו לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה (לפני החלוקה ב-1939) בין 20,000 ל-30,000 תושבים. עם פרוץ המלחמה עבר מספר התושבים בעיר שינויים משמעותיים. זמן קצר לאחר פרוץ המלחמה, נמלטו תושבים רבים של המחוזות המערביים בפולין מפני ההתקדמות המהירה של הצבאות הגרמניים, אל הפרובינציות המזרחיות של פולין, שלפי ההסכם הגרמני-רוסי מה-29 בספטמבר 1939 (הסכם מולוטוב-ריבנטרופ), נפלו בידי רוסיה. גל חדש של בריחה החל עם פרוץ פעולות האיבה הגרמניות-רוסיות ב-22 ביוני 1941. עם היחידות הרוסיות נסוגו משם לא רק קומוניסטים, אלא גם רבים אחרים, במיוחד בגיל גיוס, וכן יהודים רבים (לא רבים), שחששו מפני הבאות. לאחר הכיבוש על ידי הצבא הגרמני, התעוררו מאבקים בין בני לאומים שונים, במיוחד נוכח שאיפתם החזקה של האוקראינים לעצמאות לאומית. מתנחלים פולניים ופועלי חקלאות יהודיים (הכוונה כנראה ליהודי הכפרים הנידחים, שעסקו במקצועות החקלאיים)

נמלטו אל הערים (**ובינהן אל קובל**), כדי למצוא בהן מחסה כאשר הצבא הגרמני נאלץ בחורף 1942/43

לבצע התקפות נגד קשות על הפרטיזנים שפעלו ביערות ובביצות.

בערך 4 שבועות לאחר תחילת האופנסיבה במזרח, הקים **רוזנברג**, שהיה המיניסטר של הרייך לאדמות הכבושות במזרח, מינהלה אזרחית לאזורים הכפופים לו באיזור הבאלטי, בפולין המזרחית וברוסיה. היא היתה מורכבת מנציביות-הרייך של אוסטלנד ואוקראינה, על מחוזותיהם הכלליים ופלכיהם. בראש כל נציבות-רייך עמד נציב-רייך, בראש כל מחוז כללי עמד נציב כללי ובראש כל פלך עמד נציב פלך.

קובל, כמושב אחד מנציבי הפלך של נציבות מחוז כללי, השתייכה למחוז הכללי של ווהלין ובכך לנציב הרייך של אוקראינה, **ארייך קוד**, מושל פרוסיה המזרחית. מושב המינהלה שלו היה ברובנו (**רובנה**). הנציב הכללי של ווהלין היה אוברגרופנפיהרר (קולונל-גנרל) של הס.א. **שונה** (Schoene), ראש משטרת קניגסברג, שלאחר מכן ישב בבריסק ואחרי כן בלוצק.

מיניסטרוי הרייך לאדמות הכבושות במזרח היה יכול להציב רק בחלק מההנהלות של כל הנציביות הגדולות הללו, פקידי מינהלה מיומנים. (**כדי למלא את החסר**) נערכו במחנה ההדרכה של המפלגה הנאצית בקרוסינזה קורסים קצרים להכשרת פקידים פחות מיומנים וגם יונקרים (**אצילים פרוסיים**), קציני ס.א. ופעילים מפלגתיים, שנשלחו (**בתום לימודיהם**) למזרח, כדי לקבל שם מישרות ניהול בכירות. למענם הכין מיניסטרוי הרייך למזרח כבר ב-1941 צו המפרט את ההנחיות האירגוניות ואת קווי הפעולה למה שכונה "המפה החומה", שחלק 2 שלה תואם את אוקראינה.

במקביל למינהלה האזרחית, התמנה במיניסטרוי הרייך למזרח, לפי הוראת הפיהרר מה-25 ביוני 1941, גנרל התעופה **קיצניגר**, כנציג המטכ"ל של הוהרמאכט (**הצבא הגרמני**) לאזורים הכבושים החדשים באוקראינה (**WBU**). המשימה שלו היתה בעיקרה לאפשר (**לאבטח**) את האספקה לכוחות הלוחמים. בכך נכללה הלוחמה נגד הפרטיזנים לאורך מסילות הברזל ואבטחת קווי האספקה של מצרכי מזון ותחמושת. בזאת התכוון המטכ"ל הגרמני להבטיח את זרימת האספקה הנחוצה לחיילים (**הגרמניים**) ולשבויי המלחמה.

האבטחה המשטרתית בנציבות הרייך של אוקראינה היתה עניינו של השירות של **הימלר**. הבסיס לכך היה הצו של הפיהרר מה-17 ביולי 1941 על האבטחה המשטרתית של מחוזות המזרח שזה אך נכבשו. לפי הוראה זו, הוצבו בכל נציבות של הרייך קצין ס.ס. ומפקד משטרה גבוה (**HSSPF**), מפקד המשטרה האחראית לסדר הציבורי (**BdO**) ומפקד משטרת הביטחון (**BdS**). לכל נציב מחוז הוקצה מפקד משטרה מחוזי.

מפקד הס.ס. והמשטרה הגבוה (**HSSPF**) בנציבות אוקראינה, **פרידריך יקלן**, שהוצא להורג ב-1946 בריגה, הוחלף בספטמבר 1941 על ידי גנרל הס.ס. **הנס פריצמאן**, שעד אז היה מפקד הס.ס. והמשטרה הגבוה (**HSSPF**) בנציבות הרייך אוסטלנד. כפוף לו היה לויטננט גנרל של המשטרה, **פון אלהאפן**, שהיה מפקד המשטרה האחראית לסדר הציבורי (**BdO**). לאחר חילוקי דעות עם **פריצמאן** הוא הוחלף בסתיו 1942 על ידי הלויטננט גנרל של המשטרה, **פון בומהארדט**.

מפקד משטרת הביטחון ושירות הביטחון (**BdS**) באוקראינה היה **גנרל הס.ס. ד"ר מקס תומאס**, הנחשב כנעדר.

מפקד הס.ס. והמשטרה במחוז הכללי ווהלין היה שטאנדארטנפיהרר (**קולונל**) של הס.ס. **וואפנהאוז**,

שלאחר מכן הוחלף על ידי השטורמבאהנפיהרר (**מאיר**) של הס.ס. **גונתר**.

מפקד משטרת הביטחון ושירות הביטחון (**BdS**) בוהלין היה אוברשטורמבאהנפיהרר (**לויטננט קולונל**) של הס.ס. **ד"ר פיץ**, שאיננו בחיים כעת.

אוברסט (רב סוף) **זרסלר**, מי שהיה מפקד המשטרה האחראית לסדר הציבורי (BaO) בוהליון, הוצא להורג על מעלליו.

המפקדות של מפקדי ה.ס.ס. והמשטרה בוהליון נמצאו, כמו אלה של הנציב הכללי, בלוצק, בעוד שהמפקדות של קציני ה.ס.ס. והמשטרה הגבוהים של אוקראינה לא נמצאו ברובנו אלא בקייב. על היחסים בין המינהלה האזרחית של הנציבות לבין אנשיו של הימלר במחוזות הכבושים במזרח מעידה פקודת הפיהרר לגבי האבטחה המשטרית של האזורים הכבושים במזרח, מה-17 ביולי 1941, הנותנת גיבוי "אישי ובלתי אמצעי" לקצינים הבכירים של ה.ס.ס. והמשטרה בנציבות הרייך, למפקדי ה.ס.ס. והמשטרה של הנציב הכללי ולמפקדי המשטרות המחוזיות. מהוראה זו משתמע, כי עליהם לעמוד לרשות הנציבים, וחייבים לשתף אותם בהחלטותיהם. אבל במציאות לא כך היה. שכן מפקדי המשטרה היו כפופים בעת ובעונה אחת גם להימלר, כראש המשטרה וכמפקד העליון של ה.ס.ס. ובתור שכאלה, מילאו את הוראות הממונים עליהם ב.ס.ס. ובמשטרה, שהלכו לעיתים קרובות בדרך משלהם. משום כך, כאשר לא היתה קיימת הבנה אישית טובה בין הנציבים לקציני ה.ס.ס. והמשטרה, נוצרו תמיד חיכוכים בין המינהלה האזרחית למשטרה, המונהגת בידי מפקדת הביטחון העליונה של הרייך.

לאחר הקמת המינהלה האזרחית הגרמנית במחוזות המזרחיים הכבושים, מונה היועץ הממשלתי **ארנו קמפף** לנציב המחוז בקובל. הוא שימש בתפקיד זה עד לסוף מאי או תחילת יוני 1942. אז נסע לחופשה אל משפחתו בוורמס ושם נעצר. בית המשפט המיוחד בלוצק/רובנו מצא אותו ב-2 בספטמבר 1942 אשם במעילה קשה באימון, ובמקביל בלקיחת שוחד ושבעות שקר. הוא נדון לשלילת כל זכויותיו האזרחיות לכל חייו וכאוייב הציבור נדון למוות. הוא הוצא להורג ב-12 בספטמבר 1942 בפוזן. כאשר יצא **קאמפף** לחופשתו, כבר היה **קאסנר** מועסק זה זמן מה בנציבות המחוז. כאשר נכנס לתפקידו, כנראה בסוף מרץ 1942, עדיין לא חיו היהודים בקובל בגטו סגור. הם יכלו לנוע בחופשיות בעיר, אבל תנועתם הוגבלה על ידי עוצר בשעות מסוימות, והם חוייבו לשאת סימן היכר. בתחילה – סרט עם ציור מגן דוד על הזרוע. אחרי כן טלאי צהוב בצורת עיגול, על החזה ועל הגב. הם היו נלקחים לעבודת כפייה והבתים שלהם סומנו בכרזות צהובות. בנוסף הוטלו עליהם מיסים שונים.

באביב 1942, כנראה בין סוף מרץ לתחילת מאי, ניתנה הוראה, בהתאם להנחיות לפתרון בעיית היהודים ב"מפה החומה", להפוך שני רובעים של העיר לגיטאות. התושבים האוקראינים והפולניים ברובעים אלה צוו לעזובם ובמאי הוכנסו אליהם יהודי קובל, אם עדיין לא התגוררו ברובעים אלה. אחד הגיטאות נמצא בעיר העתיקה, באיזור שכבר היה מאוכלס קודם לכן בעיקר ביהודים. הגיטו השני, הקטן יותר (**לא מדויק**), נמצא בעיר החדשה, בין מסילת הברזל לדרך וורשה. לא ברור כמה זמן נמשכה הכנת הגיטאות הללו. כפי הנראה הם לא הוקמו יחדיו, אלא בזה אחר זה. נראה גם שהפעלת הגיטאות נמשכה זמן רב, וכללה גם העברה של יהודים מגיטו לגיטו. שני הגיטאות הוקפו בחומה מייד עם הקמתם או זמן מה לאחר מכן. החומה היתה מורכבת מגדר עץ שבראשה תיל דוקרני. ליהודים הותר להיכנס לגיטו או לצאת ממנו רק דרך שערים, שבהם ניצבו זינדרמים גרמניים. לאחר מכן הועברה ההשגחה על הגיטאות לאוקראינים, אנשי המיליציה (**האוקראינית**) שמפקדה היה הנאשם **מנטיי**. הזינדרמריה הגרמנית הסתפקה בעיקבות זאת בבקרה על המיליציה האוקראינית ורק מדי פעם ביצעה פעולות עונשין בתוך הגיטו.

על פי ההנחיות לבעיה היהודית, נוהלו הגיטאות על ידי שלטון עצמי יהודי של מועצה יהודית (**יודנראט**) ושירות (**אירגון משטרת**) יהודי לשמירת הסדר, שנמצאו שניהם תחת השגחה הממונים הגרמניים ופעלו

לפי הוראותיהם. היוזנראט היה כפוף למינהלה האזרחית ודאג למילוי הוראותיה. תפקידו באותה עת היו להעמיד לרשות המפקדה הגרמנית בקובל כוח אדם יהודי לעבודה, לגבות את המיסים שהוטלו על ידי השלטונות הגרמניים, לבצע משימות עבור המינהלה האזרחית הגרמנית ולשמור על ההתנהגות (הסדר הציבורי) בגיטו. לביצוע כל אלה עמד לרשות היוזנראט האירגון לשמירת הסדר (המשטרה היהודית). אירגון זה נועד לדאוג לשקט וסדר בין יושבי הגיטו. אנשי המשטרה היהודית, שלא הופקד בידיהם כל נשק חם, ניצבו בשערי הגיטו, מציידים הפנימי.

בידוד היהודים התרחש בקובל בהתאם למדיניות כלפי היהודים שנקבעה על ידי המנהיגות הנאצית. כבר בקווי היסוד של המפלגה הנאצית בימיה הראשונים, שהותו בפברואר 1920, נקבעו בסעיפים 4 ו-5, כי כאזרחים מלאים יכולים להיות רק בני העם (הגרמני) וכי בני העם יכולים להיות רק מי שדם גרמני (זורם בעורקיהם) ולכן לא יכול יהודי להיות בן העם. מי שאינו אזרח יכול לשהות בגרמניה רק כאורח שמוטלים עליו החוקים המיועדים לזרים.

לאחר שהמפלגה הנאצית עלתה לשלטון בגרמניה, החלה מייד, בגיבוי העיתונות שיישרה קו איתה, לתבוע הטלת חרם כלכלי על חברות יהודיות ומוצריהן. באמצעות התיקון לחוק השירות הממשלתי מה-7 באפריל 1933 (EGB1.IS.175), החוק לרישוי עורכי דין מה-7 באפריל 1933 (RGB1.IS.188), חוק האזרחות של הרייך מה-15 בספטמבר 1935 (RGB1.IS. 1146) והתקנות הנוגעות לכך מה-14 בנובמבר 1935 (RGB1. IS.1333), ה-21 בדצמבר 1935, (RGB1. IS.1524) ה-25 ביולי 1938 (RGB1. IS.969) וה-27 בספטמבר 1938 (RGB1. 1938 IS.1405), החוק לשמירת טוהר הדם והכבוד הגרמני מה-15 בספטמבר 1935 (RGB1. IS.1146) וההודעה על חובת נשיאת תעודת זהות (RGB1. IS.922) - ואנו מזכירים כאן רק חלק מן העיקריות והבולטות בפעולות החקיקה של הנאצים - הם הביאו לביטול כל זכויותיהם של היהודים ולסילוקם מכל החיים האזרחיים, הכלכליים והתרבותיים.

אחד משיאיו של הגל האנטישמי הזה מצד צמרת השלטון היה "ליל הבדולח" של ה-9/10 בנובמבר 1938, לאחר שהיהודי **הרשל גרינשפן** התנקש בחייו של **פון ראט**, מזכיר השגרירות הגרמני בפריז, ב-7 בנובמבר 1938. לאות "מחאה ספונטאנית" שנוהלה וכוונה מלמעלה, נחרבו בכל רחבי גרמניה 7,500 בתי עסק יהודיים, הוצתו בתי הכנסת, יהודים רבים הוכו ועונו קשות, 20,000 נעצרו ולאחר מכן הוצאו להורג. אחרי "ליל הבדולח" הזה יצאה ההוראה מה-11 בנובמבר 1938 (RGB1.IS. 1573), האוסרת על יהודים להחזיק כל כלי נשק שהוא, חם או קר.

באמצעות הצו לאחזקת הרחובות שבהם נמצאו בתי עסק יהודיים, מה-12 בנובמבר 1938 (RGB1.IS. 1581) ניטלה מהיהודים הזכות לגבות את דמי הביטוח ולתקן בכספם הפרטי את הנזקים שנגרמו לדירותיהם ולבתי העסק שלהם בליל הבדולח.

בנוסף, חוייבה כל האוכלוסייה היהודית בגרמניה בתשלום דמי עונשין בסך מיליארד רייכסמארק לרייך הגרמני (לשלטונות).

באמצעות הצו מה-12 בנובמבר 1938 (RGB1.IS. 1578) הודחו היהודים לחלוטין מחיי הכלכלה הגרמנית. את בתי העסק, הבעלות על נדל"ן וכל רכוש אחר, הם איבדו למעשה באמצעות הצו לגבי השקעות הון יהודי מה-3 בדצמבר 1938 (RGB1.IS. 1709). לאחר מכן הם יכלו רק להציע את רכושם למכירה תוך פרק זמן מסויים, אבל חלקו או כולו (לא תמורת כסף, אלא רק) תמורת אגרות חוב של הרייך.

חוק מיוחד, בדבר יחסי שכירות עם יהודים, הופעל ב-30 באפריל 1939 (RGB1.IS. 864) ואילו באמצעות הצו מה-7 במאי 1939 (RGB1.IS. 425), נאסר על יהודים למלא תפקיד בשירותי הביטחון והעבודה.

הצו העשירי של חוק האזרחות ברייך, מה-4 ביולי 1939 (RGB1.IS. 1097), כפה על כל היהודים יחדיו להיכלל במסגרת "טיהור הרייך" (Reichsvereinigung) שנמסרה לטיפול מחלקה 4 של המשרד הראשי לטיהור הרייך. המשמעות לכך היתה, שהם נמסרו לפיקוחו של ראש משטרת הביטחון והס.ד. (שירות הביטחון), ריינהארד היידריך. מטרת מסגרת זו היתה לקדם את הגירת היהודים מהרייך. לפי צו זה, אפשר היה להעלות את התשלום המוטל על יהודים המבקשים להגר, כדי לממן באמצעותו את הגירתם של יהודים עניים (שלא יכלו לממן בעצמם את הגירתם). מלבד זאת, קיבל המשרד לטיהור הרייך לטיפולו את מערכת החינוך היהודית ומערכת הרווחה היהודית העצמאית.

הצו המשטרתי מה-1 בספטמבר 1941 (RGB1.IS. 547) הטיל חובת נשיאת תעודת הזהות על כל היהודים החל מגיל 6 ואסר עליהם לעזוב ללא אישור בכתב, את עיר מגוריהם. היהודים גם הוגבלו לעבודות בלתי מקצועיות, באמצעות הצו לגבי העסקת יהודים מה-31 באוקטובר 1941 (RGB1.IS. 681). על היהודים גם נאסר להשתמש בטלפונים ציבוריים ובתחבורה ציבורית, מכשירי חשמל, אופניים, מכוונות כתיבה וכו'. במשפטים פליליים לא יכלו היהודים להתגונן באמצעות טיעונים משפטיים. בסופו של דבר קבע הצו ה-13 של חוק האזרחות ברייך מה-1 ביולי 1943 (RGB1.IS. 372), כי התנהגות ראויה לעונש של יהודים שוב לא תידון בבתי המשפט הרגילים, אלא תישלח לטיפול המשטרה וכי לאחר מותו של יהודי, יעבור כל רכושו לרייך הגרמני.

לאחר החרם נגד היהודים, נישולם מכל זכויותיהם החוקיות, וגירושם מהמדינה, הועלו תוכניות שונות לכפות על היהודים הגירה ולאכלסם בשמורות. כך שקלו (הנאצים) בתחילת מלחמת העולם השנייה ליישב את כל היהודים האירופיים באי מדגסקר (באוקיינוס ההודי, במזרח אפריקה, כיום מלגש). אולם מאחר שכל אלה לא תאמו את האידיאולוגיה של הנאצים לגבי בעיית היהודים, החליטו היטלר וסביבתו הקרובה, שהבולטים בה היו הימלר, היידריך, גבלס וגרינג, להרוג את היהודים. המתת היהודים היתה, איפוא, עבורם, מה שכונה הפיתרון הסופי לבעיית היהודים. סימנים להחלטה זו אפשר לראות כבר בנאומו של היטלר על מצב הרייך ב-30 בינואר 1939, בה הבהיר, בין השאר, כי: "היום אני רוצה שוב להיות נביא. אם אנשי הפיננסיים היהודיים באירופה ומחוצה לה יצליחו לדחוף את העמים שוב למלחמה עולמית, תהיה התוצאה לא רק השלטת הבולשביזם על פני תבל, אלא השמדת הגזע היהודי באירופה."

לכל המאוחר באביב 1941, מכל מקום לפני התחלת האופנסיבה נגד רוסיה, סוכם סופית ואושר על ידי היטלר, להמית (להשמיד) את היהודים. לא היתה בעניין זה פקודה בכתב. במקביל לאופנסיבה המתוכננת (לפלישה לרוסיה, שניתן לה הכינוי) "מיבצע ברברוסה", תוכנן להשמיד את כל יהודי מזרח אירופה, שהיטלר סימן אותם תמיד כמסוכנים ביותר. האזורים הכבושים היו צריכים להיעשות נקיים מיהודים. כך מגלה גם הימלר במכתבו מה-28 ביולי 1942 אל מי שהיה אז אוברגרופנפיהרר (גנרל) של הס.ס. גוטלוב ברגר, הנציג הראשי של הס.ס. ושל הימלר במיניסטריון לענייני המזרח, בראשותו של רוזנברג. לצורך השמדת היהודים הוקמו עוצבות מיבצע מיוחדות של משטרת הביטחון והס.ד. בסך הכל הוקמו ארבע עוצבות מיבצע, שהכילו מספר רב של יחידות מיבצע. עוצבת מיבצע A פעלה בתחום קבוצת הארמיות צפון, עוצבת המיבצע B פעלה בתחום קבוצת הארמיות מרכז, ועוצבות המיבצע C ו-D בתחום קבוצת הארמיות דרום, כאשר עוצבת המיבצע D פועלת באזורי אודסה, מליטופול וחצי האי קרים. עוצבת מיבצע זו היתה בפיקודו של הגרופנפיהרר (לויטננט גנרל) של הס.ס. ד"ר אוטו אוהלנדרוף, שהוצא להורג בלאנדסברג ב-8 ביוני 1951. מפקד עוצבת המיבצע B היה גרופנפיהרר (לויטננט גנרל) של הס.ס. ומנהל השירות למניעת הפשע נבה (Nebe) ולאחר מכן בריגאדהפיהרר (מאיוור גנרל) של הס.ס. אריך נוימאן. זה

חלק לאחר המלחמה את גורלו של **אוהלנדורף** (כלומר: הוצא להורג), בעוד שנבה הוצא להורג כבר ב-3 במרץ 1945 (**על ידי הנאצים עצמם**), בגלל חלקו בקשר (**נגד היטלר**) של ה-20 ביולי (1944). מפקד עוצבת המיבצע C היה בריגאדהפיהרר של הס.ס. וגנרל מאיור של המשטרה, **ד"ר אוטו ראש**. באמצע יוני 1941 פירט ראש משטרת הביטחון והס.ד., **ריינארד היידריך**, לפני מפקדי עוצבות המיבצע ויחידות המיבצע, את הפעילות המוטלת עליהם. מלבד התפקיד לשמור על בטחון העורף, בעיקבות התקדמות הכוחות הצבאיים, ומלבד הצורך בהשגת מודיעין, הוטל עליהם התפקיד המיוחד לדאוג למילוי הצורך הבסיסי הסודי של הרייך, שניתן לו הכינוי "לטפל במיוחד באוייב הפוטנציאלי", ואשר הובן כי הוא כולל המתת כל היהודים, העסקנים הקומוניסטיים ואחרים. כדי למלא את משימתם ולחסל את כל היהודים, השתמשו עוצבות המיבצע ויחידות המיבצע שלהן במספר גדול של בני עמים אחרים [אוקראינים, ליטאים, לטביים] ובכל יחידות המשטרה העירונית שנמצאו באזוריהן.

כאשר ההתקדמות (**הגרמנית**) בחזית נעצרה, נעשו ניחות גם עוצבות המיבצע ויחידות המיבצע. בהתאם לכך, הפך ראש כל עוצבת מיבצע ל"מפקד משטרת הביטחון" (Bds), וראש כל יחידת מיבצע נעשה "מפקד במשטרת הביטחון" (Kds). במסגרת זאת, הוטלו על עוצבות המיבצע ויחידות המיבצע תפקידים רבים, ובמיוחד השמדת היהודים.

בתחילת יוני 1942, כנראה בין ה-3 ל-6 ביוני 1942, הומתו ביריה, בשוחות שמצפון לעיר (**בגיא-מחצבה, שביער ליד הכפר בכובה**), כל היהודים בגטו של העיר העתיקה שלא הצליחו לברוח עד אז. לגבי תקופת זמן זו שוררת הסכמה בין שני הנאשמים בהצהרות שמסרו, כי מדובר בתחילת יוני 1942 וכן הצהרותיהם של העדים **ד"ר לונינג, קרויטלה וגרלוף**, שלפי עדויותיהם התרחש אירוע הירי הזה בין ה-31 במאי ל-7 ביוני 1942.

קורבנות האקציה הזאת, פרט לבודדים שהצליחו להתחבא ולהימלט, היו לא רק תושבי הגיטו בעיר העתיקה, אלא גם כל חברי היודנראט, פרט לנשיא היודנראט **פומרנץ** ואנשי המשטרה היהודית. **פומרנץ** שימש (**לאחר מכן**) כעד במשפט הפלילי נגד נציב המחוז **קמפף**. גורלו לאחר מכן אינו ידוע.

מספר הקורבנות הגיע לפחות ל-5000 יהודים, גברים, נשים וילדים. קיימת אפשרות סבירה מאוד, שמספר זה גבוה בהרבה. הנאשם (**קאסנר**) דיבר בחקירתו ב-13 בפברואר 1963, שלושה ימים לאחר מעצרו, על 7000-8000 הרוגים באותה אקציה של תחילת חודש יוני. לאחר מכן הוא הפחית את המספר הזה ואמר כי רק ביחד עם מספר היהודים שנרצחו לאחר האקציה, הגיע מספר היהודים שנורו ל-7500. לאחר האקציה הראשונה, נרצחו בגטו של העיר החדשה עוד 2500 יהודים, שנחשבו לכוח עבודה ולכן נשארו בחיים עד אז. אם אכן מספר זה נכון, הרי שבאקציה הראשונה נרצחו רק 5000 יהודים בימים הראשונים של חודש יוני. לפי עדותו של **ד"ר לונינגס**, דובר לאחר האקציה על הריגתם של 8600 יהודים. העד **קרויטלה** ציין ביומנו מספר של 15000 עד 16000 (**נרצחים יהודיים**) לאחר ששוחח עם אנשי המשטרה בלוצק, שרצו ליטול חלק באירוע הירי. נוכח ההבדלים במספרים, קובע בית המשפט, כי המספר שצויין לאחרונה על ידי הנאשמים, 5000, הוא המספר הנמוך ביותר האפשרי.

ההשמדה ההמונית שאירעה במקומות אחרים ברותניה (**רוסיה**) הלבנה ובווהלין-פודוליה, יצאה לפועל במסגרת התוכניות שעליהן החליטו **היטלר, הימלר, גבלס וגרינג**, לעקור מהשורש (**להשמיד**) את כל היהודים, ובמיוחד אלה שבאזורים הכבושים במזרח.

לא ניתן לקבוע מתי ניתנה ההוראה להרוג את כל יהודי קובל, מי הוציא אותה ומי קיבל אותה. הוראה בכתב, במקרה שבכלל היתה כזו, לא התקבלה, או שלפחות עד היום לא נתגלתה. ייתכן מאוד שההוראה הזאת, כמו זו שנשתמרה, מה-27 באוקטובר 1942, להוציא להורג את כל יושבי הגטו של פינסק, ניתנה על ידי המשרד הראשי לביטחון הרייך, או על ידי **הימלר** עצמו, וניתנה לאיש הס.ס. הבכיר וראש המשטרה **פריצמן**, בנציבות הרייך לאוקראינה שנמצאה ברובנו.

בדיונים (של משפט זה) לא הוברר אם היתה זו המינהלה האזרחית, כלומר נציבות הרייך של הנציב הכללי בלוצק, או נציגות המחוז בקובל, שהסכימה להמתה ההמונית, או (אף) אירגנה אותה. ביסודו של דבר צריך לקבל, כי אי אפשר לדעת בהחלטיות, שהמינהלה האזרחית ידעה בבירור על ההוצאות להורג ההמוניות ביריה. עם זאת, בראייה לאחור, שיחידות המוות של הימלר לא היו יכולות למלא את משימתם הנוראה בכוחות עצמן בלבד. הם נזקקו לעזרה של גופים אחרים, באיסוף קורבנותיהם, בשילוחם (לאתרי ההריגה) ובהחזקתם עד הריגתם. כל עוד לא התכוונו להמית יהודים עובדים, היו הם מוכרחים לפנות למינהלה האזרחית שהשתמשה בכוח העבודה היהודי, ולכן ידעה על איזה יהודים אפשר לוותר (כלומר – להוציא להורג). לפחות הם יכלו בעת מיבצעי ההרג שלהם לדרוש ולקבל מהמינהלה האזרחית נתונים על רישום היהודים ומקומות העבודה שלהם. לגבי מה שהתרחש כאשר שינו יחידות המוות את התנהגותם (והחלו להוציא להורג גם יהודים שהיו נחוצים לעבודה), מפרטים שני מיסמכים מאיזור רותניה הלבנה. כבר במשפט נירנברג הוגש הדיווח של נציב המחוז קארל מסלוצק, מה-30 באוקטובר 1941 (IMT Bd.XXXVII dok. 1104-ps), בו מתאר הממונה הישיר עליו, קובה (Kube), הנציב העליון לרותניה הלבנה במינסק, את ההוצאות להורג של היהודים באמצעות פלוגת משטרה. מהדיווח מתברר, כי פלוגת המשטרה של המינהלה האזרחית לא דיווחה לפני האקציה וגם לא נענתה לבקשתו של קרל לשמר (לא להרוג) את הפועלים היהודיים. לעומת זאת ניתן להבין קצת אחרת מהחקירה במשפטו של נציב המחוז לשעבר, ארן, מה-25 בינואר 1942:

”כאשר הגעתי מנתה האוכלוסייה היהודית בסלונים כ-16,000 (נפש), כלומר למעלה מ-2/3 מהאוכלוסייה הכללית של העיר. אי אפשר היה להקים גטו, כי לא היו בנמצא לא גדרות תיל ולא כוחות לשמירה. משום כך פתחתי מההתחלה בהכנות לאקציה גדולה יותר (מאשר להכניס את היהודים לגטו). הצעד הבא היה ביצוע הנישול (של היהודים מרכושם) ומסירת כל הרהיטים וכלי הבית (שהוחרמו מהם) לגופים (השלטוניים הגרמניים), כולל מגורים של הוהרמאכט וכסיוע נדיב לגופים במחוזות אחרים, שכעת, עם הגידול הרב של כל הגופים (הגרמניים באזורים הכבושים) היו עלולים להימצא במחסור לולא מעשי. חפצים שלגרמנים לא היה צורך בהם, נמסרו חינם לעיריה, כדי למכור אותם לאוכלוסייה (הנוצרית), וההכנסות הועברו לקופת השלטונות. הצעד הבא היה מיון כל היהודים לפי מספר, גיל ומקצוע, ריכוז כל הפועלים ובעלי המקצוע, זיהויים באמצעות תעודות וריכוזם במקומות מגורים מיוחדים. האקציה שבוצעה על ידי הס.ד. (שירות הביטחון) ב-13.11 שיחררה אותי מאוכלי חינם ועכשיו נמצאים בעיר סלונים (רק) כ-7000 יהודים, המועסקים בעבודה, עובדים ברצון בגלל פחד מוות תמידי ובאביב יעברו שוב תהליכי דילול ומיון נוספים...”

כוחות העבודה הטובים ביותר בקרב היהודים חייבים ללמד את מקצועם, תחת השגחה, בבתי הספר המקצועיים שלי, לתלמידים אינטליגנטיים (לא יהודים) כדי שבעתיד אפשר יהיה להוציא מהמעגל (לחסל) גם אנשי מקצוע יהודיים.”

לפי דיווח זה פעלו גם בסלונים יחידות המוות של הימלר יד ביד עם המינהלה האזרחית, בהשמדת היהודים שאינם עובדים.

בסופו של דבר אין באף מקום הכחשה לנאמר בדיווח מסלוצק, כאשר מביאים בחשבון כי בסלונים הושמדו רק חלק מהיהודים, בעוד שבסלוצק הושמדה כל האוכלוסייה היהודית המקומית. מי שניהל את ההוצאה להורג ההמונית בקובל, ומי היו היחידות החיצוניות שהשתתפו במעשה, לא ניתן היה להבהיר.

הנאשם קאסנר טוען, כי מי שהיה אז ראש השירות הקרימינלי של הרייך, נבה, ומפקד משטרת הביטחון, ד"ר פיץ, ניהלו את האקציה. בבוקר הראשון של האקציה וביום שלפניו, נמצא בקובל גם

האוברגרופנפיהרר (גנרל) של הס.ס. **אוהלנדורף**, תחת השם **שטיינהארדט**. **נבה** ארב עם יחידת מיבצע בטוריאק (Turjak)) שם נמצאה גם יחידה צבאית מס' 22 בפיקודו של אחד, אוברסט (**רב סרן**) **מאנדל**. יחידת המיבצע בטוריאק פעלה בשיתוף הדוק עם מטה הס.ד. **בזייטליטש**. מיוני עד ספטמבר 1942 היה **נבה** תמיד בסביבה. ביולי 1942 הוא זימן את הנאשם לטוריאק, לאחר שנודע לו כי הפרטיזנים בגטו הרכיבו מכונת יריה. ביחד עם **נבה**, הוא התגבר על הפרטיזנים הללו והרגם. המידע על כך ש**נבה** ניהל את האקציה הראשונה בקובל, וכי גם **אוהלנדורף** נמצא שם בבוקר האקציה וביום שלפניו, אינו זוכה כלל באמון בית המשפט. **נבה ואהלנדורף** היו מנהלים בכירים במשרד לביטחון הרייך. בעוד ש**נבה** ניהל את משרד V (5) של משרד המשטרה למלחמה בפשע, עמד **אוהלנדורף** בראש אגף III (3), לשעבר מחלקה (2) II [אזורי המחיה הגרמניים] של המשרד הראשי של הס.ד. (**שירות הביטחון**). שניהם מונו על ידי **הימלר**, עם תחילת האופנסיבה במזרח (**הפלישה לרוסיה**), לראשי עוצבות מיבצע. אבל לפי חוות דעתו של המומחה **ד"ר סראפיים**, שתי עוצבות המיבצע שלהם לא פעלו בתחום אוקראינה הפולנית. עוצבת המיבצע B, בפיקודו של **נבה**, הוצבה ברותניה הלבנה ובמחוזות הצמודים לה ממזרח, בעוד שעוצבת המיבצע D, תחת פיקודו של **אוהלנדורף**, הוצבה לפעילות בקצה הדרומי ביותר של החזית. אוקראינה, לעומת זאת, השתייכה לתחום הפעילות של עוצבת המיבצע C, שמפקדה הראשון, ס.ס. בריגאדהפיהרר **ד"ר אוטו ראש**, הוכרז במשפטי נירנברג לעוצבות המיבצע, כבלתי כשיר לעמוד לדין. לפי קביעתו של המומחה **ד"ר סראפיים**, בקשר לעדותו של **וורנר**, ממלא מקומו של **נבה** במשרד המשטרה למלחמה בפשע של הרייך, משתמע, כי **נבה** התכונן בנובמבר 1941 לחזור לתפקידו הישן כמנהל המשרד של המשטרה למלחמה בפשע של הרייך, שהיה אגף במשרד הראשי של משטרת הביטחון של הרייך (**ואכן עשה זאת**). ב-27 במאי 1942 אירעה ההתנקשות בחייו של **היינריך**, ראש המשרד של ביטחון הרייך והפרוטקטור (**המושל**) מטעם הרייך לבוהמיה ומוראביה. מייד לאחר ההתנקשות, נסע **נבה**, לדברי העד **וורנר**, לפראג, וביקר אצל **היינריך** ששכב על ערש דווי (**בבית החולים**). לדברי המומחה **ד"ר סראפיים**, מונה **נבה** תיכף לאחר מכן לחקירת פרשת ההתנקשות ולדברי העד **וורנר**, מייד לאחר מותו של **היינריך** ב-4 ביוני 1942, השתתף ביחד איתו בטקסי האבל בפראג ב-5 או ב-6 ביוני 1942, ולאחר העברת הגוויה לברלין, נטל חלק גם בטקסי האבל שנערכו שם ב-8 וב-9 ביוני 1942. נוכח עובדות אלה השתכנע בית המשפט, כי **נבה** לא יכול היה באותם ימים של יוני 1942 להיות נוכח בהריגתם ביריה של יהודי קובל, בנוסף לכך שהעיר לא היתה אף פעם בתחום מחוזו.

גם מפקד עוצבת המיבצע D, ס.ס. אוברגרופנפיהרר **אוהלנדורף**, לא נמצא אז בקובל. לפי מימצאיו של המומחה **ד"ר סראפיים**, נמצא **אוהלנדורף** עד ל-4 ביולי 1942 בסימפרופול, אצל עוצבת המיבצע שלו ואחרי ההתנקשות **בהיינריך** נקרא לברלין, שם מונה למנהל המשרד הראשי של המשרד לביטחון הרייך. רק לצורך קליטתו (**העברת הפיקוד של עוצבת המיבצע שלו אל**) ממלא מקומו, הס.ס. אוברפיהרר **בירקמפ**, הוא חזר לזמן קצר לסימפרופול.

בית המשפט משוכנע, כי הנאשם **קאסנר** המציא את נוכחותם של **נבה ואהלנדורף** ברצח היהודים ביריה בקובל, כי חשב שפעילותו ברצח היהודים תיראה באור נוח יותר, אם אישים ברמתם של **נבה ואהלנדורף** אירגנו וניהלו זאת. מאחר ש**נבה ואהלנדורף** כבר מתו, מתבקשת המסקנה, כי **קאסנר**, כאשר נחקר, ניסה לעוות את הנתונים ההיסטוריים וחשב שיוכל להטיל על שיכמם את כובד האשמה הברורה שלו בפשע. מלבד זאת, בתחילה גם לא טען **קאסנר** כלל, כי **נבה ואהלנדורף** היו בקובל. הוא דיבר רק על **שטיינהארדט**, עימו ניהל שיחה, מבלי לציין, כי היה זה רק שם כיסוי (**לאוהלנדורף**).

אפשר לומר בביטחון, שלצורך ההוצאה להורג ההמונית ביריה הגיעה לקובל יחידה מבחוץ. כך אומר לא רק **קאסנר**, שגירסותיו בעניין היחידה הזו התחלפו פעמים רבות. בחקירותיו הראשונות עדיין טען, כי היחידה של ה.ס.ס. שהגיעה מבחוץ מנתה שישה אנשים [טורקמנים] שהיו לבושים חליפות גומי שחורות, כפפות שחורות ומסיכות שחורות. הם היו בפיקודו של קצין ביטחון צרפתי לשעבר והם ביצעו את הירי. (לדבריו) בשלושת ימי ההרג הם הגיעו לקובל בכל בוקר בטיסה (במטוס קל מדגם) "פיזלר-שטורך", ולקראת ערב חזרו מהעיר בטיסה. לאחר זמן מסר **קאסנר** בחקירה, כי האקציה בוצעה על ידי יחידה של מאה שוטרים מרובנו, בפיקודו של האופטמן (סרן) הזינדרמריה **בוך**, תחת מטריית (בגיבוי) יחידת המיליציה האוקראינית של קובל. לאחר מכן הוא טען, כי היחידה של מאה השוטרים לא היתה מרובנו, אלא מלוצק. הוא גם לא יכול היה לאמת את טענתו, כי בעת האקציה הותקף מפקד היחידה ונהרג על ידי יהודי שהחזיק תער. לדברי העד **קרויטל**, שהיה אז חובש צבאי בלוצק ולאחר מכן כתב יומן על רשמיו משם, סיפרו לו אנשים ממשטרת לוצק, כי הם ביצעו את הירי בקובל. הטענה שגם אנשי הזינדרמריה הגרמנית שהיתה מוצבת בקובל, או המיליציה האוקראינית, השתתפו בירי, לא הוכחה. שני הנאשמים מכחישים זאת. עדים שיוכלו לאשש טענה זאת אינם בנמצא.

.3

בין אמצע מאי 1942 לסופו, חולקו מחדש היהודים בשני הגיטאות (של קובל) בפקודת שלטונות הכיבוש. יהודים שעבדו בשביל השירותים הגרמניים והיו כוח עבודה שאי אפשר לוותר עליו, הועברו לגטו בעיר החדשה. יהודים שלא עבדו, ובעיני השליטים דאז לא היה בהם שימוש, הועברו לגטו בעיר הישנה. החלוקה היתה דרושה, כי באותה נקודת זמן הוחלט להרוג את היהודים, אבל בתחילה רק את אלה שלא היו דרושים (לעבודה). לגבי היהודים האחרים, העובדים, דחתה ההחלטה (להורגם), מסיבות כלכליות.

כמומחה של נציבות המחוז, נכח **קאסנר** בחלוקת היהודים (לשני הגיטאות), וגם אם לא כבעל זכות ההחלטה היחידה, בכל זאת היתה לו לפחות השפעה בהכרעה מי רשאי להישאר לגור בעיר החדשה, או לעבור להתגורר בה. הוא היה גם צריך להכריע, או לפחות להשתתף בהכרעה, אילו יהודים הוא יחזיק בשביל בתי המלאכה שהוקמו למענו ולאילו שירותים גרמניים בקובל, שעד אז העסיקו יהודים, ימשיכו לספק כוח עזר יהודי. אליו פנו (האחראים על) השירותים הגרמניים בקובל, בטענות נגד העובדה שבעיקבות החלוקה המחודשת של היהודים בין הגיטאות, הם נותרו לפתע ללא עובדים. כך הלך ד"ר **ייגר**, הרופא הראשי של בית החולים הצבאי המישיני בקובל, אל הנאשם **קאסנר** וביקש ממנו להמשיך לשלוח לבית החולים שלו שבעה או שמונה (אנשי) כוח עזר יהודיים. **קאסנר** נטל מד"ר **ייגר** בהסתייגות את הרשימה של היהודים והיהודיות שביקש לשחרר למענו, מבלי להפנות אותו לגוף אחר. הוא התבונן ברשימה שנמסרה לו, הסתפק בהערה שהוא, ד"ר **ייגר**, יש לו יחסים טובים עם הלבורנטית היהודייה, והתנהג בהתאם (למה הכוונה?). במקרים שבהם העלתה בדיקה כי אי אפשר עדיין לוותר על כוח העבודה היהודי, הוציאה הרשות האזרחית אישורי עבודה (לעובדים היהודיים הדרושים), שלמקבליהם היו כאישורים להישאר בחיים.

למי מהיהודים יינתנו אישורי עבודה, מי מהיהודים יוכנסו לגטו בעיר החדשה ומי מהיהודים יומתו בגטו של העיר העתיקה, היה ברור לנאשם **קאסנר**. הוא ידע, כי כל יהודי שהוא קבע ככוח עבודה ללא תחליף וסיפק לו אישור עבודה, ניצל לפחות לזמן מה ממוות. אבל כל (יהודי) אחר מכוח העבודה, שהוא האמין כי אפשר לוותר עליו כבר וסירב לתת לו אישור עבודה, נשלח למוות. עם זאת אי אפשר לקבוע בוודאות, אם הוא כבר ידע מתי יוצאו להורג יושבי הגטו בעיר הישנה. אבל הוא ידע על כך בכל זאת, בערב שלפני האקציה.

באותו ערב נעשו במשרד העבודה בקובל הכנות לקראת האקציה. **פומרניץ**, נשיא היוזנראט, נדרש להכין רשימה של **(תושבי הגטו בעיר הישנה)** אלה שטרם נורו ולכן היה עליהם **(כביכול)** לעבור לגטו בעיר החדשה. נציב המחוז **קמפף** הטיל על **קאסנר**, שגם הוא היה נוכח במקום, להסיע אדם אל משרדי הרכבת, כדי לארגן שם קרונות משא להולכת היהודים אל גיא ההריגה. **קאסנר** הסיע את האיש אל **(משרד)** הרכבת, בידעו היטב לאיזה צורך הוא מזמין את הקרונות. בעת ההזמנה הוא ביקש נמרצות, שכל צוות הרכבת הזאת יורכב מ"לוחמים ותיקים" או שבכל מקרה הם יהיו גרמנים.

באותו ערב קיבלו היוזנראט והמשטרה היהודית מהצד הגרמני – ממי בדיוק אי אפשר היה לברר – את הפקודה להימצא בשעה 20.00 בז'נדרמריה הגרמנית בדרך לוצק. בין חברי היוזנראט שנמצאו שם היה גם איש השיווק המתגורר כיום באוסטרליה, **סלומון האנדלסמן**, שעבד כמנהל חשבונות שני ביוזנראט. **(הוא סיפר, כי)** עם הגיעם לבניין הז'נדרמריה, הם הובלו ללא כל הסבר נוסף אל המרתף ושם נעלו את כל הקבוצה. בלילה, בשעה 1.00, הוציאו אותם משם. נאמר להם כי עליהם למסור לכל תושבי הגטו בעיר הישנה, כי עומדים לשגר אותם למזרח כדי לעבוד שם וכי עליהם להתאסף מיד ברחוב, עם חבילות קטנות, וכי כל מי שלא ימלא את ההוראה, יירה. האמתלה הזאת, שכל תושבי הגטו בעיר הישנה עומדים להישלח למחנות עבודה במזרח, נועדה להסוות את האמת כדי למנוע מהומות, שהיו צפויות ברגע שתיוודע. חברי היוזנראט והמשטרה היהודית מילאו את ההוראות שניתנו להם. הם יצאו לעיר הישנה בליווי הז'נדרמריה הגרמנית והמיליציה האוקראינית ועברו מבית לבית, כדי להודיע את דבר הפקודה. בעוד הם עוברים מדירה לדירה, ניצבו הז'נדרמים הגרמנים ואנשי המיליציה האוקראינית החמושים ברחובות הגטו ולאחר מכן גם וידאו שכל היהודים אכן פינו את דירותיהם. גברים, נשים וילדים הוכרחו להתייצב ברחוב בשורות כדי להיות מוצאים מהגטו תחת משמר. בינתיים, כל מי שניסו להסתתר אך נתגלו, וכן זקנים, חולים וילדים שלא הספיקו לצאת במהירות מבתיים, או שפיגרו אחרי השיירה, נורו בו במקום.

הנאשם **קאסנר** היה נוכח באקציה הזאת. הוא לבש מדים והיה חמוש. לפי דבריו, שאין לפקפק בהם, קיבל ממנהל המחוז **קמפף**, שבאותו בוקר נסע לגרמניה לחופשה, את ההוראה שלאחר משלוח היהודים מהגטו, עליו להרוס את גדר הגטו, לנקות את הגטו, לחטא אותו ולהעביר את כל המטלטלים של היהודים המגורשים לשלטונות הכיבוש הגרמניים. אבל הוא לא הגביל את עצמו לפקודה זאת בלבד. אף כי בדרך כלל לא היה לובש מדים, הוא לבש אותם בעת גירוש היהודים, כדי שיהיה ברור שהוא הנציג הראשי של המינהלה האזרחית במקום. בתור שכזה, הוא דאג לביצוע המלא של האקציה לפי התוכנית ובכך שהוא תמך בהשמדת היהודים רק מפני שהם בני הגזע הזה, גם הוא נושא באחריות לכך. נוכחותו ומאמציו, אף כי ציפו להם ממנו, להביא לביצוע מושלם של האקציה, נועדו לסייע לו בהצלחתו **(בקיודם הקריירה שלו)** בעתיד.

עוד בזמן שהיהודים נאספו וגורשו, הוציא שוטר גרמני את **האנדלסמן**, שהיה שייך ליוזנראט, ועוד מספר צעירים, מתוך שיירת היהודים המובלים. הוטל עליהם לאחר ההוצאות להורג, להוביל את גוויות היהודים המומתים אל בית העלמין היהודי ולקבור אותן שם. לצורך זה הועמדה לרשותם משאית. תוך כדי נסיעה לבית העלמין, הבחין **האנדלסמן** כי בין גוויות ההרוגים מוטלת צעירה שרק נפצעה. בהגיעם לבית העלמין, נטל **האנדלסמן** קודם כל את הצעירה החיה מהמשאית והשכיב אותה על הקרקע ליד הגדר. הצעירה, שהיתה בת 17 או 18, ושמה היה **בבה רוט**, או משהו דומה **(על פי ספר קובל, עמ' 418, מסופר על מקרה כמעט זהה: שם הנערה בבה רויטר)**, ביקשה להודיע לקצין גרמני שאצלו היתה מועסקת, שיציל אותה. זמן קצר לאחר מכן הגיע הנאשם **(קאסנר)**, לבוש במדים החומים של המינהלה האזרחית, אל בית העלמין. הוא החנה את

המכונית שבה הגיע, בכניסה לבית העלמין, וניגש אל צוות הקבורה. כאשר נמסר לו כי צעירה אחת עודנה בחיים, ניגש אל הנערה השוכבת על הקרקע, הוציא את אקדחו והרג אותה בירייה בעורפה. (על פי "ספר קובל" **מוטקה ווינר** פיקח על "העבודה" והוא שחיפה על-בן-ציון שר שהתעלף ונותר בחיים לאחר הטבח בכיכר השוק. בסיפורו של שר לא מצויין מי הגרמני שחיסל את בבה) הוא עשה זאת בעיקבות הסכמתו לדעתם של בעלי השררה הנאציונאלסוציאליסטיים, שהורו להמית את כל יושבי הגטו בגלל השתייכותם לאומה היהודית, ורצה לקחת בכך חלק (פעיל).

היהודים שנלקחו מהגטו הובלו לרציף שנמצא מצפון למסילת הברזל המוליכה לבריסק, ומשם הובלו בקרונות משא אל גיא ההריגה, שנמצא מצפון לקובל. גיא ההריגה עצמו היה מחצבת חול וחצץ (רק חול), שנוספו לו עוד מחפורות, במיוחד לצורך האקציה. כאן הוכרחו היהודים להתפשט. הגברים לגמרי והנשים עד לבגדיהן התחתונים. הם הוכרחו להיכנס בשורות אל תוך המחפורות ושם נורו למוות. בנוסף, אולצו היהודים לשכב לראשונה על קרקעית המחפורות ואחרי כן על הגוויות של אלה שנורו לפניהם. הבגדים והחפצים האחרים של ההרוגים נשלחו בקרונות המשא בחזרה אל הרציף ואחרי שפורקו, הוטענו הקרונות בקורבנות נוספים שהובאו לגיא ההריגה והומתו שם. במשך היומיים לבטח וייתכן שלושת הימים של רצח ההמונים, ניטלו בצורה ובדרך זו חייהם של לפחות 5000 יהודים, גברים, נשים וילדים.

הנאשם **קאסנר** הופיע בכל אחד מימי רצח ההמונים לפחות בשולי גיא ההריגה. גם כאן הוא רצה, בהופעתו כנציג בכיר להשתתף באקציה ולהביא להוצאתה לפועל לפי התוכנית.

ביום הראשון ירה (**קאסנר**) במו ידיו בשני יהודים בגיא ההריגה. אחד משני היהודים הללו היה צריך לשמש כרופא במיתקן השירות של הרכבת הגרמנית בקובל. שמו היה **ד"ר הרץ**. שמו של השני היה **לנדוור**, לדברי הנאשם. לפי תיאורו של הנאשם **קאסנר**, פנו אליו שני היהודים בעת שהמתינו לתורם למות בגיא ההריגה, מסרו לו רשימה של פרטיזנים מוסוויים הפועלים במיתקני שירות גרמניים, וביקשו ממנו להוציאם להורג בו במקום, כי אין בפניהם מוצא אחר וכי לא היו רוצים להמתין עוד לגורלם. הנאשם ירה בהם כי הם השתייכו לאלה שבאקציה היו צריכים להיירות בגלל השתייכותם לעם היהודי, כי הוא הסכים לאקציה הזאת וכי רצה למלא את בקשתם של השניים להיירות.

כמה יהודים הצליחו להימלט בזמן ההסעה לגיא ההריגה (**לא ידוע על ניצולים**). בדרך יוצאת דופן הצליח בכך המהנדס **צ'פמן (Gzrepmann)**, שעבד כשרטט טכני בקובל, אצל מנהל היחידה **שייפר** באירגון טודט (**קונצורן הבנייה הגרמני הענק שעסק בהקמת ביצורים ברחבי המדינות הכבושות, כולל "החומה האטלנטית" בחוף צרפת**). הוא החזיק ברשותו כמה שירטוטים בלתי גמורים וכאשר עמדו להובילו לגיא ההריגה, הציג אותם בפני הגרמנים, אמר כי עליו להשלימם – והוא שוחרר. הוא חזר למקום עבודתו ושם סיפר מה קורה. זמן קצר לאחר מכן, חיפש אחריו הנאשם **קאסנר** בעצמו. הוא נכנס למשרד ושאל ללא הסברים נוספים, היכן נמצא "היהודי המלוכלך". לאחר מכן ניגש אל **צ'פמן** וחבט באגרופו בפניו, עד שדם זב מאפו. הוא הוליד אותו החוצה, אל מכוניתו. מרוב פחד, ניסה **צ'פמן** לחתוך את ורידיו בחצר הקדמית, אבל **קאסנר** מנע זאת ממנו ולקח את **צ'פמן** איתו. הוא לא שב עוד למקום עבודתו. מה אירע בגורלו אי אפשר היה לברר. מנהל החברה **קאזארטו** שמע מאוחר יותר, כי הנאשם **קאסנר** הרג את המהנדס היהודי **צ'פמן** בירייה בבית העלמין היהודי.

לאחר שהגטו בעיר הישנה על (**ה"אי" בנחל**) הטוריה התרוקן ותושביו איבדו את חייהם בדרך המתוארת לעיל, הועברו חפצי היהודים, עד כמה שנמצא להם שימוש, מהגטו אל מחסן בניהולו של הנאשם **קאסנר**, בבית הספר מושיצקי. לשם גם הועברו המלבושים שנשלחו בחזרה העירה, לאחר שבעליהם היהודיים נורו בגיא ההריגה (**חופף לדבריה של דורה גודיס בראיון איתה**).

גם לאחר ההמתה ההמונית בימים הראשונים של יוני, אירעו בקובל הריגות יהודים ביריה עד בערך סוף 1942. בפקודת הממונה עליו, מפקד משטרת המחוז **ראפ**, נתנו הנאשם **מנטיי** עם יחידת טירוני המיליציה שבפיקודו, סיוע שאיפשר את המתות ההמונים, לפחות בכך שהשתתפו באיסוף היהודים ובשיגורם אל גיא ההריגה. הוא והאוקראינים, אנשי יחידת האימונים של המיליציה, נטלו חלק בכיתור הגטו בעיר הישנה השגוחו על הוצאת היהודים מהגטו, ערכו חיפושים מקיפים בדירות וגירשו את היהודים לרחובות. כבר אז ידע **מנטיי**, כי היהודים, על פי החלטת השלטונות, יוצאו להורג בגלל השתייכותם לגזע שלהם והוא במעשיו, סייע בהריגתם. היה לו ברור גם, כי הרדיפה הגזענית והמתת היהודים מייצגת אי צדק וכי במלאו את פקודת הממונים עליו נטל חלק בכך (**באחריות לכך**). כאשר **ראפ** הורה לו, לאחר ההמתות ההמוניות, לחפש אחרי יהודים שנמלטו ליערות וכאלה שמחוסר ברירה מצאו להם מיסתור בתוך הגטו שפונה, הוא מילא גם את הפקודה הזאת. אנשי המיליציה הביאו את היהודים שלכדו אל בית הכנסת בקובל ושם כלאו אותם בהשגחתם, עד שהובאו להירות או עד לגירושם. לפחות עד אמצע יוני 1942, כאשר היה צריך לצאת ללימודים בבוסדה בודיצה לייד קייב, ואחרי כן שוב מתחילת ספטמבר, כאשר חזר מלימודיו (**כלומר לא השתתף במחצית אוגוסט בחיסול יהודי הגטו השני**), לקח **מנטיי** חלק, כמפקד יחידת האימונים של המיליציה, בחיפושים אחרי יהודים מסתתרים. אחרי תחילת ספטמבר 1942 הוא היה פעמים רבות בבית הכנסת ולא רק ערך ביקורות בעמדות השמירה של האוקראינים, אלא גם ספר את היהודים המוחזקים שם וערך אצלם חיפושים אחרי חפצי ערך. בחיפושים אלה, שכללו גם חיפושים באברי המין של נשים, עינה **מנטיי** קשות יהודים שאצלו נמצאו חפצי ערך. היה ידוע לנאשם, כי לפחות רבים מהיהודים שנאספו אל בית הכנסת ייהרגו ביריה בגלל השתייכותם לעם היהודי וכי הוא נטל חלק בהריגתם הבלתי חוקית, כאשר חיפש לפי פקודת **ראפ**, ביחד עם אנשי יחידת האימונים של המיליציה, אחרי יהודים מסתתרים והוליך את אלה שנמצאו אל בית הכנסת.

זה שהנאשם **מנטיי** ירה בעצמו או איפשר לאנשי המיליציה לירות ביהודים העצורים מייד או אחרי שהובאו לבית הכנסת, אי אפשר היה להוכיח, למרות שקיים חשד כבד שכך היה.

משלוח היהודים מבית הכנסת אל בית הקברות היהודי, שם התרחשו רוב ההוצאות להורג (**באותה תקופה**) בוצע פעמים רבות במשאית של נציב המחוז. הדבר נעשה בהסכמתו המפורשת של הנאשם **קאסנר**. ההוצאות להורג בירייה התקיימו באורח קבע בשעות הערב. אם במקביל, גם באוגוסט 1942 נורו יהודים מחוץ לקובל (**איפה?**) או שם, במקום שבו איבדו יושבי הגטו בעיר הישנה את חייהם (**בכובה**), אי אפשר היה להבהיר בוודאות. המעט שניתן לקבוע הוא מי ניהל וביצע את ההמתות ביריה שאירעו אחרי ההמתות ההמוניות של תחילת יוני 1942.

הנאשם **קאסנר** ביצע ונכח במספר הרב של המתות יהודים ביריה שהתרחשו מתחילת יוני עד סוף 1942 בבית העלמין היהודי. פעם אחת ראה אותו שם עובד הרכבת **וויטמן**. **וויטמן**, שביקר אצל העובד האוסטרי **דיטץ** בלול העופות ברחוב ולדימירסקר (**וולדמירסקיה**), הבחין בכך ששירים ביהודים בבית העלמין היהודי

הסמוך. מתוך סקרנות הוא הלך לשם. ליד ערימת עפר מוגבהת, ירה אדם כבן 21, לבוש במדי ס.ס. או ס.ד. ביהודים, בזה אחר זה, בתת מקלע שלו. כאשר הגיע **וויטמן** לשם, עדיין ניצבו 10 עד 15 יהודים עירומים. הנאשם **קאסנר**, **ראך**, שהשתייך לנציבות המחוז, ואזרח אחד נוסף, ניצבו בקירבת מקום. **קאסנר** היה במקום גם עם ממלא המקום של נציב המחוז **ביטנר**, מאוחר יותר, אחרי ש**ביטנר** הוחלף בתחילת אוגוסט 1942 והנאשם, לפי הודאתו העצמית, מונה לאחראי על אבטחת העסקים של נציבות המחוז, אבל הוא נטל חלק בכך (**בהוצאות להורג**) גם לבדו. באמצעות הימצאותו שם כאיש המינהלה האזרחית הגרמנית הוא רצה, כפי שכבר היה בהוצאות להורג ההמוניות בימים הראשונים של יוני, לפקח על כך שהביצוע של ההוצאות להורג אכן יהיה ממש בהתאם לתוכנית.

לאחר ההמתות ההמוניות בימים הראשונים של יוני, כנראה ביולי 1942, פיקח הנאשם **קאסנר** על הכניסה של יהודים שחזרו מהעבודה לגטו שבעיר החדשה. הוא לווה אז על ידי גרמנים אחרים, שאי אפשר היה לברר את שמותיהם ותפקידיהם. ייתכן שהיו אלה עובדים אחרים של נציבות המחוז, או גם אנשי ז'נדרמריה. בביקורת, נמצאו בסך הכל עשרה מהיהודים שנבדקו, כסף או מטבע זר, שלפי ההוראות שיצאו משלטונות הכיבוש, אסור היה להם להחזיק. עשרה יהודים אלה הוכרחו לסור הצידה, ובתום הביקורת הוצעדו אל לפני בניין היודנראט, שנמצא בקירבת שער הגטו. כאן ציווה עליהם הנאשם **קאסנר** לכרוע על ברכיהם זה לצד זה. הוא צעד מאחורי שורת הכורעים והרג אותם אחד אחד ביריה בעורף. הוא עשה זאת כי כבר ידע שהוחלט על המתת כל יהודי קובל ולכן חייו של יהודי לא היו שווים בעיניו מאומה וכי המתת יהודים שלא נשמעו להוראות של שלטונות הכיבוש לא תעורר כל שאלות אצל בעלי השררה דאז.

מאמצע אוגוסט 1942 ואילך פונה גם הגטו בעיר החדשה וחלק מכ-2500 (**מהיכן המספר?**) תושביו נורו. חלק אחר שולח למחנה עבודה מחוץ לקובל (**זו ידיעה לא ידועה**). המספר הכולל של אלה שנורו אז אינו ניתן לקביעה ברורה, אבל הוא הגיע, לפי העדות שמסר **קאסנר** עצמו, לפחות לאלף. לפני ההמתה או השילוח, הועברו היהודים הללו, כמו שנעשה לגבי העצירים של אנשי המיליציה, אל בית הכנסת הגדול ושם הוחזקו בקבוצות, תחת שמירת אנשי המיליציה האוקראינית והז'נדרמריה הגרמנית. הדבר התרחש למרות שנציגי השירותים הגרמניים חזרו ושוב ושוב והזמינו כוחות עבודה יהודיים אצל הנאשם **קאסנר**.

הנאשם **קאסנר** מודה, כי הקמת שני הגטאות במאי 1942 איפשרה להפריד בהצלחה בין תושביהם היהודים העובדים, לאלה שאינם עובדים. היהודים העובדים הוכנסו לגטו בעיר החדשה והיהודים שאינם עובדים הוכנסו לגטו בעיר הישנה. מאחר שבאותו זמן כבר חוסלו הגטאות בערים אחרות באוקראינה, כמו למשל בנובמבר 1941 ברובנו, שכמו קובל השתייכה לנציבות הכללית ווהליו, ומאחר שיושבי הגטו בעיר הישנה (**בקובל**) הומתו תוך זמן קצר לאחר החלוקה של היהודים לדרושים ולבלתי דרושים, אין לבית המשפט ספק, שבעת החלוקה (**לשני הגיטאות בקובל**) כבר התקבלה ההחלטה להמית גם את היהודים בקובל, ולדחות את הוצאתם להורג של היהודים הדרושים רק עד שאפשר יהיה לוותר עליהם.

על ההחלטה אילו יהודים עובדים שאי אפשר לוותר עליהם יושארו לגור בגטו של העיר החדשה או שמותר להם או לאו לעבור אליו, היתה להסכמתו של הנאשם **קאסנר** לפחות השפעה רבה. הוא פיקח על המיתקנים הכלכליים בקובל וסביבתה, סיפק להם את כוח האדם הדרוש להפעלתם וניהל אותם, ניהל את המיטלטלים (**שהשאיירו**) היהודים והתמקח עם מיתקני השירות הגרמניים על חלוקת כוח העבודה היהודי. מאחר שלא אחר מלבד הנאשם **קאסנר** יכול היה לשפוט על איזה כוח עבודה יהודי אפשר היה לוותר ועל איזה לא, והוא, כמומחה בנציבות המחוז, היה זה שעמד על המקח עם נציגי מיתקני השירות הגרמניים,

כדברים שמסרו העדים ד"ר ייגר, גולדסדורף, נימן וויטמן, משוכנע בית המשפט כי לקאסנר היתה לפחות השפעה מסויימת על ההחלטה.

מאחר שבאותו זמן שהיהודים הוצבו למגוריהם בגיטאות בהתאם לחלוקתם לפי הערך והצורך בעבודתם, כבר ידע (הנאשם קאסנר) כי היהודים יוצאו להורג ביריה, דוחה בית המשפט את עדותו שנמסרה לשופט החוקר בחקירה המוקדמת ומבטלת את כשירותה. לאחר מכן, עם מעצרו של קאסנר ב-18 בפברואר 1963, הוא הכתיב בעצמו לפרוטוקול את הפרטים הבאים:

"[על] חיסול האוכלוסייה היהודית באזורי העורף (של החזית המזרחית) הוחלט מצד ההגנה האקטיבית ביחד עם המשרד הראשי לביטחון הרייך. על האמצעים לביצוע החיסול הוחלט בכל מקום בפני עצמו, מבלי שיהיה צורך להביא בחשבון את שיקולי התחבורה באזורי העורף (אולי הכוונה לכך, שעל החיסולים היה להתנהל ללא כלי תובלה). כאשר הגעתי לקובל, כבר הופעלו האמצעים הללו במרחבי (האזוריים הכפריים של) רותניה הלבנה ופודוליה. הם הועברו לאחר מכן לסביבות ערים גדולות אחדות ובסופו של דבר לערים עצמן."

על השאלה מה היה הקשר שלו לחיסולים של שני הגטאות (בקובל) ענה לשופט החוקר ב-25.2.1963 והכתיב בעצמו:

"בהזדמנות זאת עלי להצהיר, כי (היתה חובה למצוא) פיתרון מלא של בעיית האוכלוסייה היהודית, ואם היא (האוכלוסייה היהודית) לא היתה מוצאת את הפיתרון בעצמה, לא היתה כל אפשרות למנוע את החיסול."

כאן לא היה לבית המשפט כל ספק בכך שהנאשם קאסנר, בחלקו את האוכלוסייה היהודית בקובל לשני הגיטאות באופן זה, שהעובדים השימושיים למיתקני השירות הגרמניים רוכזו בגטו בעיר החדשה והבלתי שימושיים רוכזו בגטו בעיר הישנה, ידע כי הם עמדו לפני המתת המיידית וכי החלוקה היתה אמצעי הכנה לכך, שזמן קצר לאחר המתת היהודים הבלתי נחוצים, יומתו גם היהודים הנחוצים. הנאשם טען, כי התנהל דיון בהתייעצות מפקדים גבוהים של ה.ס.ס. ושל המשטרה באוקראינה, בדבר מיבצע מיוחד, שה.ס.ס. אוברגרופנפיהרר פרוצמאן אמר, כי הוא רוצה רצה לקחת בו חלק ב-1 ביוני 1942. דובר במערכה נגד הפרטיזנים ולצידה, כאמצעי מתואם למלחמה בפרטיזנים, נדונה וסוכמה עקירת יהודי קובל. (אבל, לטענת הנאשם) תמיד היה מדובר רק על עקירת היהודים. לו אישית לא היה ידוע מאומה על התוכניות של ההנהגה הנציונאליסטית להשמיד את היהודים. (אולם) כל אלה נראים (על ידי בית המשפט) רק כדיבורים שנועדו להגנתו של הנאשם.

לכל המאוחר ביום שלפני ההמתה ההמונית, שהתקיימה בימים הראשונים של יוני, נודע לנאשם קאסנר על תחילת האקציה. הוא אמר זאת לא רק לאחר מעצרו לשופט החוקר, בחקירתו ב-19 בפברואר 1963, אלא גם מסר במודגש בחקירתו ב-25 בפברואר 1963. אומנם גם לאחר מכן, במיוחד בחקירתו העיקרית, טען, כי המידע על האקציה הגיע אליו רק ביומה הראשון וכי לפני כן האמין, כי היהודים עתידים להישלח ליחידות עבודה בקריבירוג. למרות זאת מקבל בית המשפט את טענותיו המאוחרות יותר, כמו את הצהרתו, כי בחקירותיו הראשונות על ידי השופט החוקר מייד לאחר מעצרו, היה לחוץ כל כך, שהיה אדיש לכל, ומשום כך אמר דברים לא נכונים, פשוט כדי להוכיח את חפותו. קודם כל, בחקירתו ב-25 בפברואר 1963, הכתיב קאסנר עצמו חלק מדבריו לפרוטוקול. משתמע מכך, כי התכוון למעצרו זמן מה לפני כן וביקש לקבל את ההאשמות התלויות נגדו. כלומר שמעצרו לא מצא אותו בלתי מוכן לחלוטין. לפי דיווחו של העד ליננהוף, השופט החוקר, הצהיר הנאשם מייד לאחר תחילת חקירתו, כי הוא חף מכל ההאשמות נגדו, אבל ההרכב הנוכחי של בית המשפט (מצא את כל הטענות הללו כבלתי נכונות ולכן) יסגור את שערי

הכלא לתמיד מאחוריו. עם זאת, לדברי העד **טנבוש**, נציג כלא אולדנבורג, קיבל גם השופט החוקר את הרושם, כי **קאסנר** היה לחוץ בימיו הראשונים לאחר מעצרו. אבל זוהי תגובה נורמלית נוכח ההאשמות הכבדות שהועלו נגד הנאשם, ואין זאת אומרת, כי שבמצב זה ההצהרות שנמסרו אינן נכונות. בדיונים בהאשמות שהועלו נגדו הוא היה, כפי שהשופט החוקר מוסר, ערני לחלוטין. הוא העלה התנגדויות למשפטים שהשופט החוקר בנה והכתיב בעצמו את הדברים שרצה למסור, כאשר היה בדעה שהדבר נחוץ.

אי אפשר להאמין בטענתו של **קאסנר**, שהוא רצה להאמין בה אחרי כן, כי היהודים הובאו לקריבירוג למחנות עבודה. שכן היהודים מהגטו בעיר הישנה שעמדו להמיתם מייד לאחר מכן, היו זקנים, נשים וילדים (**שאינם מסוגלים כלל לעבוד**), כפי שהנאשם ידע.

הוא מסר, כי ליווה אחד מהאחראים, שביצעו ואירגנו את המתות ההמונים, לחתנת הרכבת בקובל, שם הזמין את אמצעי התובלה. עד כמה שהוא נוכח לדעת, היה זה **אוהלנדורף**, תחת שם הכיסוי **שטיינהרדט**, שהזמין את קרונות המשא להעברת היהודים לקריבירוג. בכך הוא (**הנאשם**) ניסה לשווא להסתיר את השתתפותו במעשה.

בית המשפט מקבל את העובדה שחברי היודנראט ואנשי המשטרה היהודית היו עצורים בלילה שלפני ההמתות ההמוניות, בבניין הזינדרמריה בדרך לוצק והשכם בבוקר שוחררו, כדי לעבור בגטו של העיר הישנה ולדרוש מהתושבים להתפנות ולהתרכז ברחוב. זאת, בהסתמך כהוכחה על הצהרתו בשבועה של העד **האנדלסמן**.

על רקע הצהרתו משוכנע בית המשפט לחלוטין, כי הנאשם **קאסנר**, בבוקר שבו החלו ההמתות ההמוניות, הרג בבית העלמין היהודי ביריה בעורף צעירה יהודייה פצועה, שהובאה ביחד עם היהודים המומתים לבית העלמין, כי, על פי רצונה של ההנהגה הנצינאלסוציאליסטית, שהורתה על המתת יושבי הגטו, היתה הנערה חייבת למות בגלל השתייכותה לעם היהודי והוא הסכים לכך ועל כן ירה בה.

הנאשם הכחיש את המעשה. העד **הנדלסמן** העיד עליו (**על רצח הנערה**) בהחלטיות איתנה. בית המשפט אינו רואה כל אפשרות לפקפק באמיתות דבריו. העד הוא אומנם יהודי ובתור שכזה נרדף בעצמו. אבל הוא עצמו לא איבד בקובל כל קרובי משפחה. הוא עצמו הצליח להינצל ומאז 1947 הוא מתגורר באוסטרליה, שם הוא מנהל כיום מפעל טקסטיל ליד מלבורן. לפי עדותו, המאושרת על ידי מרכז הרישום (**הגרמני**), הוא לא הגיש כל תביעת פיצויים על כך שנרדף מסיבות גזעניות (**בתקופת הנאצים**). לא קיימת איפוא כל סכנה, שהוא ימסור דברים לא נכונים, כחיזוק לתביעה קודמת (**כלשהי**) שלו, כפי שכבר אובחן במקרים של עדים יהודיים אחרים. בית המשפט הבחין כי בחקירתו שבה מסר את עדותו בשלווה ובהיגיון, זכה ברושם כי איננו עד שכתוצאה משינאה או מסיבות אחרות יכול לגרום לנאשם אי צדק. הובא בחשבון גם, כי העד עלול היה גם לטעות בהצהרתו, כי הוא מזהה את הנאשם בוודאות. אבל לפי התרשמותו של בית המשפט, אין כאן כל טעות בזיהוי. **הנדלסמן** היה מנהל החשבונות השני ביודנראט. בתור שכזה הכיר העד את הנאשם כבר לפני ההמתה ההמונית, בתור **קאסנר**, כי הלה הגיע שוב ושוב לביקורים ביודנראט והאנדלסמן הכיר כתוצאה מכך את שמו.

יש אישור לעדותו של **הנדלסמן** בהצהרה בשבועה של העד הפולני **הלושק**, שעבד אז במאפיה שלו בקובל למען השלטונות הכיבוש הגרמניים. באותה עת, כך מסר אותו עד, דובר בקובל על כך שהנאשם **קאסנר**, בעת האקציה נגד היהודים בגטו של העיר הישנה, ירה בנערה יהודייה פצועה.

כל החששות שהובעו לגבי האמינות של העד **הנדלסמן** לא יכלו לפגום בנחישות הכרתו של בית המשפט באמינות עדותו. אומנם נכון, כי הסכנה להתגלות (**להיתפסות**) היתה גדולה, כאשר העד נמלט מבית העלמין לגטו בעיר החדשה, משם נמלט ברכבת משא, בה נסע לרובנו, כדי לעלות שם על רכבת אחרת לסדולבנוב. אבל למרות כל הסכנה הגדולה, הוא העד והצליח להימלט. לולא העזה זו, שבורכה בהצלחה, לא היה ניצל איש מאלה שנותרו בחיים. לעובדה שהעד מסר, כי הגטו בעיר החדשה, שהוא נמלט אליו, היה ללא גדר וללא שומרים, בעוד שבמקום אחר בתיאור בריחתו, הוא מספר, כי דילג מעל לגדר, אין לה משמעות מיוחדת. מתקבל מאוד על הדעת, כי העד, לאחר בריחתו מבית העלמין לגטו בעיר החדשה, הגיע למקום שלא היה מגודר ושמור (**גם על פי דורה גודיס לא זכור שהיתה גדר. לפי סופיה זיסקינד היתה גדר פרוצה. יהודים וגם הגויים היו נכנסים ויוצאים מאזור הגטו**). שכן אפילו הנאשם **קאסנר** עצמו מסר, שהגידור לא היה מושלם ואילו היו היהודים רוצים ברצינות להימלט, לא היה דבר שיעמוד בדרכם. במאמץ לערער את האמון של בית המשפט בדברי העד הועלתה גם הטענה, כי אף שכבר בנובמבר 1941 נורו היהודים ברובנו, מסר העד, כי כאשר הגיע לרובנו (**אחרי בריחתו מקובל ב-1942, שמע יריות**). הוא שאל לפשר היריות הללו ואז נענה כי נערכת אקציה נגד היהודים. (**טענה זו נדחתה, כי**) ייתכן שהתשובה שקיבל אז העד לא היתה נכונה. אבל ייתכן גם שהדברים כן היו נכונים. שכן ייתכן כי גם ברובנו, לאחר ההמתות ההמוניות שהתרחשו בנובמבר 1941 עדיין היו יהודים שנורו רק בנקודת זמן מאוחרת יותר, כי הצליחו להימלט מההמתות ההמוניות, אבל לאחר מכן נתפסו.

בסופו של דבר אין נגד אמינותו של **הנדלסמן** כל פיקפוקים, מהסוג שעלו מדברי העד **בן ציון שר**. גם אותו **שר** תיאר המתת נערה פצועה ביריה. הוא נפצע מיריה בכיכר בריסק, כאשר כינסו שם את היהודים. באותו יום לפני שעת הצהריים, כאשר חזרה אליו הכרתו, היתה הכיכר ריקה מאדם. רק גוויות היו מוטלות סביב. לאחר זמן מה החלו גרמנים ואוקראינים רבים לכסות את הדם ולאסוף את הגוויות לערימות. הם חשבו גם אותו למת והשליכו אותו על ערימת גופות כזאת. הערימות נשארו במקומן במשך הלילה. בחשיכה הוא שמע אנחות מערימה אחרת, זחל לשם ומצא נערה יהודיה כבת 18, שנפצעה ברגלה, מוטלת על הערימה. הנערה היתה בתו של סנדלר יהודי בשם **גוס**. (**שר בספר קובל מציין שם הבחורה כבבה רויטר...**) מאחר שלא יכלו היה לסייע לה, חזר בזחילה לערימה שממנה בא. בבוקר השכם שלמחרת הופיע צוות יהודי תחת משמר גרמני כדי לפנות (**את הגוויות**). השומרים הגרמניים הסתלקו כדי לחפש י"ש בגטו. על כן הוא התרומם, ניגש אל העובדים היהודיים והתערב בתוכם. עם הצוות הזה הוא גם נסע לבית העלמין היהודי. שם הסב ראש הצוות, יהודי בשם **מרדכי וויינר**, את תשומת ליבם של המלווים הגרמניים, לכך שהנערה הצעירה עדיין בחיים. גרמני אחד ניגש אל הנערה והרג אותה ביריה בראשה. תיאורו של **שר** מתאים לזה של **האנדלסמן** רק בשם המקום שבו נפצעה הנערה ובצורת הריגתה. אבל מלבד זאת הפרטים כל כך שונים, שמוצדק לראות כי מדובר בשני מקרים נפרדים לגמרי. שכן אין להוציא מכלל אפשרות, כי ביריות במהלך פינוי הגטו בעיר הישנה, שעליהן העיד גם הנאשם **קאסנר**, היו הרבה שנורו ונחשבו (**בטעות**) למתים. עם זאת התעוררו אצל בית המשפט פיקפוקים אם (**העד**) שר אומנם עבר את החוויה שעליה סיפר. העד הזה סטה כאן (**מהאמת**) כמו בנושא אחר שיידון להלן, ובנוסף לכל (**לא אמר את האמת כשמסר הצהרות**) גם בענייניו הפרטיים וגם לטובת יהודים אחרים שהעלו תביעת פיצויים לשילומים מאת השלטונות הגרמניים. זאת עד כדי כך, שהצהרתו איננה יכולה לבוא בחשבון כהוכחה.

שני הנאשמים העידו בעצמם, כי היהודים, או מכל מקום חלקם הגדול, הובלו לגיא ההריגה בקרונות משא. עדויותיהם אלה אושרו בהצהרה בשבועה של העד **וויטמן**. **וויטמן**, שהיה אז מנהל חדר המנועים בבית המלאכה של הרכבת בקובל, הוצב בהוראת הממונה עליו, **פראנץ**, שהיה המנהל הראשי של חדר

המנועים ברכבת, כמפעיל הגרמני של רכבת המשא. הוא גם נכח ביום הראשון של ההמתות ההמוניות ברציף הצפוני והכין לנסיעה רכבת משא מלאה ביהודים, וראה בעצמו על הרציף ערימות של בגדים ובמיוחד מעילים.

דבריו של הנאשם **קאסנר**, בנוגע למצב גיא ההריגה וצורתו, כמו גם על ההוצאות להורג, נכונים. השיטה שבה הוצאו הקורבנות להורג, שהם התפשטו עירומים, שנאלצו לשכב במחפורת על גוויות אלה שנהרגו לפנייהם, לפני שספגו את היריה בעורפם, (כל התיאורים הללו) נראים אמינים, כי צוותי הירי גם במקומות אחרים במזרח התנהגו באותה צורה. העד ד"ר **לנינג** ראה במו עיניו את קברי האחים הללו ביום שלאחר האקציה.

קאסנר מסר גם גירסה ראויה לאמון, כי ביום הראשון של ההמתות ההמוניות הוא נמצא בגטו של העיר הישנה, ברחובות ובכיכר שממנה הובלו היהודים לרציף הצפוני, ורק מדי פעם, בבוקר ואחר הצהריים, שהה זמן מה בגיא ההריגה. הכחשתו כי לבש מדים באותה עת, הוזמה על ידי עדותו של העד **הנדלסמן**, עד שהנאשם הכיר זה מכבר.

פחות מתקבל על הדעת הוא התיאור שהנאשם **קאסנר** מסר על נוכחותו של ד"ר **פונק** בגיא ההריגה. רק אחר הצהריים של היום שבו החלו ההמתות ההמוניות, היה צריך **ביטנר**, מנהל מפקדת נציבות המחוז, למסור בטלפון לד"ר **פונק** את המידע על כך. הוכחה לכך היא, שנציגי נציבות המחוז בקובל, היועץ הממשלתי **קמפף**, קיבל מתנות יקרות ערך שנלקחו מיהודים. (אילו דברי הנאשם היו נכונים) היה ד"ר **פונק** צריך להגיע לקובל עוד באותו אחר צהריים, לערוך בדיקות, לסעוד ארוחה ואחרי הכל עוד לנסוע לגיא ההריגה. שם היה צריך **קאסנר** לשוחח עם ד"ר **פונק** על השאלה מי אחראי על הריגת היהודים ביריה ובכך להסיר מעצמו את האשמה (ברצח היהודים), כי הפקודה לכך הגיעה מרמות פיקוד גבוהות יותר.

מאוד לא מתקבל על הדעת שד"ר **פונק** היה בקובל, כפי שטען הנאשם. עצם לוח הזמנים שהנאשם מתאר, לא היה יכול לצאת לפועל מבחינת מיגבלות התחבורה בלבד. לפי העדות האמינה של העד **אאות**, היה ד"ר **פונק** מנהל המחלקה הראשית "רוח החוק" בנציבות הרייך לאוקראינה ברובנו ולא, כדברי הנאשם, שופט בבית המשפט הגרמני המיוחד בלוצק. מלבד זאת, רובנו מרוחקת בקו אוויר 150 ק"מ מקובל והנסיעה ביניהן ברכבת או במכונית היתה נמשכת שעות רבות. מצב הדרכים במזרח לא איפשר הגעה במהירות. מלבד זאת, היה צורך להתאים את לוח הזמנים ללוח הנסיעות של הרכבת, אם נבחרה האפשרות הזאת. בנוסף לכך, **אאות**, שהיה אז שופט בבית המשפט המיוחד בלוצק, ניהל את החקירה נגד **קמפף**. לפי הצהרתו של **אאות**, לא היה לד"ר **פונק** שום קשר להטיה הזאת (לתיאור הלא נכון של הנאשם). אילו על אף הכל היה ד"ר **פונק** בקובל, היה הוא – לדעת העד (**אאות**) – יודע זאת. מלבד זאת נראה רחוק מהאמת גם שמנהל ענייני משרד נציב המחוז, ראש המפקדה **ביטנר**, עסק ישירות בטיפול במחלקה שבכלל לא היתה שייכת לו, כמו המחלקה הראשית "רוח החוק" ברובנו, במקום לעשות זאת בצניורות הרשמיים ולקרוא אליו את ראשי הנציבות הכללית בלוצק, או את בית המשפט הגרמני שעדיין היה אז בבריסק ואשר כפי שמסר העד **אאות**, ניהל למעשה את החקירה נגד **קמפף**.

לאחר הכל, עדיין קיים החשד העמוק כי התעקשותו של הנאשם **קאסנר** בדבר נוכחותו של ד"ר **פונק** (בקובל בעת הרצח ההמוני) ושיחתו של הנאשם איתו נובעת מאותן סיבות שהוא טוען להימצאותם של

אולנדורף ונבה ויש לראות בהם ניגוד לאמת. בנוגע לכך אין אפשרות לברר את העניין במלואו אצל ד"ר פונק, כי הוא מת בינתיים ולא נעשה חיפוש אחרי עדים אחרים שיכלו להעיד על כך.

התיאורים הבאים של הנאשם לא זכו בכל אופן: על המסילה ליד גיא ההריגה, ניצבו שני קרונות מים, שמהם שתו היהודים והתרחצו. מסביב, בכל מקום, ישבו יהודים. שני רבנים ניהלו טקסים דתיים. ד"ר פונק דיבר איתם ושאל אותם מדוע לא ניסו להימלט ליער. הרבנים ענו, כי נוכח שנאת האוכלוסייה האוקראינית ליהודים, לא היה לבריחה כזאת כל סיכוי להצלחה. (האוקראינים) היו שורפים אותם חיים, אם היו מוצאים אותם. הוא, קאסנר, הכיר את היהודים הנוכחים. הרבה מהם ניגשו אליו כדי להיפרד ממנו. הם אמרו לו כי הם יודעים כי הם חייבים למות בגלל היהודים בוול-סטריט, שעוררו את כל העולם נגד הגרמנים. הוא, קאסנר, לא חש כל אשמה במותם. בלב גיא ההריגה ניצב אדם לבוש בפראק עם כינור. הוא הכיר איש זה היטב, כי קודם לכן הוא עבד אצלו בניקיון. היה זה מנצח בתזמורת הרדיו של וורשה בשם יוסף. הוא ביקש רשות להיפרד אישית ממנו, מקאסנר. גם יהודי זה אמר לו, כי על כל מה שכאן מתרחש יש להודות לאלה שגרמו לכך שכל העולם יוצא נגד גרמניה. הוא הזכיר בהקשר זה את רוזבלט ומורגנטאו (שר האוצר היהודי האמריקני). לאחר שהם לחצו ידיים, נטל היהודי את הכינור שלו וניגן את "טראומריי" של שומאן ואת "אני מתפלל לאלת האהבה". בסיימו, ניתץ את הכינור, שבר את הקשת ורמס אותם.

מתברר כי הנאשם קאסנר דיבר כבר בחקירתו הראשונית על הכנר בפראק, ומלבד זאת הוא תיאר אז בפירוט את הנסיבות שבהם הומתו היהודים. גם את הטענה שיהודים רבים נפרדו ממנו ובעשותם זאת הכריזו, כי הם יודעים שאינו נושא בכל אשמה במותם ויותר מכך, שהם חייבים למות בגלל יהודי וול-סטריט, הוא כבר העלה קודם לכן. כאן שם הנאשם בפי הקורבנות את הסיסמה המצערת שבה השתמשה ההנהגה הנציונאליסטית בעצמה, כדי להצדיק את מעשיה. סיסמה שבטוח לחלוטין כי היהודים לא האמינו בה. עד כמה התרחק קאסנר כאן מהאמת מתברר גם מכך, שהוא טוען כי הכנר מזכיר בגיא ההריגה את רוזבלט ומורגנטאו ובכלל לא מתקבל על הדעת שהוא התיר לכנר להשמיע את תרועת האשכבה על ידי נגינת "אני מתפלל לאלת האהבה", שהיתה אסורה אז בהשמעה. על הסיפור אודות קרונות המים שבהם הותר לקורבנות להתרחץ ולהתרענן לפי הוצאתם להורג ועל הויזוי האחרון שניהלו הרבנים, מוטב היה לנאשם אילו שתק לגמרי (ובכלל לא היה מעלה אותם).

בית המשפט משוכנע לחלוטין, כי הנאשם המציא בחופשיות את כל הסיפורים הנוגעים ללב הללו על מנת לכסות באמצעותם על האירועים שהתרחשו באמת, כדי שייראו באור רך יותר ולגרום (לבית המשפט) להאמין, כי אפילו היהודים לא ראו בו אחראי או אחד מהאחראים להמתות ההמוניות. בכך שהנאשם ירה במו ידיו בשני יהודים, ששמותיהם ד"ר הרץ ולנדורף, בגיא ההריגה, הוא הודה בעצמו בחקירתו על ידי השופט החוקר לאחר מעצרו, ב-25 במרץ 1963. מקרה זה אינו קשור להמתות שלגביהן נפתחה החקירה המוקדמת של הנאשם. יתר על כן, הוא מסר מרצונו בחקירתו מה-16 בפברואר 1963, כי המית יהודים לפי בקשתם, והבהיר, כי ימסור עדויות נוספות על כך מייד לאחר שיובאו לפניו מקרים פרטניים. בחקירתו מה-25 בפברואר 1963, כאשר השופט החוקר שאל אותו באילו מקרים הרג יהודים לפי בקשתם, הוא אמר: מדובר ביהודים ד"ר הרץ ולנדורף. שני אלה נראו על ידיו תמיד כסייענים וכמארגנים של תנועת הפרטיזנים הסובייטיים בגטו. הוא העיר בעניין זה, כי הוא עצמו הותקף 11 פעם, אבל כל ההתקפות הללו סוכלו. בעת החיסול הסופי של הגטו ניגשו אליו שני היהודים הללו בגיא ההריגה, אמרו לו כי הם עומדים למות, כי אין להם מוצא אחר, וביקשו ממנו שיירה בהם, כי אינם רוצים להמתין עוד לגורלם. הם הבהירו עוד, כי הם היו האחראים העיקריים למודיעין ולאספקה (של הפרטיזנים) בעיר קובל

וכי עשו כל מאמץ כדי לארגן ולבצע בדיוק המירבי את הוראות יחידות הפרטיזנים הסובייטיים. הוא ירה בהם, איפוא, כי שניהם ביקשו זאת.

בחקירתו מה-11 במרץ 1963 חזר בו הנאשם מהודאתו וטען כי לא הוא אלא הס.ס. האופטטורמפיהרר **גרטנר** ירה בשני היהודים בגיא ההריגה. שני היהודים ירדו מהרכבת עם תיק מיסמכים ומסרו לידיו את התיק, שלפי דבריהם הכיל רשימות של כל הפרטיזנים המועסקים במיתקנים גרמניים. תוך כדי כך מסרו, כי הרוסים לא עמדו בשום הבטחה שנתנו ליהודים ועל כן הם מבקשים, כי יירו בהם מייד, שכן גורלם נחתם והם אינם רוצים להמתין לו הרבה. הוא עצמו רצה לקחת את היהודים הללו, לפני חיסולם, ובגלל פעילותם הקונספירטיבית, להעביר אותם לרובנו. אבל **גרטנר** מנע זאת והורה שאסור לאיש לעזוב את הכיכר (**כבר לא היו בכיכר אלא בגיא ההריגה**). לשמע הדברים הללו ביקשו שני היהודים שוב, לירות בהם בו במקום. אבל **גרטנר** לא הירשה לעשות זאת במקום. הוא הוביל אותם אל המחפורת ושם ירה בהם. הניגוד בין דברים אלה לתיאור מה-25 במרץ 1963, שלפיו הוא עצמו ירה בשני היהודים, הובהר על ידי הנאשם **קאסנר** שאמר לאחר מכן, כי ב-25 במרץ 1963 הוא אמר משהו לא נכון, כי בלחץ מעצרו, היה אדיש לכל, ושמו של **גרטנר** היה חסר ערך בעיניו (**ולכן לא הזכירו אז**).

בחקירתו העיקרית הוא טען, כי **נבה** היה נוכח כאשר **ד"ר הרץ ולנדזור** ניגשו אליו בגיא ההריגה. בגלל רשימת הפרטיזנים שנמסרה (**על ידי השניים**) הוא ביקש להעביר אותם לאנשי הביטחון בטוריסק. אבל **נבה** הכריז, כי עליו להישמע לפקודה שכל יהודי שהגיע לגיא ההריגה, אסור לו לצאת משם בעודו בחיים. **נבה** בחן את הרשימה ואמר, כי אין בה כל חדש. בקשתם של שני היהודים לירות בהם בו במקום, נדחתה על ידי הנאשם. ואז הובלו השניים אל תוך המחפורת ונורו בידי צוות היורים.

בית המשפט משוכנע, כי ההודאה מה-25 במרץ 1963 נכונה, למרות (**שהנאשם**) חזר בו ממנה לאחר מכן. הנאשם הודה בעצמו בכך שהוא ירה במו ידיו בשני היהודים, **ד"ר הרץ ולנדזור**. לשופט החוקר לא היה ידוע כלל על המעשה לפני שהנאשם הצהיר עליו. הודאה זו, כפי שהדגיש העד **לינזנהוף** במפורש, הכתיב (**הנאשם**) לפרוטוקול בעצמו, לפחות בחלקה. מלבד זאת, נוכח אישיותו של הנאשם, מסיק בית המשפט גם, כי בלתי אפשרי שהוא יעמיס על עצמו את הרצח של שני היהודים במו ידיו, לולא היה זה נכון, וכי הוא מתרשם, כי חזרתו של הנאשם מהודאתו לא נועדה להרגיע את מצפונו על כך שמסר איזה דבר לא נכון, אלא נובעת מכך שכאשר היה במעצר לצרכי חקירה, החליט במספר נקודות לומר אי-אמת. הסבר משכנע לכך שחזר בו מהודאתו אין לו. אילו היה יודע את שמו של מי שעשה את הדבר (**מישהו אחר שרצח את השניים**) היה אומר זאת, ולא היה מטיל את האשמה על עצמו. לו היה מישהו אחר שעשה זאת, לא היה (**הנאשם**) צריך להזכיר פעם אחר פעם לאחר מכן כי היה זה **גרטנר** (**שירה בשניים**) ואחרי כן הטיל את האשמה על צוות היורים. בכל פעם שהנאשם חזר בו מהודאתו, הוא לא אמר את האמת.

התיאור שלפיו **ד"ר הרץ ולנדזור** הבהירו לו כי אין להם כל מוצא אחר, ועל כן דרשו לירות בהם, אינו מתקבל על הדעת. במבט לאחור, משוכנע בית המשפט לחלוטין, כי הנאשם מכיר בכך שאף אחד משני היהודים לא רצה למות ולכן תיאור דרישתם להמית אותם איננו רציני. יתר על כן: לא מתקבל על הדעת כי שני היהודים הללו, שידעו היטב כי גם הם עומדים להיירות בהמתה ההמונית, ינסו להגן על מי שרוצח אותם. לא מתוך רחמנות או אנושיות ירה הנאשם בהם, כפי שטען, אלא דווקא משום כך שהיה עליהם למות מסיבות גזעניות, ומכיוון שהוא הסכים לכך (**לגישה גזענית זאת**) הוא רצה למלא את בקשתם, להיירות על ידיו.

עם זאת אין בית המשפט מאמין כלל לטענה, כי שני היהודים שבהם ירה הנאשם ביום הראשון להמתות ההמוניות, "היו עמוד התווך בפעילות מודיעין ואספקה של גורמים (**פרטיזנים**) בקובל". כי לו אכן היו פועלים עם האויב (**הפרטיזנים**), בוודאי היו עוצרים אותם בגלל פעילותם, כדי לגלות איך התאפשרה פעילות משותפת זו, היכן הסתתרו ואילו אמצעים עדיין עמדו לרשותם כדי לגרום נזקים. תירוץ זה הזים

הנאשם עצמו, כאשר סיפר בחקירתו העיקרית, כי נבה התבונן ברשימת הפרטיזנים ואמר כלאחר יד, כי כל אלה כבר ידועים. אבל אפילו דברים אלה אינם מהווים הוכחה, כי אפילו מבלי להתחשב בכך שנבה כלל לא היה בגיא ההריגה, (אילו אכן מסרו היהודים רשימה של פרטיזנים) בוודאי היו שני היהודים, כפי שמשוכנע בית המשפט, נחקרים ביסודיות, שכן לפחות אין להוציא מכלל אפשרות שהם ידעו יותר מכפי שאפשר היה להסיק מהחומר הכתוב שבידיהם. לחקירות כאלה יש לייחס הרבה יותר את הסיבה לכך שהיהודים, לפי דברי הנאשם, היו מוכנים להסגיר את חבריהם הרוסיים ואת בני עמם, (אף כי זאת) טענה שמראש אי אפשר להאמין בה. איש מאלה שהיה אז מסוגל לעבודת מודיעין, לא היה כה נאיבי להאמין בכך, שבתנאים הקשים בגטו, העלו הפרטיזנים על הכתב את כל פעילויותיהם.

הנאשם קאסנר מודה בעצמו, כי לאחר ההמתות ההמוניות (בגיא ההריגה) הוא נכח בעצמו בבית העלמין היהודי, כאשר נורו (גם) שם יהודים. לפי ההצהרה שמסר בעת חקירתו ב-29 במרץ 1963, היו הקורבנות (שנלקחו מהריכוז שבבית הכנסת) מובאים בשעות הערב לבית העלמין היהודי, במשאית של נציבות המחוז. שכן ב-1 באוגוסט 1942, נשאל על ידי מחלקת המשק של נציבות המחוז, אם המשאית עודנה בשימוש (להובלת ההנידונים להרצח).

בנוסף לכך שהנאשם קאסנר הסכים עם ההמתות ההמוניות של היהודים בקובל, שבוצעו ביוזמת היטלר, הימלר, היידריך, גבלס וגרינג, ושהוא רצה להיות מעורב בהן ולדאוג לביצוע המדוייק של תוכניות ההשמדה שלהם, אין בית המשפט מתעלם מפעילות הנאשם לפני ההמתות ההמוניות [השתתפות במיון העובדים היהודיים שהותר להם לגור בגטו בעיר החדשה, השתתפותו בדיונים שנערכו במשרד העבודה, ליווי האיש שהזמין את קרון המשא], נוכחותו בריכוז היהודים בגיא ההריגה, פעילותו באיחסון הפציהם של היהודים המומתים, הירייה במו ידיו בצעירה היהודיה הפצועה בבית העלמין וכן בשני היהודים ד"ר הרץ ולנדזור בגיא ההריגה, מלבד דברים נוספים שהועלו על ידי העדים קאזארטו, שטאראצקה, ד"ר לנינג, ד"ר ייגר וויטמן, וכן הצהרותיו של הנאשם מאנטי.

כפי שעשה במקרים שונים, כגון במקרה של צ'פמן (גז'פמן בתרגום מהמקור), שסופר על ידי העד קאזארטו, נתן קאסנר תיאורים שונים (זה מזה בפעמים שונות, לגבי אותם מקרים) ובחקירתו העיקרית תירץ זאת בכך שבימי ההמתות ההמוניות קיבל הודעה, כי מהנדס יהודי העובד באירגון טודט (צ'פמן שמו), נמלט ונטל איתו תוכניות סודיות להקמת גשרים. בחיפושים המיידיים שנערכו אחריו, נתגלה צ'פמן עם התוכניות ברכבת שהוליכה לגיא ההריגה, וכי הוא, הנאשם, הוליך אותו לטוריאק ולאחר מכן למשרד אירגון טודט. לאחר ימים מספר לקחו הוא ועוד שלושה גרמנים אחרים את צ'פמן במכונית ומסרו אותו לידי ז'נדרמריית השדה הסודית (אנשי ביטחון השדה הגרמניים). מה שקרה איתו לאחר מכן, אין הוא יודע. הוא לא היכה את צ'פמן בעת שעצר אותו וגם לא ירה בו לאחר מכן בבית העלמין היהודי. לעד קאזארטו היו קשרים עם יהודים והוא עשה עסקים בשוק השחור.

קאזארטו דחה האשמות אלה – שקאסנר העלה בצורה דומה כלפי עדים אחרים שהפילו אותו. הוא (העד) לא הסתיר, כי הוא שונא את הנאשם. הוא הכריז בגילוי לב מלא, כי כבר אז נשבע לגמול לו על כך (על מעשיו הנוראים) אישית, אם יפגוש אותו אחרי המלחמה. עמדתו זו של העד מובנת נוכח החוויות שעברו עליו והתיאור (הבא) שלו: קאסנר השתלח בנאום שנשא לרגל יום הולדתו של היטלר, או לרגל ה-1 במאי 1942, "כמו פרא" ודיבר על "הכחדת התת-אדם", כשהוא מתכוון בכך ליהודים. לאחר מכן גם הביא הנאשם לידי כך ש(גרמני) אשר נתגלה זמן קצר קודם לכן כיהודי למחצה מנירנברג, יסולק ממישרתו, בגלל השתייכותו לעם היהודי. (העד אמר, כי) סופר שהנאשם עצר אדם זה בתחנת הרכבת של קובל שעה קלה לפני שנסע משם. אולם הוא לא שמע מה עלה בגורלו של היהודי למחצה הזה. הוא, העד, היה גם פעם בבית ספר שבו עבדו בעלי מלאכה יהודיים (כנראה בית ספר מושיצקי על פי ראיון עם דורה גודיס), כדי להצטלם שם.

(תוך כדי כך) הגיע לשם הנאשם **קאסנר**, ואז החלו היהודים להתרוצץ סביב בהתרגשות וכמה מהם נפלו לרגליו והתחננו לפניו שישאיר אותם בבית הספר. היה ברור שכל היהודים ידעו, כי הם יהיו מחוסלים, אם יחוייבו לעזוב את בית הספר. גילוי הלב שבו דיבר העד על נוכחותו במקום מעידה על אמיתות תיאורו. בית המשפט משוכנע, כי לו היה רוצה להטיל אשמה בלתי מוצדקת על **קאסנר**, לא היה מזכיר כלל את נוכחותו (שלו, בבית הספר באותה עת).

באמצעות הצהרתו של **קאזארטו** הוכחש, כי **צ'פמן** נטל עימו תוכניות סודיות לבניית גשרים. התוכניות לבניית גשרים, שבהן התעסק אירגון טודט בקובל, לא היו סודיות. ביחידה שבה עבדו **קאזארטו** ו**צ'פמן** לא היה אף פעם ארון או כספת סודית. לכל עובד, כולל **צ'פמן**, היתה גישה פתוחה לתוכניות. יתר על כן, התוכניות שבהן מדובר היו שירותים לתיקוני גשרים ומתקבל מאוד על הדעת, שלרוסים היו התוכניות המקוריות של הגשרים ההרוסים, אשר עמדו להקים מחדש לפי התוכניות הישנות. לבית המשפט גם אין כל ספק בכך, שנכונים דברי העד **קאזארטו** על ההתעללות ב**צ'פמן** על ידי הנאשם. (דברי העד) שהוא ועמיתיו היו בהלם בגלל התנהגות הנאשם ומשום כך לא שכח אותה העד, משכנעים. גם אם לאחר הכל אי אפשר היה להוכיח, כי הנאשם **קאסנר** ירה לאחר מכן במהנדס **צ'פמן**, נראית בבירור, מעדותו של **קאזארטו** על התנהגותו של **קאסנר**, מה היתה עמדתו כלפי היהודים. הם היו לגביו תת אדם, שמותר היה להעליבם, להתעלל בהם ולהורגם ללא עונש.

מדבריה של העדה **שטאראצקה** נובע, כי הנאשם **קאסנר** השתתף ברדיפת היהודים והריגתם, וכי הוא השתמש אז בכל האמצעים העומדים לרשותו כדי לפגוע באנשים אלה, דבר שגרם לה הלם בלתי נמנע בגלל מעשיו. העדה הועסקה ב-1942 כעובדת בחברת ג.ל. גייזר הגרמנית בקובל, והכירה את **קאסנר** בסתיו 1942 בחגיגה בקובל. בחגיגה זו היא ישבה ביחד איתו וניצלה את ההזדמנות כדי לשאול אותו אם נכון שבמחוז קובל, כפי שמספרים, מוציאים יהודים להורג ביריה. לפי עדותה המהימנה של העדה, התאבן **קאסנר** מייד לאחר שהוצגה השאלה לפניו, וקטע את השיחה ביניהם. למחרת היא הוזמנה אל איש הס.ד. או הגסטפו בנציבות המחוז. הוא חקר אותה בגלוי לפשר הדברים שאמרה **לקאסנר**, בדק אם מוצאה ממשפחה ארית ואם היא יכולה להוכיח זאת, ותוך כדי כך פלט, כי מה שמתרחש כאן יכול לגרום לראשה להתגולל (בעפר, להיכרת), אם תיוודע סטייתך בגרמניה. לבקשתה, שלחו לה הוריה את תעודת המוצא (הארי) שלה. ימים ספורים לאחר מכן היא נדרשה לעזוב את קובל מייד ולחזור לרייך ללא שהיות. היא גם קיבלה פקודת גירוש בכתב, חתומה בידי הנאשם **קאסנר**. אולם **קאסנר** נטל ממנה את ההוראה הכתובה, לאחר שפנתה בבקשה (לבטל את הגירוש) אל מי שהיום הוא עורך הדין **ד"ר מאטהרן**, שהיה אז יועץ בכיר של מנגנון המאמץ המלחמתי במזרח.

לאחר מכן אמר **קאסנר**, כי אינו זוכר עוד את השיחה המתוארת על ידי העדה **שטאראצקה** ואחרי חקירת העד **ברטשניידר**, טען כי היא גורשה מכיוון שכאשר השתתפה בהלוויית קצין משטרה גרמני לא הסכימה להשתתף בהצדעה לזיכרו, בטענה כי אינה יכולה לעשות זאת בגלל חלקו של הקצין בחיסול הגטו. בינתיים, כך מסר הוא עוד, כאשר התרחש המקרה של רכבת הגויות (למה הכוונה?), כבר היתה ההחלטה על גירוש העדה סגורה סופית. העדה עצמה נהגה לרכב על סוס ברחובות קובל. ביחידה שלו סיפרו שוב ושוב, כי היא לבשה בגדים מסעירים (סקסיים) ובכך עוררה רגשות בלתי רצויים אצל החיילים. זאת שמעו גם העדים **אופרמן**, שהחליף את העדה **שטאראצקה** בקובל, ו**קסיאנוף**, שהגיע לקובל רק באביב 1943, מפי עובדים אחרים בחברה.

לעומת זאת אישר העד **ד"ר מאטהרן**, כי גברת **שטאראצקה** פנתה אליו אז בבקשת עזרה ובהקשר זה סיפר לו כי היא מגורשת מקובל בגלל התבטאויותיה נגד הצעדים שנקטים נגד היהודים. אם מצרפים לכך את הצהרתו של **ברטשניידר** מתברר, כי אפשרי שגברת **שטאראצקה** הביעה פעמים רבות את עמדתה לגבי

בעיית היהודים. משום כך משוכנע בית המשפט בכך שעדותה של גברת **שטאראצקה** נכונה, וכי בגלל הבעת ההלם שלה נוכח רדיפת היהודים, גורשה (**מקובל**) וכי הנאשם **קאסנר** דאג לכך.

נקודות בולטות נוספות על השתתפותו של הנאשם ברדיפת היהודים משתמעות גם מעדויותיהם של **ד"ר לנינג וויטמן**, שלפיהן נפגש הנאשם באותה עת (**שבה אירעו ההמתות ההמוניות בקובל**) שוב ושוב עם אנשי צוות היורים למסיבות שתיה משותפות, בהן היה הנאשם הרברבן המרכזי. אותו רושם מהנאשם היה גם **לד"ר ייגר**. כאשר הוא ניסה לקבל ממנו אישור להעסקת עובדים יהודיים מוכשרים במרפאתו, דחה **קאסנר** את בקשתו בנימוק שהוא מקיים יחסים עם לבורנטית יהודיה.

במובן זה מפליל גם הנאשם **מנטיי** את הנאשם **קאסנר**, בכך שהצהיר, כי **קאסנר** דרש ממנו שוב ושוב, להמית את שתי היהודיות העובדות אצלו – **נינה קפלן** ואמה, **מרי סטולמן**. הנאשם אומנם הכחיש זאת. אבל בית המשפט משוכנע, כי בעניין זה לפחות, דיבר **מנטיי** אמת. גם במקרה של **ז'פמן** אמר **קאסנר** בעצמו כי דרש לגרש יהודי ממשד.

על חלקו בהוצאתם להורג בירייה של עשרה יהודים לפני בניין היודנראט, לאחר שנלכדו בביקורת בשער הגטו הצהיר הנאשם עצמו שוב ושוב בחקירותיו. בחקירתו מה-19 בפברואר 1963 הוא הודה כי במו ידיו הוציא להורג ביריה בעורף עשרה יהודים לאחר ביקורת בשער הגטו ולאחר שהם הוכרחו לכרוע ברחוב. יהודים אלה שיתפו פעולה עם הרוסים והמשימה שקיבלו היתה להרעיל את המזון במטבחים הגרמניים באמצעות כמוסות רעל. תוכניות אלה נחשפו על ידי נאמן (**לגרמנים**). נאמן זה גילה, כי בערימת עצים, ליד בית המרחץ של קובל, מוסתר קרטון המכיל את כמוסות הרעל. הוא, **קאסנר**, דיווח לרובנו על הגילוי.

בעיקבות זאת הגיע לקובל איש שירותי הביטחון, כדי לקחת את הכמוסות הללו. עשרת היהודים ששיתפו פעולה עם הרוסים חזרו מהעבודה ועברו בשער הגטו ביקורת שיגרתית, כדי לגלות אם יש ברשותם כסף, על מנת לתת לנאמן הזדמנות לזהות את האשמים. אחרי שנתגלה אצלם כסף, נעצרו היהודים הללו. לאחר מכן דווח הדבר **לפומרנץ**, נשיא היודנראט והוא חקר את עשרת היהודים נמרצות, בדרישה לדעת אם אכן קיבלו את הכמוסות. הם הודו באשמה והוא, הנאשם, במסגרת תפקידו כאחראי לביטחון, אומנם ירה בעורפם במו ידיו.

על פי הצהרתו של העד היהודי **מיכאל פומרנץ** (**פומרנץ אחר-נשיא היודנראט נרצח**), הבהיר הנאשם שוב, בעת חקירתו ב-26 בפברואר 1963, כי אכן במסגרת תפקידו כאחראי לביטחון ירה בכעשרה אנשים, כי אנשים אלה עמדו בקשר עם הרוסים והיו ברשותם כמוסות רעל.

בהודאה זו הוא דבק גם בחקירתו ב-29 במאי 1963, בה הצהיר, כי הכריז וכי הוא ממשיך לדבוק בכך, שעשרת האנשים הללו – מרביתם יהודים, אבל גם שני רוסים בתוכם – נורו על ידיו, כי הם עמדו בקשרים עם הרוסים, סיפקו להם שירותי מודיעין והחזיקו ברשותם כמוסות רעל. גנרל **גבהארד פון קוטשה**, שלפי ידיעתו ישב בפוזן והשתייך לשירות הריגול של קאנאריס, נתן את הפקודה לירות (**בעשרה**). גנרל **קוטשה** היה לדעתו (**של הנאשם**) תחת פיקודו של גנרל **בורגדורף**, ובתורו – (**תחת פיקודו**) של **קאנאריס**. עוד אמר **קאסנר**, כי מפקדו הישיר במסגרת הווהרמאכט (**הצבא הגרמני**) היה גנרל **פון קוטשה**, אבל את הוראותיו כאחראי לביטחון הוא קיבל ישירות, אישית, ממיפקדתו של **קאנאריס**.

רק בחקירת הנאשם ב-28 ביוני 1963, כלומר חודשים לאחר מכן, נתקבלה הצהרתו של **לאודה**, ובמיוחד (**מה שנאמר בה**) כי **לאודה** עמד להיפגש בקובל עם מפקד משטרת הביטחון בוהלין, ס.ס.

אוברשטורמבאהנפיהרר **ד"ר פיץ**, ואז חזר בו (**הנאשם**) מהודאתו הקודמת וטען כי מאחר שהשופט החוקר כבר ידע ממילא את שמו של **ד"ר פיץ**, יכול הוא כבר לומר גם כן, כי **ד"ר פיץ** ירה בעשרת האנשים ששניים מהם היו רוסים, ולא הוא, **קאסנר**, כפי שטען עד כה. בדרך מהשער נמלט אחד העצורים והוא, **קאסנר**, רדף אחריו, ואז ירה **ד"ר פיץ** (**בשאר העצירים**) באקדח שקיבל קודם לכן ממנו (**מהנאשם**). הוא עוד אמר **לד"ר פיץ**, כי טילפן אל **גנרל פון קוטשה** והלה פקד עליו לירות באנשים. על כך השיב לו **ד"ר פיץ**,

כי האישור (**של פון קוטשה**) לא היה נחוץ, מכיוון שמדובר בפירוש במקרה של פעילות פרטיזנים. הוא, **קאסנר**, תפס את העציר הנמלט ומסר אותו לד"ר **פיץ**, שירה גם בו.

בתזכיר שמסר לשופט החוקר ב-11 בספטמבר 1963, טען הנאשם, כי האנשים שנורו היו פרטיזנים רוסיים, כי היו בידיהם שטרות של רובלים. היה אז איסור מוחלט (**על האוכלוסייה**) להחזיק רובלים, כי הרובלים הוחלפו במטבע הקרבואנצן. הפרטיזנים השתמשו ברובלים כסימן זיהוי להשתייכותם לכנופיות. בפברואר 1942 דווח על ידי אוגדת הצבא 22, שבעת המיבצע הנרחב הכושל, שנועד לדחוק את הכנופיות (**את הפרטיזנים**) התברר שהם משתמשים באמצעים כימיים. יהודי נאמן גילה ל**נבה**, כי חברי קבוצה יהודית הזמינו אצל החייט **לנדסקרון** בקובל לתפור להם בצווארון של ז'אקט כיס עם שני כפתורים המסוגל להכיל כמוסות. בישיבה אצל מנהל משרד המלחמה בפשע של הרייך **נבה**, עם מפקד משטרת הביטחון והס.ד. נאמר לו, כי אחר הצהריים, מייד אחרי החזרה מהעבודה, יש לעצור את הקבוצה. נאמן (**יהודי**) היה צריך לזהות את האנשים אחד אחד. בעיקבות זאת הוא וידא אצל גנרל **פון קוטשה** בפוזן את הפקודה להרוג במקום את חברי הקבוצה. לאחר מכן הוא יצא אל הגטו, שם כבר נעצרו כמה אנשים על ידי **נבה** וד"ר **פיץ**. לפי זכרונו של הנאשם, מדובר בשמונה יהודים ובשני רוסים. מלבד זאת היו אצלם גם כלי נשק. הובילו אותם לגטו, לפני הבניין של מה שהיה אז היודנראט. ד"ר **פיץ** ביקש ממנו אקדח, והוא הביא אותו בעצמו ממכוניתו של **קאסנר**. שניים מהעצירים נמלטו, אבל הוא ו**נבה** תפסו אותם ומסרו אותם לידיו של ד"ר **פיץ**, והוא ירה בהם כמו באחרים. הוא, **קאסנר**, דיווח אז ל**נבה** ולד"ר **פיץ** שגנרל **פון קוטשה** הורה לירות בקבוצה. שניהם אמרו לו, כי לא היה צורך בקבלת הסכמתו של הגנרל.

בחקירתו העיקרית תיאר הנאשם את המקרה במלואו ובמפורט, כמו בתיאור שמסר לשופט החוקר בחקירתו מה-11 בספטמבר 1963, בהבדל אחד, שלפיו מסר הנאשם לגנרל **פון קוטשה** לאחר שאירע המקרה, כי אצל כמה מחברי הקבוצה נמצא נשק וכי כמוסות הרעל נמסרו להשגחת הממונה על המחוז. הוא מסר עוד, כי הקבוצה נורתה בגטו כדי להפחיד, אך הסיבה (**האמיתית**) להריגת חבריה לא נמסרה לתושבי הגטו. להם נאמר רק, כי הקורבנות נורו מאחר שנמצא אצלם כסף. לבסוף, בתשובה לשאלה מדוע בחקירתו הראשונה התחמק מלמסור, כי הקורבנות נורו במו ידיו, טען, כי בטעות סבר שמדובר במקרה אחר, שאירע לו כאשר נסע לראטנו בענייני שירותו. במקרה זה הוא ירה בתת מקלע בפרטיזנים שישבו על עמודי טלפון והפיל אותם. לגבי שאלות אחרות בחקירה העיקרית טען הנאשם כי אף פעם לא הרג במזרח אדם ביריה בעורף.

בית המשפט משוכנע מכך, כי הנאשם **קאסנר** ירה במו ידיו בעשרת היהודים. מתבקשת השאלה לאיזה צורך הציג את הפרטים הלא נכונים בדבר היריות במו ידיו. לא מתאים לאישיותו, להודות במעשה שלא הוא עשה, רק מפני שכביכול אינו יודע כלל את שמות מבצעי המעשה. אם נתעלם לחלוטין מכך שמקרה כזה, כפי שתואר על ידי **קאסנר**, בוודאי נטמע עד לפרטיו הקטנים ביותר בתודעתו של הנאשם, בגלל ערנותו הרבה לגבי פרטים של אירועים שחווה בעצמו. אומנם היו לו כמה פרטים בלתי מובנים, שיכול היה אז לפחות להלביש אותם על הממונה, הס.ס. אוברשטורמבאנפיהרר ד"ר **פיץ**, כלומר מפקד משטרת הביטחון בוהלין, ואף למסור זאת לשופט החוקר. משום כך משוכנע בית המשפט, כי לא ייתכן שהנאשם, שאף פעם לא המית אדם ביריה בעורפו, החליף את האירוע של הוצאה להורג של עשרה אנשים, שנעצרו אחרי שנערך אצלם חיפוש, באירוע אחר, שבו נורו פרטיזנים בקרב. הסברים ברורים מדוע חזר בו מהודאתו הקודמת, הוא לא נתן. משום כך, משוכנע בית המשפט כי יש לראות בהצהרתו המאוחרת שלא הוא, אלא ד"ר **פיץ** ירה באנשים אלה, טענה שנאמרה להגנתו (**ואיננה אמת**).

כטענה (**שקרית**) לצורך הגנה יש לראות גם את דבריו, כי היה ממונה כאחראי למודיעין. הוא טען, כי ב-1 ביוני 1942, מונה על ידי גנרל **פון בורגדורף** כאחראי למודיעין באיזור נציבות המחוז בקובל, בדרגת מאיור. זמן מה לאחר מכן הוא קיבל על כך אישור בכתב בחתימת גנרל **שמונדט**. גנרל **בורגדורף** הורה לו להתייצב

ביחידת המודיעין 22 בטוריאק והבהיר לו בפירוש, כי בהתאם לפקודת ברברוסה (פקודת המיבצע לפלישה לברית המועצות), קיבל אישור לירות ביחד עם אוברסט מאנדל, בחשודים שנעצרו. אוברסט מאנדל היה ראש יחידת המודיעין בטוריאק. ממנו הוא קיבל את הוראותיו.

טענות אלו הן המצאה. הדבר משתמע בבירור מהעדות שבועה, שמסר העד נוימרקל ופרטים שמסר המומחה אוברסטלויטננט (מיל) פרוינד. העד נוימרקל היה באותה עת מנהל שירות המודיעין באוקראינה, אותו הקים לפי הוראות אדמירל קאנאריס ב-1 ביולי 1941 ברובנו. תפקיד זה הוא מילא עד ל-31 באוקטובר 1942. לפי הצהרות העד, לא היו בתקופה האמורה יחידות של שירות המודיעין במקומות אחרים, פרט לקייב וניקולאייב ובוודאי שלא בטוריאק. העד לא הכיר לא מישהו בשם גנרל פון קוטשה ולא מישהו בשם אוברסט מאנדל, כמנהלים של יחידת ביטחון. הוא רואה כבלתי אפשרי לחלוטין, שהנאשם קאסנר היה תחת פיקודו הישיר של אדמירל קאנאריס. גם המומחה פרוינד, שלפי הצהרתו היה עד הפלישה לרוסיה מנהל יועץ שמונה לממלא מקום מפקד הקבוצה ומאז 1944 היה מנהל הריגול הנגדי הצבאי בשירות המודיעין של קאנאריס, מסר, כי לא היתה בנמצא כל יחידת מודיעין 22. לגנרלים בורגדורף ושמונדט לא היה כל קשר לאירגון המודיעין ומשום כך גם לא יכלו לתת כל הוראות מיבצע (בענייני מודיעין). המומחה אינו מכיר את שמותיהם של הגנרל פון קוטשה ואוברסט מאנדל. המומחה פרוינד, כמו העד נוימרקל, קבעו בהחלטיות, כי למודיעין הצבאי לא היו כל סמכויות ביצוע ואלה היו בידי משטרת השדה בלבד. בנוסף הבהיר פרוינד, כי לא היה מקרה, שבו הוטסו בעלי סמכויות הביצוע (למקום הוצאות להורג), ובוודאי שלא במזרח. לבית המשפט אין כל ספק בכך, שהתיאורים של העד נוימרקל והמומחה פרוינד נכונים הינם וכי טענת הנאשם, כי ירה בעשרת היהודים במסגרת תפקידו כאחראי למודיעין, היא רק המצאה, שהועלתה על ידיו כי האמין, שבכך יוכל להצדיק את המעשה.

לצורך אותה מטרה הוא (הנאשם) הצהיר, כי אלה שנורו החזיקו בנוסף לכמוסות הרעל גם נשק, וכי שיתפו פעולה עם פרטיזנים רוסיים. אומנם ייתכן כי הרוסים, במלחמת הפרטיזנים, הפעילו קבוצות כימיות (עם נשק כימי). זאת אישרו שני המומחים, ז"ר פרוינד וז"ר סראפיים, בחוות דעתם. עם זאת, מול ההוכחות (המנוגדות לכך), מוציא בית המשפט בהחלט מכלל אפשרות, שהיהודים שנורו החזיקו כמוסות רעל וכי עמדו בקשר עם הפרטיזנים. אילו אכן היה המודיעין מחדיר אז, בקובל, נאמן שלו לקבוצה כימית כזו, ואילו הנאשם, כפי שהוא טוען, אכן העביר את הידיעה על כך לרובנו, בה עבד נוימרקל ביחידת המודיעין, היה נוימרקל חייב לדעת על כך. אבל לו לא נודע על כך מאומה. אירועים חשובים כאלה היו צריכים להופיע גם בדיווחי משטרת הביטחון. בדיווחים אלה אין עליהם מאומה. גם העד ז"ר לנינג, הרופא במרפאת המילואים בקובל, אינו יודע כלל על מקרים של קילקול קיבה המוני באביב 1942, ביחידות הגרמניות בקובל, אירוע שהיה מחייב בדיקה מעמיקה לסיבות קילקולי הקיבה והיה מגלה כי נגרמו כתוצאה מפעולה של קבוצה כימית (של פרטיזנים). בית המשפט משוכנע, כי אילו אכן אירע כדבר הזה, היה נודע עליו לרופאים במרפאה הצבאית. בוודאי שלפני הוצאתם להורג של עשרת היהודים היו מזהירים את המרפאות הצבאיות, כמו שירותים גרמניים אחרים, כגון הרכבת, שבהם הועסקו יהודים ואשר הופעלו בהם מטבחים משלהם, כי לפי הודעות נאמנים קיים חשד שקבוצות כימיות פועלות במטרה להרעיל מזון במטבחים גרמניים בקובל. יש להוציא מכלל אפשרות, כפי שמשוכנע בית המשפט, שההרוגים השתייכו לאירגון פרטיזנים, כפי שפורסם כדי להפחיד את יושבי הגטו האחרים. שכן הוצאה להורג על שיתוף פעולה עם פרטיזנים עשויה להפחיד אחרים רק כאשר אלה שרוצים להפחידם יודעים מדוע היתה ההוצאה להורג. אבל למעשה, כפי שהנאשם קאסנר עצמו גילה, לא נאמר ליושבי הגטו האחרים, מדוע אלה שנערכו אצלם חיפושים נורו. כתוצאה מכך אפשר לקבוע, כי להמתות היו סיבות אחרות. בעיקבות כל אלה שוכנע בית המשפט, כי הנאשם המציא את הסיפור שהיהודים שנורו שיתפו פעולה עם הפרטיזנים כדי לייפות את

טיפולו בפרשה וכי למעשה הוא זה שירה בעשרת היהודים, על כי החזיקו ברשותם כסף בניגוד לאיסור וכי ממילא הם היו מהיהודים שתוך זמן קצר עמדו להמיתם והוא ידע בבירור, כי לא יהיה עליו לשאת באחריות על המתת יהודים ביוזמתו שלו וכי יתר על כן, כפי שהוא עצמו התבטא פעם, היהודים נחשבו כ"טרף" חופשי לזאבים". בכך הביא בית המשפט בחשבון את הצהרתו של העד **מיכאל פומרנץ**. כפי שמסר, הוא היה אחד מאנשי קבוצת העבודה, שבחיפוש בשער הגטו הוצאו מתוכה היהודים שנורו לאחר מכן. קבוצת העבודה מנתה 40 איש. בבדיקתם השתתפו מלבד קאסנר גם כמה גרמנים אחרים. אצל כל אחד מחברי קבוצת העבודה נערך חיפוש אחרי כסף. כאשר נמצא כסף, אמר הנאשם לגרמנים האחרים, כי ליהודים יש תמיד מטבע זר. הוא (**העד**) לא הבחין בכך שמחפשים אחרי רעל. העד חושב כי 12 יהודים מבין אלה שנעשה אצלם חיפוש, הומתו על ידי **קאסנר** ביריה בעורף. אחד מהם ניסה להימלט, אבל פלדובל (**סמל**) נמוך קומה דקר אותו בכידון הרובה, עצר בו והביא אותו בחזרה אל **קאסנר**, שירה בעורפו. במבט לאחור, ייתכן כי **פומרנץ** לא התמצא בדיוק במועדים שמסר. ייתכן גם שכמה פרטים נמחקו מתודעתו, אבל במקרה הזה תואמת הצהרתו את הודאתו הקודמת של הנאשם **קאסנר**, כי ירה בקורבנות לאחר שנערך אצלם חיפוש אחרי כסף ולא אחרי כמוסות רעל או נשק חם. משום כך אין בית המשפט, בהסקת מסקנותיו, רואה כל פגם בכך שהצהרתו של **פומרנץ** לפני בית המשפט הנוכחי אינה תואמת במלואה את הפרטים שמסר בבקשת השילומים שלו לנשיאות המדינה בקלן.

הנאשם **מנטי** הודה, כי המיליציה שלו נטלה חלק באקציות נגד יהודי קובל. בחקירתו השנייה על ידי השופט החוקר, ב-7 בספטמבר 1963, הודה בעצמו, כי יחידת המיליציה שלו השתתפה בעקירת היהודים מהגטו, בחיפושים אחרי יהודים מסתתרים ובשילוחם (**לגיא ההריגה**). בחקירה זו הבהיר, כי הוא, כמנהל אימוני המיליציה, שולב "כמובן מאליו" (**באקציות**), כמו אנשי הז'נדרמריה של קובל. כצוות ליווי ליהודים המגורשים שימשו גם ז'נדרמים וגם אנשי מיליציה אוקראינים. הוא עצמו נשאר מאחור בגטו, כי היה צורך לסרוק בגטו ביסודיות אחרי יהודים מסתתרים, ועליו הוטל לדאוג לכך, שלא תהיה כל ביזה. בחקירתו השלישית, ב-13 בנובמבר 1963, חזר בו הנאשם מחלק מהצהרותיו אלה וטען: בערב שלפני האקציה סיפר לו מפקד מחלקה אוקראיני של יחידת טירוני המיליציה, כי על פי הוראתו של **ראפ** עליו להתייצב למחרת, בשעה 5 בבוקר, לפני מפקדת הז'נדרמריה. ואכן בבוקר התייצבה יחידת המיליציה, בפיקודו של אותו אוקראיני, בעוד שהוא עצמו, הנאשם, נשאר במיטתו, כי חש עצמו חולה. בין השעות 6 ל-7 התייצב אצלו אוקראיני ודיווח לו כי בעיר נשמעות יריות. הוא קם מייד ונסע באופניו לעבר בניין הז'נדרמריה. בהיותו בדרך, שמע צעקות ויריות מכיוון הגטו של העיר הישנה ועל כן פנה לשם. עוברים ושבים סיפרו לו, כי היהודים מגורשים. בגטו ראה איך מעמיסים יהודים על משאיות ואחרים צועדים ברגל לעבר רציף המטענים. הוא נסע לתחנת הרכבת של המטענים. שם הבחין כי היהודים מועמסים בקרונות משא. במהלך היום הוא היה גם בגטו. באותה עת הוא הבהיר לאנשי המיליציה כי על פי הוראת **ראפ** עליהם לחפש אחרי יהודים מסתתרים ואת אלה שהתגלו, הוביל אל בית הכנסת. בגטו היו מוטלות גוויות (**של יהודים**), אבל הוא לא ידע מי ירה בהם.

בחקירה העיקרית מסר הנאשם אותו תיאור עצמו שמסר בחקירתו ב-13 בנובמבר 1963. רק בנקודות הבאות הוא השלים (**את הפרטים**) והכניס שינויים: בערב שלפני ההמתה ההמונית אמר לו לויטננט **ראפ** אישית, כי גם הוא צריך להגיע למחרת בבוקר עם מפקד המחלקה האוקראיני ואנשיהם ולהתייצב לפני בניין הז'נדרמריה. אבל הוא לא עשה זאת מפני שהיה חולה. בדרך חזרה מרציף המטענים לבניין הז'נדרמריה, הוא פגש את לויטננט **ראפ** בין השעות 8.30 ל-9.30, וזה הורה לו להתעסק בגטו. בהזדמנות זאת אמר לו **ראפ**, שהיה מלווה בשני אדונים בכירים שאותם לא הכיר (**הנאשם**), כי היהודים מגורשים. הוא הלך לגטו, שם הוצבו אנשי המיליציה שלו, פקד עליהם לנוע (**בגטו**) ולמנוע ביזה. רק בערב שמע

מאנשי המיליציה שלו ובארוחת הערב במפקדת הז'נדרמריה מעמיתיו, כי היהודים מהגטו (בעיר הישנה) לא גורשו, אלא נורו.

יש לקבל את דבריו, כי יחידת טירוני המיליציה שלו השתתפה באקציה מתחילתה. עד כמה שהנאשם **מנטיי** מסר, רק מפקד המחלקה שלו קיבל את הפקודה, להתייצב למחרת בבוקר עם אנשי המיליציה לפני בניין הז'נדרמריה אבל גם מפקד המחלקה וגם הוא לא ידעו לשם מה. זאת יש לראות כטיעון הגנתי. כבר עובדה זו מונעת מבית המשפט לקבל את השינוי בגירסה המקורית. בלתי אמינה היא גם הטענה, כי מחמת הצטננות נותר (הנאשם) במיטתו, מה גם שאינו מסתיר, כי הדבר לא מנע ממנו, במצב הקריטי הראשון, לעזוב את מיטתו ולצאת העירה, כדי לראות מה בעצם קורה. הטענה (בדבר המחלה) נראית בלתי מתקבלת על הדעת לחלוטין, נוכח מה שהתברר בחקירה העיקרית, כי קיבל מהממונה עליו, **ראפ**, את הפקודה להתייצב בבניין הז'נדרמריה (והוא לא מילא אחריה). שכן אי אפשר להאמין כי **ראפ**, שלפי הצהרותיו של **מנטיי** הקפיד מאוד על מילוי פקודותיו, פשוט קיבל בשלווה את אי מילוי הוראתו (שמנטיי יתייצב בבוקר השכם), וקשה לצפות לכך שהוא האמין לטענת הנאשם. יתר על כן, **ראפ** פגש את הנאשם לאחר מכן והוא אינו מסביר איך זה לא נזף בו (על היעדרותו בבוקר). בית המשפט משוכנע, כי הנאשם, שפחד מאוד מלויטננט **ראפ**, לא היה מעז שלא להתייצב (כפי שנצטווה), ללא סיבה מבוססת.

לבית המשפט גם אין כל ספק בכך, שהנאשם, בתפקידו כמנהל אימוני המיליציה ואשר לפי הצהרתו השתתף באקציה מתחילתה, ידע כבר מהערב הקודם על ההמתות ההמוניות. לויטננט **ראפ**, שלפי דבריו של הנאשם **קאסנר** השתתף בדיון במשרד העבודה בו נכחו כל ראשי המשטרה של מחוז קובל, ידע על כך בבירור. לעומת זאת לא היה כל צורך בשמירת העניין בסוד (מפניו), כי הרי היחידות שבפיקודו היו צריכות לפעול בהטלת העוצר ובחיפוש אחרי יהודים מסתתרים. מה שנכון לגבי **ראפ**, נכון גם לגבי הנאשם **מנטיי**. עליו הוטל לאמן את המיליציה האוקראינית, שהוא התגורר ביחד עם אנשיה במיבנה המגורים ברחוב מונופול. הבהרותיו של הנאשם **מנטיי**, כי סמכותו הצטמצמה לענייני אימונים בלבד אינן נכונות, אפילו לאור הצהרותיו האחרות, לפיהן הוא הפעיל וניהל את אנשי המיליציה מחוץ למיבנה המגורים במשימות שמירה ומלחמה בפרטיזנים. כלומר, הוא לא רק אימן אותם. המשימה הקשה שהוטלה על הנאשם, שהיא להפוך נערי איכרים אוקראינים פשוטים לשוטרי-עזר נאמנים לשלטונות הכיבוש הגרמניים, לא היתה ניתנת למילוי, לולא השתמש מדי פעם באמצעים להטלת מרות על המיליציה. הוא היה זקוק כאן לסמכות בלעדית. זאת אישרו הנאשם **קאסנר** בדבריו לגבי עניינים אחרים והעד **אלדרמן**, שלאחר מכן שימש כמנהל הדואר בקובל. מכיוון שהנאשם השתייך ליחידת האימונים של המיליציה והוא זה שנתן לה את הפקודות, בית המשפט משוכנע לחלוטין, כי הוא זה שיידע את האוקראינים (על האקציה) באמצעות מפקד המחלקה שלהם ולא להיפך. עוד יותר משוכנע בית המשפט, כי הנאשם **מנטיי** העביר אישית ליחידת האימונים של המיליציה את הפקודה שמסר **ראפ** ועל כן ידע היטב, כי היהודים עתידים להיות מומתים למחרת ושוב לא האמין, כי מדובר בגירושם. הרבה עדים גרמניים, שבאותה עת הועסקו ברכבת בקובל - ביניהם **גלסדורף**, **נימאן ושניידר** - מסרו כי כבר לפני האקציה, פרחו שמועות על החיסול הקרוב של היהודים, ואף כי דובר רק על "עקירה", ידעו הכל בבירור כי הכוונה היא להשמדה. גם **ד"ר ייגר וד"ר לנינג** אמרו, כי הכל ידעו אז איזה גורל מצפה ליהודים. אפילו מספר יהודים ידעו זאת. **ד"ר ייגר**, לפי דבריו, הזהיר את היהודים העובדים במרפאה שלו. אבל הם נשארו למרות הכל. הלבונרנטית היהודיה שלו, הבהיר, נשארה אצל הוריה, כי רצתה למות עמם, כאשר ייגזר עליהם למות. על כן משוכנע בית המשפט, כי כלל לא ייתכן שהממונה הישיר על טירוני המיליציה, אשר הוצבו בין השאר לשמור על הגטו ולא מילאו תפקיד משמעותי בהרג ההמוני, עליו לא ידעו לפני האקציה, שמע עליו רק לאחר מעשה, מפייהם של אנשי המיליציה שלו.

הוא (הנאשם בעצמו) הודה בכך, שטירוני המיליציה, אשר היו תחת פיקודו של הנאשם מנטיי לא רק בימים של ההרג ההמוני בתחילת יוני 1942, אלא גם לאחר מכן, עד לנסיעתו לקורס בבוסדה-בודיצה, ולאחר שובו בספטמבר 1942, חיפשו אחרי יהודים מסתתרים והביאו את היהודים שמצאו אל בית הכנסת. הוא גם הודה בכך, ששמע על יריות בבית העלמין היהודי וכי הוא עצמו נכח בבית הכנסת. עם זאת הכחיש, כי ביקר בבית הכנסת כדי לבקר בעמדות אנשי המיליציה האוקראינית, כי ספר את היהודים שכונסו לשם וכי חיפש אצלם אחרי חפצי ערך.

בית המשפט רואה את טענות הנאשם מנטיי כמוזמות (כבלתי נכונות) נוכח ההצהרה בשבועה של העד מיכאל בבצ'וק. לפי הצהרותיו האמינות, נמלטו הוא ואמו מהגטו בעיר החדשה באוגוסט 1942, כאשר החלו לרצוח גם את היהודים בעלי המקצוע. בתחילת אוקטובר הם נתפסו על ידי המיליציה האוקראינית והובאו לבית הכנסת. לדברי העד הם היו שניהם לבד בבית הכנסת. אבל לאט לאט הגיעו לשם יהודים נוספים. ביום השלישי הגיע מספר העצורים לכ-300. באותו יום הוא הצליח להימלט בעד חלון בית הכנסת. כאשר הובאו יהודים נוספים, ערכו אצלם חיפוש. נשים אולצו להתפשט עירומות. ערכו אצלן חיפושים אפילו באברי המין. מי שמצאו אצלו חפצי ערך מוסתרים, הולקו באלות. הוא, העד, נכח במקום כאשר הנאשם מנטיי ציווה על יהודייה צעירה לפשק את אבר המין שלה, כדי שיוכל להביט לתוכו. מנטיי גם היכה נשים באלות בנוכחותו (של העד), עד שהן נותרו מתות למחצה. ביום השני למעצרו בבית הכנסת, הופיע הנאשם מנטיי והשליך ליהודים שני בצלים קטנים, שתי עגבניות וחתוכת לחם קטנה. אחרי כן הוא התבונן איך האנשים המרעבים מסתערים על האוכל ולאחר מכן הסתלק. לחבר המושבעים אין כל אפשרות להטיל ספק בנכונות הצהרה זאת. האפשרות שהעד מחליף את הנאשם מנטיי בגרמני אחר אינה באה בחשבון, שכן (העד) בבצ'וק הכיר את הנאשם מאז שנפגשו בבית הוריו. עוד לפני חיסול הגטו חיפש שומר אוקראיני את בבצ'וק בבית הוריו, כדי לבקש ממנו תה חם. מנטיי, שרצה לערוך ביקורת אצל השומר, הפתיע אותו ונזף בו על כך שעזב את מקום משמרתו. עד כה אישר מנטיי את תיאור המקרה על ידי העד, ללא שינוי משמעותי. על כן בטוח, כי בבצ'וק הכיר את הנאשם אישית, בתנאים מיוחדים.

בנוסף, מסר העד את גירסתו לבית המשפט בביטחון ובהחלטיות. הוא התבטא בזהירות וברגישות לגבי האירועים, ובמיוחד כאשר תיאר את ההתפתחויות שהביאו להמתת אחיו, יעקב. אף כי העד לא הותיר כל ספק בכך שהוא משוכנע כי הנאשם קאסנר הוא הרוצח של אחיו, הרי שגם לגבי אירוע זה, כמו לגבי המקרים האחרים, הוא דיבר באורח תכליתי וסיפר בבהירות, כי על אירוע זה איננו יכול לספר מתוך ידע אישי. בזכות האינטליגנציה הגבוהה שגילה, הוא התעלם לגמרי מכך שהעדות שלו יכולה להביא לתביעה (נוספת) נגד קאסנר. דווקא הרגישות שגילה העד, כמו לגבי נקודות אחרות (בעדותו), נתנה לבית המשפט את התחושה, כי הוא אמר את האמת. העלאת נימוקים נגד מהימנות העד לא יכלה לערער את שיכנוע בית המשפט (באמיתות דבריו). אומנם נכון שבבצ'וק הגיש את תביעת השילומים שלו בתאריך מאוחר, ועדיין לא הוחלט בעניינו וכי עד כה טרם ביסס את תביעתו זו וטרם תמך בה בהצהרה בשבועה, של עדים אחרים. בכל זאת, אפשר להיות רגועים לגבי העיכוב בהתנהלותו של העד בעניין השילומים המגיעים לו, כי טרם השיג הוכחות משמעותיות לכך שנמצא בגטו. שכן יהודים רבים מהמחוזות המזרח פולניים לשעבר מתקשים מאוד להשיג הוכחות כאלה, כי במחוזות אלה היתה שפיכות דמים גדולה ובקושי נותרו בהם מסמכים כתובים. מסיבה זאת נמנע מיהודים רבים מלהגיש תביעת שילומים. מלבד זאת, ייתכן שהעד הגיש את התביעה לשילומים כדי לעמוד בלוח הזמנים (לפני פקיעת מועד הגשת התביעות), למרות שעל פי חוקי השילומים הנוכחיים, ייתכן כי הוא לא זכאי כלל לשילומים, מכיוון שזמן רב אחרי תום מלחמת העולם השנייה, כלומר לאחר המועד הסופי שנקבע (להגשת התביעה), היגר ישירות מפולין לישראל.

גם האירוע, שעליו מסר **בבצ'וק** בחקירתו על ידי שופט ישראלי, בזמן החקירה שנערכה בחיפה ב-6 בדצמבר 1963 ובה תיאר את קורותיו בעת מעצרו בבית הכנסת, אם לגבי הייסורים של החיפוש אחר חפצי ערך ואם לגבי העינויים הכרוכים בכך, אינו מעורר שום ספקות לגבי אמינותו. בהבהרותיו, שניתנו באורח סוליד, תיאר מקרים שאינם קשורים ישירות בהאשמות נגד **מנטיי** ומשום כך הוא האמין כי עליו להתנצל על השמעתם, ולפעמים התבייש לספר דברים כה מכאיבים ועל כן הוא נשמע אמין. אומנם היתה מתבקשת מידה של זהירות אילו היה העד מתקומם נגד אחת מן ההאשמות הכבדות שהעלו שני הנאשמים בחקירה העיקרית, אבל הוא לא עשה זאת כלל (**המשפט האחרון לא ברור**).

לגבי הניגוד בין הצהרתו של **בבצ'וק**, שלפיה הגיע **מנטיי** לבית האבות באופנוע סירה, לבין טענתו של **מנטיי**, כי הוא השתמש אז רק באופניים, ללא מושב נוסף, אינם יכולים לעורר ספקות לגבי אמינותו של **בבצ'וק**. עדים אחרים באותו עניין אינם נמצא. ייתכן שזו טעות של העד, אבל באותה מידה ייתכן גם שטענת הנאשם (**אינה נכונה והיא**) הועלתה רק להגנתו, כדי לעורר סימן שאלה לגבי אמינות העד. מלבד זאת ייתכן, שאף כי הנאשם **מנטיי** נהג להשתמש רק באופניים, הרי שבאותו יום (**בו ראה אותו בבצ'וק**), הוא השתמש באופנוע, אולי מפני שמישהו אחר השתמש באופניים אלה. זה שהזינדרמריה בקובל השתמשה בזוגות אופניים רבים לא טען הנאשם אפילו פעם אחת. וזאת מבלי להביא בחשבון, שהשימוש באופניים כאמצעי תעבורה בעונה הקרה, היה מוגבל ביותר.

מה שנאמר לגבי הגירסאות המנוגדות בין תיאורו של **בבצ'וק** להצהרות הנאשם על ההיסטוריה של האופנוע-אופניים, תקף גם לניגודי הגירסאות (**ביניהם**) בעניין הבגדים והתצלומים שקרוביו של **בבצ'וק** השאירו מאחוריהם בבית הכנסת. מדוע לא ייתכן שהם שכחו או השאירו בכוונה את חפציהם כאשר נלקחו להיירות, אין צורך להבין (**את ההיגיון שעמד מאחרי זה**), שהרי ממילא נלקח מהקורבנות כל רכושם.

קיימים ניגודים גם בין התיאורים המופיעים בספר הזכרון של קובל (**פנקס קובל**), שהופיע בבואנוס איירס, לבין עדותו של **בבצ'וק**. הוא לא הסתיר כלל, כי מסר תיאור משלו לספר הזכרון. כיום אי אפשר לקבוע, אם התיאורים בספר, שהודפס ב-1948 (**1951**), תואמים זה את זה בכל הפרטים. לפחות אין זה בלתי אפשרי, שהתיאור שמסר (**העד לעורכי הספר**) עבר עריכה, או שהוחלט לתאם בינו לבין תיאורים אחרים בספר. העובדה שהעד מטיח בכמה נקודות האשמות כבדות נגד הנאשמים, בניגוד לדבריו בחקירה העיקרית, מדברת לזכות האמון בעד. הוא התמקד בדבריו לפני בית המשפט באירועים שללא ספק השתמרו בזכרונו ולא נמחקו גם לאחר 18 השנים שעברו (**מאז התרחשותם**). אומנם הוא גם סיפר שאחד מאנשי המשטרה היהודית שנעצרו, בשם **ארליך**, תקף את **מנטיי** וניסה לחנוק אותו למוות. אולם **מנטיי** התגבר עליו והשליך אותו בעודו בחיים לבור שופכין. עדים יהודיים אחרים נתנו תיאור מרוכך יותר על גורלו של **ארליך**. מתיאור קודם של המקרה משתמע, כי המאבק בין **מנטיי** ל**ארליך** אירע בכלא (**של קובל**) והנאשם (**טעות!- העד**) לא טען אף פעם כי הוא עצמו היה בכלא ועל כן ברור כי רק שמועה על המקרה הגיעה אליו בגטו – והוא חזר על כך (**בעדותו**). שמועות כאלה בפני עצמן אינן מהוות מקור אמין של מידע ואינן מצריכות בירור נוסף. **בבצ'וק** הכיר בכך ולא חזר עוד לדבר על מקרה זה.

אין ניגודי גירסאות בין דברי **בבצ'וק ומנטיי**, ששמות נחרתו על קירות בית הכנסת. על כך שהקורבנות, לפני שהובלו מבית הכנסת לגיא ההריגה (**לבית הקברות החדש**), חרתו את שמותיהם על קיר בית הכנסת, סיפר לא רק העד **בבצ'וק**. בעניין זה קיימת תמימות דעים בין כל העדים היהודיים, עד כמה שהם התבטאו לגביו. אבל נגד גירסה זו קיימת עדותו של הגרמני **איית אינספלד**. הוא הצהיר בשבועה, כי היה פעם אחת בבית הכנסת ולא ראה שם כל כתובות חרותות על הקיר. **איית**, שבית המשפט רואה בו עד מהימן ביותר, הגיע לקובל לראשונה רק בינואר 1943, לאחר שהיה תקופה ארוכה באיזור לונין [ברותניה הלבנה] והשתתף במיבצעים נגד הפרטיזנים וייתכן שנכנס לבית הכנסת רק בסוף ימי הכיבוש הגרמני של קובל,

לאחר שבית הכנסת סבל נזקים חמורים. לפי הצהרתו, היה בית הכנסת כאשר הגיע אליו, הרוס לחלוטין (למעשה הבית כנסת עומד על כנו עד היום... - כנראה מדובר במבנה אחר); הוא לא היה כך כאשר הגיע לקובל. משום כך הוא מציין רק דרך אגב, כי לא ראה כל כתובות, מה גם שהוא עצמו מספר, כי לא שם לב לכך (אם יש כתובות או לא). משום כך יש לקבל כי היהודים חרתו את שמותיהם על הקיר בהסתר, בעיקר בידיש או בעברית מודרנית, במקומות שאינם בולטים לעין. כי היה עליהם להביא בחשבון, שהשומרים ימחקו את הכתובות לו היו מגלים אותן. אפשרי בהחלט שאכן כך היה (כך לא היה- היו אלפי כתובות).

זה שמנטיי ירה בעצמו או הורה לאנשי המיליציה לירות ביהודים מייד לאחר שנעצרו או אחרי שהובאו לבית הכנסת, אי אפשר היה לקבוע בביטחה. מנטיי הואשם בכך על ידי העדים היהודיים נינה קפלן, מרי שטולמן, יהושע פוצ'טר, אשר פרס ובן-ציון שרוכן על ידי אהרון וויינר, שנפטר בישראל ב-1957, בתיאורים שמסרו בספר הזכרון של קובל.

העדות נינה קפלן ו(אמה) מרי שטולמן, מסרו בחקירה העיקרית עדות רבת חשיבות. שתיהן סיפרו, כי בעת שהגטו בעיר החדשה חוסל, באמצע אוגוסט 1942, הן הסתתרו וכך ניצלו מסכנת ההכחדה. ביחד איתן היה באותה עת זכריה, בנה הצעיר של מרי שטולמן. מכרים הזהירו אותן מפני האקציה הצפויה. משום כך הן עזבו את הגטו, שהו לילה אחד אצל פולניה בקובל, אחרי כן בבית עזוב ולאחר מכן הוחבאו בביתה של איכרה אוקראינית בקירבת קובל. גברת שטולמן הבטיחה לאיכרה תשלום עבור עזרתה. לצורך זה הלכה ללא ילדיה עם האיכרה, בחזרה העירה, כדי להוציא מטמון שהסתירה המשפחה. אלא שהמיליציה האוקראינית לכדה את גברת שטולמן והביאה אותה לקסרקטין של המיליציה האוקראינית ברחוב מונופול. כאשר גברת קפלן, כפי שהיא נקראת היום, ואשר היתה אז בת 13, התעוררה עם אחיה למחרת בבוקר, והלכה ביחד אתו לחפש את אמה. היא הגיעה לקסרקטין של המיליציה ברחוב מונופול ואכן מצאה שם את האם העצורה. כפי שנדברו לפני כן, הציגו האם ובתה את עצמן כפולניות, ומסרו כי שמותיהן מיכלינה ונינה פלוטניצקה – שהוא שם נעוריה של גברת שטולמן. את העובדה שהבן הצעיר, זכריה, היה נימול, הם תירצו לפני מנטיי בכך, שהאם עבדה תקופה ארוכה כעוזרת בית של יהודי וזכריה הוא בן בלתי חוקי שנולד להם מחוץ לנישואין. מנטיי האמין להן ונתן להן עבודה ככובסות (אצל אביה של דורה רופה-גודיס). בתור שכאלה הותר להן להתגורר עם זכריה בקסרקטין של המיליציה. אבל ימים מספר לאחר מכן רצה אחד מאנשי המיליציה האוקראינית להכניס את זכריה עם שאר היהודים בבית הכנסת. בעוד העדה גברת שטולמן מתווכחת עם האוקראיני, הגיע למקום מנטיי. גברת קפלן (הבת) הזכירה למנטיי כי הבטיח, שגם לאחיה לא יקרה דבר. מנטיי התכעס על כך, חבט עם כפפה בפניה של העדה קפלן והורה להביא לבית הכנסת לא רק את זכריה, אלא גם את האם ובתה – ולירות בהן. כל השלושה הובאו על ידי איש המיליציה לבית הכנסת. שם כבר נמצאו באותה עת כחמישים יהודים. עברו עליהם שם ימים ארוכים בתנאים מחפירים. היהודים העצורים לא קיבלו כל מזון, נאלצו לישון על הרצפה ללא שמיכות והיכו אותם ללא הפסקה. שומר אוקראיני אמר, כי הפעם שהותם בבית הכנסת מתארכת, כי הנאשם קאסנר לא נמצא בעיר וכל עוד הוא איננו, לא יקרה מאומה. יום אחד הגיע הנאשם מנטיי לבית הכנסת. על כל היהודים היה לקום וללכת במעגל. תוך כדי כך ספר אותם הנאשם. הוא הוציא הצידה את גברת שטולמן ואת גברת קפלן ואמר להם כי יעזבו את בית הכנסת ויחזרו למקום עבודתן. אבל אסור היה להן לקחת אתן את זכריה. לפני בית הכנסת עצרה משאית, ובה אתים. היהודים האחרים, ביניהם זכריה, הוכרחו לעלות למשאית. בעת הפינוי הן ראו בפעם הראשונה את הנאשם קאסנר. כאשר ראה את שתי הנשים, שאל את מנטיי לאן הן הולכות. מנטיי השיב לו כי שתיהן עובדות עבורו. הן הלכו לקסרקטין של המיליציה (המכבסה של רופה פסקה לאחר השמדת יהודי הגטו שב"חולות" פעוט). כאשר הנאשם מנטיי חזר בערב לקסרקטין, ומצא אותן בוכיות, אמר להן שאין להן מה לדאוג, כי הוא היה נדיב מאוד לזכריה וירה בו אישית.

תיאורים אחרים של העדה **מארי שטולמן** אינם פחות נוראים: בלילה שבו היא הסתתרה אצל פולניה אחת, שמעה צעקות ורעש של משאיות נוסעות. בתוך כל אלה היא הבחינה בקולותיהם של שני הנאשמים. לאחר מכן הסתתרו היא ובתה בבית בדרך לוצק, שנמצא מחוץ לקובל. בבית זה הן שהו רק לילה אחד ואז הן הלכו ליערות. לאחר שתפסו אותה, העדה, וסגרו אותה במרתף של קסרקטין המיליציה, חיפשה אחריה בתה שם. היא דיברה אתה בעד הסורג של המרתף, כאשר לפתע נשמע קול מעל ששאל מה קורה. כך שמעה בפעם הראשונה את קולו של **מנטיי**. כאשר עמדו להביא את בנה אל בית הכנסת, והיא התווכחה עם **מנטיי** על כך, הוא היכה אותה. **מנטיי** הלך אתה לבית הכנסת. לאחר ימים מספר באו שני הנאשמים לבית הכנסת. כל היהודים היו נסערים מאוד. היא, העדה, התחננה לפניהם לשחרר את בנה. **קאסנר** דחה את בקשתה באמרו שגם היא יהודיה, כי היא מדברת בתנועות ידיים. היא עוד הספיקה להרגיע את בנה, כאשר כבר ניצב למעלה, במשאית, והוא אמר לה שתהיה שקטה, כי הוא ינסה בדרך לקפוץ מהמשאית. אבל היא לא ראתה אותו יותר. במהלך אותו יום שבו שהו היא ובתה בבית הכנסת, הגיע לשם **מנטיי** שוב ושוב. הוא חיפש אצל היהודים שרוכזו שם וספר אותם. אצל נערות הוא האיר בפנסו אל מתחת לחצאיותיהן. בשעת ההעברה של היהודים (**אל המקום שבו נורו**), התרוצץ **קאסנר** כשאקדח בידו. הנאשם **מנטיי** נשא תת מקלע. הוא נתן את הפקודה. למחרת היום סיפר לה שהוא עצמו ירה בבנה. בין הבגדים של היהודים המומתים, שהיא ובתה נאלצו למיין, גילתה אחרי כן גם את חולצתו של בנה (**על פי המסופר כאן הן מיינו וכיבסו את הבגדים של הנרצחים מבית הכנסת שנרצחו בבית הקברות החדש. קודם להשמדת הגטו השני הן עבדו על פי הראיון עם דורה במכבסת רופה**).

העד **יהושע פוצ'טר** האשים את הנאשם **מנטיי** בכך שבמחצית השנייה של שנת 1942 הורה לירות באשתו ובילדיו. ימים ספורים לפני חיסול הגטו בעיר החדשה, אמר העד, עלה בידי, בעזרתו של שוטר מקוף אוקראיני, אותו הכיר היטב, להימלט עם בני משפחתו ליער. אבל שם הם נתגלו על ידי אנשי מיליציה אוקראינים אחרים, וביחד עם עוד כארבעים יהודים, שנתפסו במקומות אחרים, הובלו בעגלות רתומות לסוסים אל קסרקטין המיליציה ברחוב מונופול. כאן דחסו אותם לתוך בתי השימוש שמאחורי המיבנה המרכזי. לאחר מכן נבחרו מתוכם חמישה פועלים, ביניהם העד, בעוד שבני משפחתו הובלו עם שאר היהודים ועם שבעה שבויים רוסיים אל בית העלמין היהודי ושם נורו כולם. מאחד מאנשי המיליציה המוכרים לו אישית, בשם **סיגד**, שמע הוא, **פוצ'טר**, לאחר מכן, שילדיו שלו היו מוטלים בראש ערימת הגוויות במחפורת. כל מי שעוד הראה איזה סימן חיים, נורה שוב על ידי הנאשם **מנטיי** עצמו, שהרג אותו סופית.

ההאשמה של **מנטיי** הרג בירה את בני משפחתו, נמצאת גם בתיאור שמסר לספר הזיכרון של קובל שהופיע בשנת 1957 בתל אביב, **אהרון ויינר**, שהיה גם הוא אחד הפועלים היהודיים שהוצאו הצידה בקסרקטין של המיליציה. שם נאמר, כי באחד מימי דצמבר 1942 הובאה קבוצה של 35 יהודים מנסקיץ – הכוונה כנראה למקום בשם ניסיצהויה (**כנראה העיירה נסכויז**) בקירבת קובל – אל הנאשם **מנטיי** בקסרקטין המיליציה. בין היהודים נמצאו גם ילדיו של **ויינר**. הוא ביקש מהנאשם להרשות לו להיפרד מהילדים, לראות שוב את פניהם ולתת להם נשיקת פרידה. אבל **מנטיי** לא נעתר לבקשתו והורה לירות בכולם בו במקום. תוך כדי כך צעק: "ליהודים אין מקום בעולם הזה!" לבסוף בכל זאת הסכים להביא אליו את בתו הבכורה. כאשר חידש את תחינותיו שישאירו לו לפחות את הבת הזאת, הביט בו הנאשם ואמר לו: "אולי כבר תבין אותי! זה בלתי אפשרי! אין לי כל מקום לבתך. בכלל אין מקום ליהודים בעולם הזה". ואז כולם הובלו אל בית העלמין היהודי ושם נורו.

בשובו מהאקציה הזאת ניגש **מאנטיי** אליו בבית המלאכה ואמר: "עשיתי זאת רק למענך. בחרתי לילדיך מוות יפה ומואר יותר מלכל היהודים האחרים!" הוא סיפר לו כי בדרך כלל היו מכים כל כך את היהודים

שעמדו למות, עד כי המוות היה להם שיחרור (מייסוריהם). לאחר מכן מצא (ויינר) את בגדיה של בתו הבכורה בין הבגדים של הקורבנות.

העד אשר פרס הטיח בנאשם האשמות כבדות עוד יותר. לפי עדותו, היו הוא עם אחיו הצעיר ועוד יהודים רבים אחרים, במשך שבעה ימים בבית הכנסת. הדבר היה כחודש או חודשיים אחרי חיסול הגטו בעיר החדשה. הוא העיד, בין השאר, כי אחיו והוא מצאו להם מחבוא מתחת לריצפת בית הכנסת. ממחבוא זה הם יכלו לצפות על המרחב הפנימי של בית הכנסת ועל דלת הכניסה. בעת הובלת היהודים (מבית הכנסת להריגה) תפס הנאשם מנטיי ילד ברגליו וחבט אותו כנגד הדופן של משאית שניצבה לפני בית הכנסת. אנשי המיליציה האוקראיניים הלכו בעיקבותיו (וגם הם עשו כן). הם (שני האחים) פרצו חרך (במחבוא שלהם) ודרכו ראו כיצד מענים את היהודים במשאית. המשאית חזרה פעמים רבות. בסופו של דבר נותר בית הכנסת ריק. בלילה שלאחר מכן זחלו אחיו והוא מתוך בית הכנסת ונמלטו אל היער.

העד בן-ציון חתם את העדויות בהאשמות חמורות וכבדות נגד הנאשם מנטיי. הוא סיפר, כי כחבר בקבוצת עובדים יהודיים בקירבת בית העלמין היהודי, ראה כי מנטיי ליווה שתי משאיות מלאות ביהודים אל בית העלמין היהודי והיה הראשון שפתח ביריות מהתת מקלע שלו לעברם ברגע שירדו מהרכב. לאחר מכן, כאשר הובא העד עצמו לבית הכנסת, ראה שם תכופות את מנטיי. בוקר אחד הוא הופיע ולקח 30 יהודים, עליהם הוטל לחפור בור גדול בבית העלמין היהודי. בערך בשעה 17.00 העמיס מנטיי את כל היהודים על משאית והביא אותם לבית העלמין. כולם הופשטו עירומים והוכרחו להיכנס לבור. ארבעה אנשים ירו ביהודים מאחור בנשק אוטומטי. כאשר הוא, העד, הוכנס למחפורת, איבד את הכרתו ונפל פנימה, לפני שפגע בו כדור. בלילה שבה אליו הכרתו. הוא הזדחל מתוך הבור ונמלט לבית איכרים. אנשי מיליציה אוקראיניים שנמצאו שם הביאו אותו שוב לבית הכנסת. משם עמדו שוב להוביל אותו בשיירת משאיות אל בית העלמין. אבל במחפורת כבר לא היה מקום לכל היהודים שהובאו לבית העלמין. משום כך החזירו לבית הכנסת את שתי המשאיות האחרונות, שהוא היה באחת מהן. גם בנסיעה השנייה הזאת לבית העלמין היהודי, הוא הבחין בכך שמנטיי נוכח במקום ונותן את הפקודות (לירות ביהודים). מנטיי גם הורה ששתי המשאיות האחרונות ייסעו בחזרה לבית הכנסת. למחרת שוב חזר הסיפור על עצמו. לפני הצהרים הופיע הנאשם מנטיי, בחר 30 מהיהודים ולקח אותם אתו כדי שיחפרו בור נוסף. באותו יום הוא מצא לעצמו מחבוא בבית הכנסת ובלילה עלה בידו להימלט ביחד עם אחרים, בעד לחלון.

הנאשם מנטיי הכחיש את כל ההאשמות שהעלו נגדו העדים המוזכרים לעיל. הוא טען, כי דברי העדים בנקודות משמעותיות אינם נכונים. (לדבריו) העדות קפלן ושטולמן הגיעו לקסרקטין המיליציה באופן אחר מזה שמסרו. בדיוק כאשר חזר מהשתלמות בבוסדה-בודיצה, רצו אנשי מיליציה אוקראיניים לירות בשתיים. אנשי המיליציה אמרו לו, כי שתיהן יהודיות. אבל מנטיי מנע זאת. השתיים נפלו על ברכיהן והתחננו לפניו שייתן להן עבודה. הן גם טענו, כי אינן יהודיות אלא פולניות. מתוך הבנה לסיבלן הוא קיבל אותן לעבודה אצלו והעסיק אותן בעבודות משק הבית. מאוחר יותר הן הודו בפניו כי הן יהודיות, דבר שהוא גילה בעצמו קודם לכן. עם גברת שטולמן לא היה אז כל בן. ההצהרות של שתי העדות על גורלו של זכריה ועל מעצרו בבית הכנסת הן המצאה.

בעלי המלאכה שעבדו אצלו, 2 סנדלרים, 1 נגר, 1 חייט וכן 1 או 2 יהודים אחרים, באו אליו זמן מה לאחר שקיבל את העדות שטולמן וקפלן. אנשי מיליציה תפסו את היהודים ביער והביאו אותם בפניו. היהודים הללו ביקשו ממנו שייתן להם עבודה. מתוך הבנה לסבלם קיבל אותם ובהסכמתו של לויטננט ראפ הקים בקסרקטין המיליציה בית מלאכה שבו עבדו היהודים למען המיליציה ובו התגוררו. הוא הכחיש, כי (העד) פוצ'טר ומשפחתו קבוצה של עוד 40 יהודים באו לקסרקטין המיליציה וכי הוא, הנאשם, אחרי שמיון מתוכם את בעלי המקצוע, הורה לירות בבני משפחתו של פוצ'טר וגם בשבויי מלחמה רוסיים. תיאורו של

פּוֹצ'טֵר הוא המצאה, כמו סיפורו של **ווינר** על הריגתם של 35 יהודים מנסקי וביניהם ילדיו של **ווינר**. הנאשם מכחיש, כי אי פעם הגיע לבית הכנסת לביקורת, הוציא יהודים מבית הכנסת כדי שיחפרו בור בבית העלמין היהודי וכי הורה או השגיח על העמסת היהודים על משאיות והירי בהם בבית העלמין. הוא לא ירה שם אף לא ביהודי אחד, ולא הרג אף ילד יהודי אחד על ידי הטחת ראשו בדופן משאית, ומעולם לא ליווה משאיות עמוסות ביהודים שנועדו להירות בבית העלמין. (**הנאשם טוען ש-**) העדים **אשר פרס ובנציון שר** לא אמרו אמת.

בית המשפט שוקל בדעתו אם יש לראות את הנאשם **מנטיי** אשם בכך שירה בעצמו או הורה לירות ביהודים שנלכדו בחיפושים והובאו אליו לבית הכנסת, והשגיח על כך, או עד כמה שמדובר באנשי מיליציה, בעינוי (**היהודים**) בלי פקודה, בבית הכנסת או בבית העלמין. היסוסים אלה של בית המשפט נובעים בעיקר מכך, שהעדים הנזכרים לעיל מסרו עדויות – בעיקר בהצהרות בשבועה – בתביעות השילומים שלהם ושל אחרים, שניתן להוכיח כי אינן אמת, או שבנקודות מסוימות אינן תואמות את הצהרותיהם בחקירה העיקרית (**של המשפט הנוכחי**). אומנם הקביעה שאלה דברי לא-אמת מוכחים, או מנוגדים (**לעדויותיהם האחרות של העדים**) אין משום הכרה בכך, שהעדים הללו עצמם או אחרים, מסרו עדויות שקר בתביעות השילומים שלהם. הרבה פעמים הם נמצאו חסרים הוכחות וכנראה שמסיבה זאת מסרו לעיתים הצהרות לא מדוייקות, על מנת שבכלל יוכלו לקבל את הפיצויים, או להגדילם. מכל מקום מקובלת הדעה, כי מבחינת הניגודים בין ההצהרות לעניין השילומים לבין העדויות בחקירה העיקרית, הראשונות קרובות יותר לאי-אמת מהאחרונות. שכן הגשת תביעות השילומים חייבה להביא נתונים שיבססו את התביעה או יגדילו את דמי הפיצויים. האינטרס לעשות זאת היה גדול. אפשר להבין כתופעה אנושית את העובדה שנוכח האינטרס הזה לא התקבלה ברצינות רבה מדי החובה לומר את האמת, ובמיוחד כאשר אין הגדרות חוקיות למתן הפיצויים, מאמינים, כי הדגשת הסבל שעברו חייבת להשפיע על שיקולי השילומים (**בקביעת גובה הפיצויים**). בנוסף, יש אנשים שבמתן ההצהרה יוצאים מתוך המחשבה שאין כל אפשרות להוכיח או להזים את נכונית דבריהם. בכל זאת, (**עם כל הנאמר כאן**) שוקל בית המשפט לקבל את העדויות שנמסרו במהלך החקירה העיקרית על ידי העדים הנזכרים לעיל, שכן יש לשער, כי לא קל להודות לאחר זמן, שקודם לכן שיקרו. מי שמביא בחשבון שעדויותיו הקודמות ידועות, או עדיין עשויות להיוודע, יכול דווקא משום כך להישאר קרוב להן בחקירותיו המאוחרות יותר, ולא למצוא את האומץ להישאר נאמן לאמת. אחרים, אלה שאינם מביאים זאת בחשבון, עשויים לומר בחקירה העיקרית את האמת. משום כך היה כל אחד מהעדים הנזכרים לעיל חייב להוכיח, כי עדויותיו אמינות או לא. המיבחן היה שלילי.

ייתכן, אף כי לא בטוח, כי קרוביו של **פּוֹצ'טֵר** אכן ניספו במחצית השניה של שנת 1942, בגלל רדיפת היהודים. ייתכן שהוא ידע את הפרטים המדוייקים של המתתם או לא. אם לא ידע, ייתכן שהפרטים שנמסרו על ידיו בהצהרתו לתביעת הפיצויים, הועלו מסיבות כלשהן, גם אם אסור היה לו למסרם. בהצהרתו בשבועה מה-16 באוקטובר 1958 מסר, כי שאשתו וילדיו הובלו תחת משמר מהגטו בסוף 1942 והוא לא ראה אותם עוד. כל חיפושיו אחריהם לאחר המלחמה היו ללא תועלת. לו היה זה נכון כי הנאשם **מנטיי** המית את קרובי משפחתו של **פּוֹצ'טֵר** בקיץ 1942, כפי שמסר העד בחקירתו ב-3 בינואר 1966, הרי שהיה מציין זאת גם בהליכי הפיצויים שלו (**ההליכים לקבלת גימלת הורים**) באותה מידת הצלחה שציפה לה. הסיבה לכך שהוא מסר בהליכי הפיצויים נתונים שונים מאלה שמסר בחקירתו (**במשפט זה**) לגבי אירועים אלה, אינה ברורה. הכי סביר להניח, שהוא עצמו איננו בקי בעובדות הנכונות. אבל אם כך, אין דבריו מספיקים כדי להטיל על הנאשם את השותפות במעשה. נותר, איפוא, לקבל את הגירסה המנוגדת (**של דברי העד**), רק לגבי הקורות אותו בעת מגוריו בגטו.

מארי שטולמן, מכיוון שבוודאות רבה גם היא לא ידעה היכן מתו אשתו וילדיו של **פוצ'טר**, אישרה בהצהרתה בשבועה מה-4 באוגוסט 1958, את דבריו של **פוצ'טר** כי בני משפחתו הוצאו תחת ליווי אל מחוץ לגטו, ובחקירה העיקרית (**במשפט זה**) מסרה, כי שמעה איך בעלי המלאכה בקסרקטין המיליציה, **שפוצ'טר** היה אחד מהם, דיברו על כך שבני משפחותיהם עצורים בניסיון. לאחר מכן הביאו שתי משאיות את בני המשפחה. בעלי המלאכה הורשו להיפרד מהם (**ואז הם הובלו משם והוצאו להורג**). מתיאוריהם של בעלי המלאכה היא הסיקה, כי **מנטיי** התרברב לפנייהם שהוא, אישית, ירה בבני משפחותיהם ו(**על כן**) היה להם מוות קל.

אומנם **נינה קפלן** אישרה בהחלטיות דברים אלה של אמה. בכל זאת עדיין אין זה אומר, שהתיאור האחרון שמסרה, השונה מזה שמסרה באישור בשבועה מה-4 באוגוסט 1958, הוא נכון לחלוטין. שכן נראה בבירור, כי התיאורים שהעדות מסרו בחקירה העיקרית על מקרה זה הושפעו מהמאמר שמסר המנוח **אהרון וינר** לספר הזכרון שיצא בישראל ב-1957. העדות מחזיקות ברשותן את ספר הזכרון הזה והציגו אותו בפני בית משפט של המושבעים בעת חקירתן השנייה. מה גם שהעדה **קפלן** אישרה במפורש, כי היא קראה את המאמר רק אחרי חקירתה הראשונה, על כן ייתכן כי אישור זה נכון, אבל אין בכך ביטחון. מסקנה זו נתמכת על ידי העובדה שהעדה כתבה בעצמה ספר זכרונות וייתכן מאוד שלאחר מכן, ניסתה להשוות בין רשמיה, למה שנאמר בספרי זכרון אחרים. נוכח אי ההתאמות עולה החשש, ששתי העדות הושפעו מקריאתן בספרי הזכרון לא רק בתיאוריהן על רצח משפחות בעלי המקצוע, אלא גם בדבריהן על מותו של היהודי **זכריה**. ברור, איפוא, כי גם בתביעת הפיצויים שלהן מסרו תיאור שונה לא רק לגבי גורלו של **זכריה**.

שתי העדות הגישו תביעות שילומים לשלטונות הגרמניים שכללו פיצויים גם על אובדן חופש, גם על נזקים גופניים לבריאות וגם על מותם של בני משפחותיהן. בקשר לכך הן הגישו הצהרות בשבועה תואמות למדי ב-26 באפריל 1957. **מארי שטולמן** מסרה גם הצהרה בשבועה מה-22 בספטמבר 1961, בה מסרה על גורלם של בני משפחתה. **נינה קפלן** הבהירה בהצהרתה בשבועה מה-26 באפריל 1957, כי אביה ושני אחיה, כלומר גם **זכריה**, ניספו בעת חיסול הגטו. כן מסרה, כי אמה והיא חיו ביערות חודשים רבים [ולא רק שבועיים] לאחר בריחתן מהגטו, וכי חזרו לקובל מרצון החופשי, ושם נעצרו. בהצהרתה בשבועה מה-22 בספטמבר 1961 קבעה **מארי שטולמן** מפורשות, כי שני בניה, **אברהם זכריה** נורו ביחד עם בעלה הראשון בשנת 1942 בגטו של קובל, ואפילו מסרה את התאריך המדויק לכך, שהוא ראש השנה היהודי, אשר עדים אחרים ציינו כתאריך חיסולו של הגטו בעיר החדשה. היא גם הציגה אישור בשבועה של אחי-בעלה, **חיים רוזמן**, מה-11 בדצמבר 1961, (**אותו קיבלה**) כאשר ביקרה אז בישראל. בהצהרה בשבועה זו מוסר **חיים רוזמן**, אשר כפי שהעדה **שטולמן** זוכרת, לא נמצא בקובל בעת מלחמת העולם השנייה, כי אחיו "ניספה בעת הרדיפות (**אחר היהודים**)". הוא ניסה לחפש אחריו ואחרי שני ילדיו, אך החיפושים לא הניבו תוצאות. לו אמרו שתי העדות את האמת בחקירה העיקרית (**של משפט זה**), כאשר טענו כי **זכריה** נמלט ביחד איתן, אבל בהוראת **מנטיי** הוא הובא לבית הכנסת ובסופו של דבר הומת בידי הנאשם, כפי שהוא סיפר להן לאחר מכן, אין זה מובן כיצד בתביעות הפיצויים שלהן מסרו דברים אחרים על גורלו של **זכריה**, למרות שלעומת מה שאמרו לפני חבר המושבעים (**במשפט זה**) הם התבססו (**על נתונים אחרים**) בתביעת הפיצויים שלהן. גם אין זה מובן כאשר מאמינים לטענתן של העדות, כי הגופים בארצות הברית ובישראל, אשר עיבדו את תביעות הפיצויים ואת ההצהרות בשבועה הכרוכות בהן, התמקדו בהתאמת ההצהרות הללו לחוקים (**של השילומים**) על גורל הנרדפים (**על ידי הנאצים**) ולכן נפלו בהצהרות הללו אי הבנות. משום כך אין בדבריהן של העדות **נינה קפלן ומרי שטולמן**, כדי להרשיע את הנאשם **מנטיי** ברצח **זכריה** הצעיר וברצח משפחותיהם של בעלי המקצוע.

משום כך, לא מתאים (להרשעת מנטיי) גם תיאורו של ויינר בספר הזכרון של קובל. גם ויינר הגיש תביעת פיצויים על אובדן חופש, ב-4 בפברואר 1950. הוא מסר בה, בניגוד לאמת, כי הוחזק במחנה עבודת כפייה בקובל עד אפריל 1944, ואחרי כן נמלט. הוא מסר זאת גם בהצהרות בשבועה לטובת דורשי הפיצויים יצחק פרס ותמה לייזרוק, בעוד שבהצהרה בשבועה לטובת דורש פיצויים אחר, מנחם אלברט, מסר כי נמלט פעמיים – כלומר פעם אחת עם אלברט, בסוף 1942, ופעם שנייה לאחר שנלכד מחדש במרץ 1943. הצהרות מנוגדות אלו שמאוד סביר כי נועדו לשרת את השגתם של פיצויים מוגדלים לו או לאחרים, מחייבות כאן להישאר ללא התייחסות. אבל הן מצדיקות את ההנחה, שאי אפשר לקבל כמהימן את תיאורו של ויינר בספר הזכרון של קובל. מאחר שוויינר נפטר, ואי אפשר לתחקר אותו, מונע הדבר לקבל את התיאור שכתב באותו ספר, כהוכחה אמינה.

(גם) דבריו של העד אשר פרס אינם יכולים להתקבל כהוכחה אמינה. בתביעת הפיצויים שלו, שהוגשה ב-26 בינואר 1950, בנימוק של פגיעה בחופש, הוא מסר, כי עד נובמבר 1942 הסתתר בגטו ואחרי כן נמלט. גם בהצהרתו בשבועה מה-23 בדצמבר 1959 הוא אומר, כי הצליח להימלט בסוף 1942. לאחר מכן הוא הסתתר ביערות. הוא אינו מזכיר בפרטי התביעה, לא את המעצר בבית הכנסת היהודי ולא את מה שאמר בחקירה העיקרית (של משפט זה) כי נמלט משם עם אחיו הצעיר. האח עצמו, יצחק פרס, כלל אינו מזכיר את אחיו בתביעת הפיצויים שלו עצמו, אלא רק את הוריו ואת שתי אחיותיו. בהצהרה בשבועה שמסר ב-26 במרץ 1958, הוא אומר כי בעת חיסול הגטו הובל למחנה עבודת כפייה ברחוב מונופול, שם נמצא עד לסתיו 1943, ואז נמלט. נוכח אי ההתאמות הללו החליט בית המשפט, כי על אחיו של העד יצחק פרס להיחקר שוב. הוא הוזמן לחקירה על ידי משטרת ישראל, אך מכל מקום לא נותרה עדות כזאת, מסיבות שלא נמסרו. לא מעט מסיבה זאת, שוב אין בית המשפט רואה בעדותו של האח כראויה לשמש כהוכחה. העד אשר פרס מסר הצהרות נוספות לטובת אחרים. כך מסר בהצהרה בשבועה מה-28 בינואר 1958 (?): לטובת תובע הפיצויים פנחס שטיינברג, שכמו העד פרס מתגורר בנתניה [ישראל], כי נמלט ביחד עם שטיינברג מהגטו בספטמבר 1942 ואחרי כן הם נפרדו. ב-15 באפריל 1958 נתן הצהרה בשבועה לטובת תובע הפיצויים יעקב סטולר, כי נמלט ביחד אתו בנובמבר 1942. הוא חי עם סטולר ביערות. לבסוף מסר העד ב-15 באוקטובר 1950 הצהרה בשבועה לטובת תובע הפיצויים הרש גלייזר, לפיה נמצא ביחד אתו בגטו של קובל מיולי עד נובמבר 1942, אף על פי שבהתאם לנאמר במיסמך IRO-CM/1, גליון ה-1 במרץ 1948, של מינהלת השילומים, היה גלייזר חייל רוסי במלחמת העולם השנייה ואף פעם לא היה בגטו קובל.

העד בן-ציון שר מסר בהצהרה בשבועה לגבי דרישת הפיצויים שלו מה-13 בפברואר 1956, כי שני הגטאות בקובל הוקמו בתחילת אוגוסט 1941. הוא גם מסר זאת באישורים בשבועה, שנתן ב-10 בפברואר 1956, 23 ביוני 1957 ו-2 בנובמבר 1959, לטובת תובעי הפיצויים שעה אוסברוך, סימה פנטורין ושמואל וויינר, בהתאם. יתר עלכן, בהצהרה בשבועה הנזכרת לעיל, מה-10 בפברואר 1956, הוא מסר, כי בעת גירוש היהודים מהגטו בעיר העתיקה, לא נורו אברוך וטברסקי, אלא איש היוזנראט משה פרל ומפקד המיליציה היהודית לייב באס, פרט שאינו תואם את הצהרתו בשבועה מה-23 ביוני 1957, אותה מסר העד לטובת תובע הפיצויים שמואל וויינר, בעוד שמשם פרל היה בחיים גם אחרי חיסול הגטו בעיר העתיקה. רבת משקל יותר בפני עצמה, מהווה עדותו של בן-ציון שר בהליכי הפיצויים, על בריחתו מהגטו. בעוד שלפי התיאור שמסר בחקירתו המשפטית בתל אביב, נמלט בספטמבר 1942 ליערות סביב קובל, הוא מסר באישורו בשבועה מה-13 בפברואר 1956, הסתתר במחבואים שונים בעיר עצמה עד סוף 1943; דברים דומים נכללים גם באישור בשבועה שמסר ב-10 בפברואר 1956 לטובת תובעת הפיצויים חיה אוסברוך. מלבד זאת הוא מסר באישור בשבועה מה-24 באוגוסט 1959, כי כל היהודים האחרים שהתחבאו בגטו

נלכדו והומתו, אף כי באותו זמן הוא מסר שורה ארוכה של הצהרות בשבועה לענייני תביעות פיצויים של יהודים שנותרו בחיים, בין השאר גם עבור **שמואל וויינר** הנזכר לעיל, שלגביו אישר בהצהרה בשבועה מה-23 ביוני 1957, כי **שמואל וויינר** והוא נמלטו בקיץ 1943 מהגטו, מבלי להזכיר כלל אקציה שנייה. לפי אישור זה, עדיין היה הגטו בעיר החדשה קיים בקיץ 1943. לטובת תובעת הפיצויים **סימה פנטורין** הוא אישר בשבועה ב-2 בנובמבר 1959 כי הוא והבלו יחדיו לבית העלמין היהודי, מה שכבר ראוי לתשומת לב, מכיוון שגם העדה **פנטורין** מסרה בחקירה העיקרית, שהיא היתה מחוסרת הכרה כאשר נפלה לתוך הבור. אין פלא, איפוא, בכך, שכבר בית הדין לענייני פיצויים של בית המשפט המחוזי בשטוטגרט, בפסק דינו מה-27 בדצמבר 1961 – EGR 10525 - רואה את העד **בן-ציון שר** כבעל אמינות מעטה, ובשורה הראשונה (**וראשית כל**) מכיוון שבמספר תביעות פיצויים שונות, מסר דברים שונים זה מזה לגבי נקודות הזמן של בריחתו מהגטו. (**לכן**) לפי התרשמותו של בית המשפט (**הנוכחי**), אין כל אפשרות להסתמך בוודאות על דבריו של עד כזה.

שני העדים הגרמניים היחידים שיכלו למסור מנסיונם האישי על הירי ביהודים לאחר ההמתה ההמונית בימים הראשונים של יוני 1942, הלא הם העדים **לאודן וויטמן**, לא הטילו אשמה על הנאשם **מנטיי**. לעומת זאת הצהירו עדים פולניים על הריגת יהודים בירייה בבית העלמין היהודי ברחוב ולדימירסקיה. (**עדים**) אלה היו בני משפחת **קוניוכובסקי** הפולנית, שהתגוררו אז בבית ממול לבית העלמין.

הזוג **גז'גוז' ויאנינה קוניוכובסקי** מסרו גירסאות תואמות על כך שיהודים שנלכדו, נורו עוד בסתיו המאוחר, בבית העלמין היהודי. פעם אחת הם ראו רצח כזה מתוך ביתם. הם הבחינו בדיוק (**בוודאות**) בכך שהנאשם **מאנטיי** הוא זה שירה (**ביהודים**). היהודים הובאו במשאיות, שאנשי מיליציה אוקראינים שמו עליהן. לפני בית העלמין הם אולצו לרדת מהמשאיות והוכרחו לפשוט את בגדיהם. לאחר מכן הם הובלו אל בור ושם נורו מאחור, כך שהם נפלו הישר לתוכו. **גז'גוז' קוניוכובסקי** סיפר בעניין זה, כי על הבור הונחה קורה והיהודים אולצו לעלות עליה. אנשי המיליציה האוקראינים השגחו שאף יהודי לא יימלט. לפי הצהרתו של הבעל, התחילו ההוצאות להורג בירייה ביולי 1942 ונמשכו חודשים רבים. באוויר עמד סירחון כבד כל כך, שבימי הקיץ החמים לאחר הקציר, אי אפשר היה לישון. ביום שבו התבונן הבעל בהוצאות להורג, הגיעו בסך הכל שמונה משאיות שהובילו יהודים לבית העלמין. בכל משאית עמדו 20 עד 25 יהודים. האשה **קוניוכובסקי** מסרה על שתי משאיות, שנסעו הלך וחזור כשהן נושאות אל בית העלמין כחמשה עשר יהודים בכל פעם. בעלה סיפר עוד, כי פעם נפגש בעצמו עם הנאשם **מאנטיי**. סוסו של השכן שלו נמלט ונכנס לחלקה שלו. משום כך הלך לשם, כדי לגרשו. **מאנטיי** ישב על חומת בית העלמין ואמר לו בפולנית, כי למזלו אזלה לו התחמושת, אחרת היה יורה גם בו. ואז הוא שאל אותו אם יש לו גרזן. כאשר ענה בחיוב, שלח אותו הביתה להביא את הגרזן, כדי שיוכל לערוף ראשיהם של יהודים (**במקום לירות בהם**), מכיוון שאזלה לו התחמושת. הוא נשמע להוראת **מאנטיי** והלך הביתה, אבל עשה את עצמו כאילו איבד את הגרזן ואינו יכול למוצאו. בעיקבות זאת הלך אתו **מאנטיי** אל השכן, **אוסטרובסקי**, כדי להביא גרזן ממנו. אבל בינתיים הביאו אנשי המיליציה האוקראינית תחמושת חדשה. מה קרה לאחר מכן איננו יודע.

ילדיהם של הזוג **קוניוכובסקי**, העדים **זיגמונט קוניוכובסקי** ו**תרזה סקאלסקה** לבית קוניוכובסקי, אישרו לחלוטין את תיאוריהם של הוריהם. **זיגמונט קוניוכובסקי** ראה הוצאות להורג כאלו לעיתים קרובות, בין יולי לספטמבר 1942. הוא הציף דרך סדק בקיר סככת העצים (**בחצר ביתם**). אנשי המיליציה האוקראינים חסמו את בית העלמין בעת ההוצאות להורג. הוא הכיר אישית כמה מאנשי המיליציה. הם סיפרו לו, כי הנאשמים **קאסנר ומאנטיי** ירו ביהודים. גם הוא עצמו ראה את **מאנטיי** יורה ביהודים בבית העלמין היהודי. העד **זיגמונט קוניוכובסקי** היה ב-1942 רק בן שמונה. קיים לפחות ספק, אם סיפוריו על כמה

מהמקרים תוארו על ידיו בדיוק מתוך זכרונו וידיעתו האישיים. איש מהעדים לא יכול היה להצהיר מניין נובעת הכרותם עם הנאשמים. במיסדר הזיהוי לא יכלו העדים, כולל **זיגמונט קוניוכובסקי**, לזהות את הנאשם **מאנטיי**. נראה איפוא, כי העובדה שהאיש שניהל את ההוצאות להורג ביריה ונמצא עם אנשי המיליציה האוקראיניים בבית העלמין הוא **מאנטיי**, נודעה להם רק משמיעה (**מסיפורים של אחרים**). זיהוי כזה נראה לבית המשפט לא בטוח. מה גם שעד גרמני אחד, **קאזארטו**, שאין להטיל ספק במהימנות עדותו, מסר, כי אחת לחודשיים היו מגיעים חמישה עד שישה אנשים מהס.ד. כדי לירות ביהודים. אלה תמיד היו באים לקנטינה, כדי לקבל איזו לגימה.

לאור כל אלה ניתן לקבוע בביטחון, כי אי אפשר להצביע בוודאות מוחלטת על הנאשם **מאנטיי** כמי שירה ביהודים מסתתרים שנלכדו, או כי הוא איפשר או פיקח על הריגת היהודים הללו על ידי אנשי המיליציה האוקראינית הכפופים לו. לעומת זאת רואה בית המשפט כמוכחת את העובדה כי הנאשם **מאנטיי**, בפקודת הממונה עליו, ראש משטרת המחוז **ראפ**, ערך באמצעות אנשי יחידת הטירונים של המיליציה שהיתה תחת פיקודו, חיפושים אחרי יהודים מסתתרים במהלך ההוצאות ההמוניות להורג ביריה ביוני 1942 וגם לאחר מכן. הוא גם הביא יהודים שנלכדו לבית הכנסת, שם היו תחת שמירה והוא אישית ערך אצלם חיפושים וגם עינה אותם. כל זאת כאשר באותה עת ידע, כי היהודים שהובאו לבית הכנסת, או לפחות חלקם, יומתו בירייה בגלל השתייכותם לעם היהודי.

הנאשם פעל בפקודת הממונה עליו, ראש המשטרה המחוזית **ראפ**. על סמך המידע המצטבר ולא רק על סמך הודאתו (**של הנאשם**) זוהי נקודת המוצא. הוא אומנם ביצע את הפקודה הזאת, למרות שבית המשפט משוכנע כי הוא ידע בדיוק שהוא מבצע מעשה בלתי חוקי, בכך שהוא נוטל חלק בהריגת היהודים מסיבות גזעניות, אבל הדבר לא ניתן להוכחה מוחלטת. הנאשם **מאנטיי** עצמו התבטא לגבי התנהגותו של הממונה עליו, **ראפ**, כי הלה היה איש תקיף, שלא סבל כל התנגדות (**להוראותיו**).

כאשר הוא, **מאנטיי**, הגיע לקובל באביב 1942 ו**ראפ** פקד עליו מייד לקחת על עצמו את אימוני המיליציה האוקראינית, ניסה להתנגד. על כך הוא קיבל הרצאה ארוכה שבמהלכה הבהיר לו **ראפ**, כי הוא, **מאנטיי**, איננו יודע כלל איזו עוצמה יש לו, ל**ראפ**, עליו. (**במילים אחרות: מה שראפ יכול לעשות לו אם לא ימלא את הוראותיו**). בעיקבות זאת הוא נכנע לדרישה. הדבר הפך אותו לזאב בודד, מכיוון שעמיתיו ממשטרת קובל הגיעו כולם מהז'נדרמריה, בעוד שהוא הגיע ממשטרת הביטחון ועל כן לא היה לו איתם אף פעם קשר אמיתי. על כן היה חשוב לו שלאחר קבלת האחריות על אימוני המיליציה, יוכל ללון במיתחם המיליציה. **ראפ** גם הטיל עליו לאחר מכן לירות בפרטיזנים ש**ראפ** עצמו מסר לידי, או שנמסרו לו על ידי אנשי מיליציה אוקראיניים. בפעם הראשונה שקיבל הוראה כזאת, לירות בשלושה פרטיזנים, הוא העלה כמה תירוצים שלא לעשות זאת. על כך השיב לו **ראפ** מפורשות, כי יעמיד אותו לדין צבאי על סירוב פקודה, או אפילו יירה בו במו ידיו. נוכח איום זה, שנראה לו רציני, ביצע את הפקודה הזאת וגם פקודות דומות שקיבל לירות בפרטיזנים.

הודאתו זאת של הנאשם **מאנטיי** אינה בלתי מתקבלת על הדעת. זה ש**ראפ** לא סבל כל התנגדות אישר גם העד **אלדמן**, שלאחר מכן היה מנהל הדואר בקובל. הנאשם **קאסנר** ציין, כי סירוב לפקודתו של איש משטרה בקובל לירות ביהודים היה גורם להעמדה למשפט בבית דין שדה, והוא, **קאסנר**, כשופט, היה מוכן לאשר כל עונש (**שיוצע להטיל**) עליו.

לגבי אותה הודאה של הנאשם **מאנטיי** (**כי השתתף ברצח היהודים**) בדק בית המשפט האם פעולותיו לפי הוראותיו של **ראפ**, לחפש עם אנשי המיליציה האוקראינית אחרי יהודים מסתתרים, ללכוד אותם ולהביאם לבית הכנסת, נעשו ללא התנגדותו, רק מפחד לחייו (**בגלל אימוני ראפ**), או שלפחות היה משוכנע כי איננו יכול לסרב לפקודת **ראפ**.

כאשר תיארו את המציאות ששררה באותם ימים בעניין פקודות (צווי) חירום, כגון ענישה בתנאי חירום, אמרו המומחה ד"ר סראפיים ואחרים, כי סירוב פקודה להשתתף בצעדים נגד יהודים, לא גרם אף פעם, למעשה, להעמדת איש משטרה לדין צבאי. הוא בטוח בכך משתי סיבות. האחת – בתי המשפט של ה.ס.ס. והמשטרה שהיו צריכים לדון במקרים כאלה של הפרת פקודה בשעת חירום, הורכבו בעיקר משופטים שגויסו לפי הוראות שעת חירום ולא היה להם כל קשר קודם עם ה.ס.ס. לכן לא היה להם כל ניסיון קודם בעניינים כאלה, ועל כן לא היו מודעים כלל להוראת הפיהרר מה-10 בנואר 1940 על שמירת סודיות. (משום כך – אילו נערכו משפטים כאלה על הפרת פקודה בעניין רצח יהודים, לא היו מסתירים את דבר קיומם). מכך נובע גם, כי בכל פעם שבה היו מקרים כאלה היו השופטים של ה.ס.ס., לא בלי הסכמת משטרת הביטחון, רשאים לקבל החלטות עצמאיות. משום כך, אילו היו מביאים לדין בפני בית משפט של ה.ס.ס. והמשטרה, מישהו שסירב פקודה הנוגעת להשמדת היהודים, הוא היה יכול לטעון בהסתמך על סעיף 47 לחוק MStGB, כי פקודה העלולה לגרום להריגת יהודים היא בלתי חוקית, ולא היו ננקטים נגדו כל צעדים. הדבר היה גם עשוי לגרום לכך, שבית משפט של ה.ס.ס. והמשטרה היה מוכרח לערוך דיון נפרד בשאלה, האם פקודה של הפיהרר יכולה להיות בלתי חוקית. (לגבי הנאצים) אסור היה להגיע לשני המצבים האלה ולכן לא נפתחו במקרים כאלה (של הפרת פקודה לרצוח יהודים) כל משפטים בבתי הדין של ה.ס.ס. והמשטרה.

מצד שני עולה בכל זאת השאלה, האם במקרים כאלה לא עמד איש משטרת השמירה על הסדר בפני הסכנה להיירות בפקודת ממונה, מבלי לעמוד כלל למשפט על הפרת פקודה. המומחה הגיע למסקנה, כי דוגמאות לסירוב פקודות כאלה על ידי בעלי דרגות נמוכות, אינם ידועים. דוגמאות יש רק של סירוב פקודה על ידי קצינים. במקרים שנודעו מסוג זה, שבהם סירבו קציני משטרה למלא פקודה להרוג יהודים בריחה, לא ננקטו כל צעדים משמעותיים נגדם. בין השאר קיים המקרה של האופטמן (רב סרן) קרייקר שסירב לפקודת מפקד הגדוד שלו, לירות ביהודים. המפקד הבהיר להאופטמן כי הוא מקצה לו חמש דקות למחשבה, כדי להחליט אם לבצע את הפקודה, ואם בכל זאת ימשיך לסרב, יועמד אל הקיר (יוצא להורג בריחה). נוכח איום זה, הוא ביצע את הפקודה. למרות זאת הגיע המומחה למסקנה, כי לתת-קצין או לטוראי במשטרה לשמירה על הסדר, שלא נשמע להוראה להשתתף בהריגת יהודים, לא קרה דבר משמעותי. אבל בהתחשב באווירה השלטת דאז, וגם הדאגה נוכח המעמד הנחות של המשטרה לשמירה על הסדר לעומת ה.ס.ס., שררה בקרב בעלי הדרגות הללו הדעה, כי צפויה סכנה לחייהם אם יסרבו לפקודה כזאת.

נוכח הדברים הללו של המומחה לבית משפט זה, עולה השאלה אם הנאשם מאנטיי אכן חשש אז, כי צפויה סכנה לחייו, אם לא יענה לפקודתו של ראפ לחפש עם טירוני המיליציה אחרי יהודים מסתתרים, להביא את היהודים שנלכדו אל בית הכנסת ושם לשמור עליהם ובדרך זו להיות שותף לאחריות להמתתם. לפי התרשמותו של בית המשפט, שאלה זו לפחות מוטלת בספק. (כלומר: ספק גדול אם זה היה המצב). אומנם לפי הצהרתו של הנאשם עצמו, הוא סירב פקודה כמה וכמה פעמים: הוא סירב פקודה מסיבות מיניות עם היהודייה נינה קפלן; הוא לא ירה ביהודיות שטולמן וקפלן, למרות שהממונה עליו ראפ וגם הנאשם קאסנר חזרו ודרשו זאת ממנו; הוא סירב למלא את הוראתו המפורשת של ראפ לירות בעובד היהודי שנמלט מהמיליציה אל היער.

משקלן של אי מילוי הפקודות הללו אינו יכול להיחשב כמשמעותי, נוכח השתתפותם של הנאשם ושל יחידת טירוני המיליציה שבפיקודו, במיבצעי הזינדרמריה בקובל נגד יהודים. גם ביחסו של ראפ לגבי היהודיות נינה קפלן ומארי שטולמן, חל לאחר מכן שינוי. לדברי העדה הזאת ולדברי העד פורשרט, קיים ראפ יחסים מיניים עם מארי שטולמן ולאחר מכן, כאשר הורה לירות בנינה רויטר, לא נתן הוראה כזאת

לגבי שתי הנשים היהודיות האחרות. המסקנה היא, כי **מאנטיי** יכול היה בקלות לשמור בסוד מפני הממונה עליו, את היחסים המיניים שקיים עם **נינה קפלן** ועל הקלת בריחתו של העובד היהודי. מה גם שבמקרה שהדברים היו מתגלים, היה יכול למצוא להם תירוץ נוח.

כאשר משום כך ראש המשטרה **ראפ**, כפי שהנאשם **מאנטיי** סיפר ללא עוררין, מדי פעם חזר והזכיר לו את סירוב הפקודה לירות בפרטיזנים, וכי היה מוכן בגלל סירוב זה לירות בו במו ידיו, מתעוררת האפשרות ש**מאנטיי** גם את הפקודות שנתן לו **ראפ** להשתתף באקציות נגד יושבי הגיטאות בקובל, נשמע להן רק מכיוון שחשש לחייו אם יסרב פקודה.

אלא שהנאשם **מאנטיי** סיפר בצורה משכנעת, כי ראש המשטרה **ראפ** חזר והזכיר לו מדי פעם את סירוב הפקודה שנתן לו לירות בפרטיזנים – וכי היה מוכן לירות בו במו ידיו, כאשר סירב לפקודה זאת. על כן עולה האפשרות, שכאשר הורה לו **ראפ** להשתתף באקציות נגד יושבי הגיטאות בקובל, הוא נשמע לו רק מכיוון שחשש לחייו אם יסרב למלא הוראות אלה. בעניין זה נטה בית משפט המושבעים לטובתו של הנאשם **מאנטיי** ולא יכול היה לקבל את העובדה שהוא התנהג בברוטליות בעת החיפושים אחרי היהודים (**המסתתרים**) מתוך רצונו החופשי.

הנאשם **קאסנר** נמצא אשם ברצח של לפחות ששת אלפים איש במקרה אחד וברצח שלושה עשר אנשים במקרים נוספים.

הוא עבר על חוק StGB 47, סעיף מישנה 211, כאשר במאי 1942 הכין ובימים הראשונים של יוני 1942 ביצע את המתתם של לפחות חמשת אלפים יהודים ובדומה לכך הכין כבר במאי 1942 ובתקופה שבין יוני לדצמבר 1942 השתתף בביצוע המתות של לפחות אלף יהודים נוספים, בזו אחר זו.

הפושעים רצחו אנשים באופן בלתי חוקי, שכן אין לאף אדם רשות חוקית להרוג אדם אחר והעושה זאת אינו יכול להצדיק את מעשיו בכך, שהשמדת היהודים נעשתה על פי רצונם המוצהר של **היטלר** ושל מנהיגים אחרים בשלטון. צווים של השלטונות, שאינם מתחשבים אף פעם בחוק, מתעלמים במודע לרעיונות השיוויון ומתייחסים באלימות לאמונה בשיוויון ובערכי זכויות האדם, המפעמת בכל האומות המתורבתות, אינם מהווים משען חוקי וההסתמכות עליהם נותרת בלתי חוקית [(**ציטוט מתוך החוקים**) BGHSt 2, 173 ff – 177 & 234ff]. אפילו השליטים הנציונאליסטיים לא ראו את המתת היהודים כחוקית והדבר ניכר כבר מכך שהם הסתירו אותה מידיעת הציבור.

הפושעים גם פעלו בכוונה, כלומר במודע וברצון, כאשר רצחו את ששת אלפי האנשים. המניעים השפלים ביותר פיעמו בהם, כאשר רצחו את היהודים מתוך שינאה גזעית. לפי כל קנה מידה ערכי, נמצא מניע זה בתחתית המדרגה ומנווט על ידי דחף של אנוכיות. משום כך יש להתנער ממנו ולתעב אותו. הרצח ההמוני הוא נורא גם מפני שלקורבנות נגרמו ייסורים וסבל (**מיותרים**) בגלל היחס חסר הרחמים, שגילו (**הרוצחים**) כלפיהם. פחד המוות התעורר אצלם כאשר הובלו כמו בקר אל בית המטבחיים, כאשר הובלו בהמוניהם והועמסו (**בקרונות הרכבת**). בגיא ההריגה גאה הפחד לאין שיעור. הם הוכרחו להתפשט, למסור את חפציהם האחרונים ובכך לסייע לתלייניהם לאסוף את החפצים, כאילו היו אלה חשובים יותר מבני האדם.

אחרי כן הם נדחפו אל תוך הבורות וכאן הוכרחו הבאים לשכב על גוויות קודמיהם ולצפות למותם ברייה בעורף, או במקרה של החטאה, למוות בחנק (תחת גוויותיהם של הבאים אחריהם).

הנאשם קאסנר שותף בפשע זה במובן של סעיף 47 בחוק StGB. הוא עמד במועד על ביצוע הפשע באמצעות אחרים. בדרך זו הוא נטל חלק בביצועו ועל כן יש לראות את הפשע כמשותף (לו ולכל שאר מבצעיו). תרומתו להשלמת אירגון המיבצע הופכת אותו לשותף של הפושעים האחרים. כבר במאי 1942, בתפקידו באותה עת כמומחה הרשמי של היו נחוצים בכל מחיר או שהיו לגמרי בלתי נחוצים, ולצורך המתתם הקרובה, רוכזו בגטו המינהלה האזרחית בקובל, היתה לו השפעה גדולה על מיבצע מיון העובדים היהודיים שאין בהם צורך הכרחי, או שאינם דרושים כלל, וכדי להמיתם, בסופו של דבר, רוכזו בגטו בעיר העתיקה. בכך שהוא, גם בדיונים עם הגופים הגרמניים שהעסיקו יהודים בקובל, החליט בעצמו איזה יהודים צריכים לקבל את אישורי העבודה הדרושים, כדי שיוכלו לגור בגטו החדש (ולא בגטו הישן שכל תושביו עמדו להיירות). בערב שלפני ההוצאה ההמונית להורג, הוא נטל חלק בדיון-הכנה, בו הציג רשימה של יהודים כאלה, שאין להוציאם להורג עם השאר. הוא גם הסיע אדם מסויים, ששמו אינו ידוע, אל משרד הרכבת בקובל, ושם הזמין אותו אדם, בנוכחותו, רכבת משא להובלת היהודים אל גיא ההריגה. בימי ההוצאות להורג ההמוניות הוא שוטט לבוש במדים החומים של איש המינהלה האזרחית הגרמנית, שזיהו אותו כבעל מעמד בכיר של השלטון דאז. הוא נכח בעת גירוש התושבים מהגטו של העיר העתיקה, בשילוחם לרציף הצפוני וגם כאשר ירו בהם במקום שסומן לכך מראש בצפון העיר קובל (בכנבה). הוא פיקח על ניקוי הגטו הריק מתושביו בעיר העתיקה ועל אבטחת חפצי הערך של היהודים המומתים. לבסוף הוא גם נכח בהריגת יהודים ברייה בבית העלמין היהודי ברחוב ולדימירסקיה לאחר האקציה של יוני (למעשה, האקציה השנייה באוגוסט) 1942 והוא גם זה שאירגן את המשאיות של נציבות המחוז, שהוליכו את היהודים מבית הכנסת לבית העלמין, כדי להוציא אותם שם להורג ברייה.

בדרך זאת הצטרף הנאשם קאסנר לשורת המשתתפים במיבצע ההשמדה שעליו הורו השלטונות דאז ובדרך זו תפס למעשה מקום נכבד בהתנהגותם הנפשעת של אחרים. ריכוז של אלה באוכלוסייה היהודית שלא היו דרושים יותר או לא כשירים יותר לעבודה, בגטו של העיר העתיקה נועד להבטיח שרצח ההמונים המתוכנן יתבצע ללא כל תקלה, בשלבים, ממש כמו שהוחלט בדיון במשרד העבודה ביום שלפני האקציה, על הזמנת נפח המשלוחים (ברכבת) ולאחר מכן אירגון המשאיות (להריגת היהודים בבית העלמין). על ידי נוכחות הנאשם בהוצאות להורג ברייה, במדים של בכיר במינהלה האזרחית הגרמנית, הוא חיזק את נחישות הפושעים האחרים, עליהם הוטל לבצע את ההריגות, ונתן לאקציה אופי רשמי, כך שאפילו קורבנותיו של הנאשם ראו בו את נציג השלטון, שהורה על השמדת היהודים. זאת ידע הנאשם. הוא השתתף בכך לא מעט בגלל ערכיו והחינוך שקיבל, למלא את ההוראות לרצח יהודים שנתנו השליטים הנציונלסוציאליסטיים. כחסיד נאמן לפיהרר, רצה ללכת בדרכיו באופן כזה, שהצטרף במועד וברצון להגשמתם של פשעיו על ידי אחרים ולא רצה להסתפק בתמיכה בהם כזר, מרחוק. הדבר משתמע כם מהתפקיד שהוא מילא במסגרת ביצוע הפשע. הוא לא היה רק מעורב במהלך העניינים. השתלשלות הדברים המתוכננת לקראת השמדת היהודים היתה תלויה בהחלט גם ברצונו העצמי ובקביעותיו. משום שהוא קבע אילו יהודים יועברו לגטו בעיר העתיקה, או שבערב שלפני האקציה הם יכללו ברשימה (של אלה שלא ישלחו לעיר העתיקה), היתה ביכולתו האפשרות לבחור (לגבי הקורבנות) בין מוות וחיים. הוא גם היה אדם שיכול היה להתערב באופן עצמאי בהשתלשלות העניינים ואכן הוא עשה זאת. כך עשה ביום הראשון של הרצח ההמוני, כאשר החליט לרצוח במו ידיו את הצעירה היהודייה שרק נפצעה, בבית העלמין היהודי, את שני היהודים ד"ר הרץ ולאנדזור בגיא ההריגה, ולאחר מכן את עשרת היהודים משער

הגטו, לפני בניין היודנראט. לדבקותו של הנאשם (במשימת הרצח) היתה, לדעת בית המשפט, השלכה גם על שאר מבצעי הפשע שהשתתפו הן ברצח ההמוני והן לאחר מכן, בהוצאה להורג בירייה של יהודים שנעצרו או שהובאו מהגטו בעיר החדשה. בביצוע מעשיו אלה הוא רצה להיראות כחסיד נאמן לפיהרר ולהיחשב כנציג השלטון. הוא אימץ לעצמו את תוכניות ההשמדה (של היהודים) שהכין השלטון הנציונאלסוציאליסטי ועל כן הוציא לפועל את חיסול הגטו בעיר העתיקה ולאחר מכן את רצח העובדים (היהודים) ומשפחותיהם (מהגטו בעיר החדשה). השתתפותו של הנאשם בפשע, לפחות מבחינת פעילותו לריכוז היהודים בגטו של העיר העתיקה לפני האקציה הראשונה, יש לה השלכה ישירה על מה שאירע לאחר מכן ולדעת מומחים אי אפשר לנתקם זה מזה ויש לטפל בהם כבפשע אחד.

לנאשם (קאסנר) אין גם הצדקה מכל צד אחר. כמי שהשתייך בעצמו למינהלה האזרחית אין הוא יכול להסתמך על כך שהוא רק ביצע פקודה בשעת חירום.

הוא (קאסנר) גם היה מודע לכך שהיה זה בלתי חוקי לרצוח את היהודים מסיבות גזעניות. בעניין זה לא משנה כלל הישענותו המתמדת של הנאשם על מה שנקרא "פקודת ברברוסה" ופקודות של גופים אחרים. בית המשפט משוכנע, כי לחלוטין לא יכול להיות, שהנאשם האמין ברצינות כי כל יהודי, אפילו יונק בעריסתו, הוא פרטיזן ולכן חייבים למות כל היהודים, ללא הבדל גיל או מין. בכך מסכים בית המשפט עם דעתו של המומחה ד"ר מד. פרוהוף, כי הנאשם לא היה מבצע את פשעיו, ללא האווירה ששררה באותם ימים. במהלך חייו נעשה הנאשם, במיוחד בעיקבות חינוכו באורדנסבורג, לנציונאלסוציאליסט אדוק, ההולך נאמנה בעיקבותיו של הפיהרר. ייתכן שהיו למפלגה כמה מטרות שבלבו הוא לא הסכים להן ברצון, כפי שהוא טען, כגון ההחלטה של השליטים הנציונאלסוציאליסטיים בדבר "הפיתרון הסופי" של הבעיה היהודית. אבל (לחבר המפלגה) הנאמן הזה היה הכרח, מבחינת השקפת העולם שבה היה משוכנע, כי "מצב החירום ההיסטורי" מחייב "לקנות" בתנאים מסויימים גם פגיעה בחוק ו"מתחתו". רבים מההולכים נאמנה בדרכו של הפיהרר באותם ימים קיבלו על עצמם את מטרותיו ללא פשרות, גם כאשר היו בלתי חוקיות בעליל. בעשותם זאת הם הדחיקו במודע את פקפוקיהם ולא מעט השקיטו את מצפונם בכך שהמעשים הללו נעשו על ידי השליטים דאז בשם החוק ואי אפשר להרהר אחריהם. העובדה שלפחות בחוגי ההולכים אחרי הפיהרר ושאר השליטים דאז, ציפו להשמדת ההמונים הבלתי חוקית של היהודים ולכן אינם יכולים להתחמק מאחריותם (להשמדה) ומבחינת המשמעות של החוק הפלילי, אין להם הצדקה או סליחה.

הנאשם (קאסנר) השתתף בפשע גם בגלל גזענות. הוא היה מודע לייסורים שנגרמו לקורבנות, כי נכח בעצמו לעיתים קרובות בגיא ההריגה. משום שהוא ביקר תכופות כל כך בגיא ההריגה, כדי להיות נוכח שם כנציג המינהלה האזרחית הגרמנית, ובדאגתו להתנהלות האקציה לפי התוכנית, משוכנע בית המשפט גם, כי דבקותו במעשה נבעה ממוחו חסר הרגש עד לאין שיעור.

כתוצאה מכך רצח הנאשם קאסנר יהודים, אישית, ב-13 מקרים בסך הכל, ועל כן הוא עומד בהגדרת הפשע (נמצא אשם בפשע) לפי סעיף 211 של חוק StGB.

רצח הצעירה היהודייה הפצועה בבית העלמין היהודי אירע לא מתוך רחמים, אלא מתוך השיקול שהצעירה היתה יהודייה שממילא עמדה להיירות באקציה מסיבות גזעניות, כלומר מתוך מניעים שפלים. רצח זה נדון בפני עצמו, מכיוון שהוא נגרם על ידי החלטה עצמאית של הנאשם שאף ביצע אותו במו ידיו.

בדומה לכך, רצח שני היהודים ד"ר **הרץ ולאנדזור**, עומד גם הוא בהגדרת הפשע (**על פי החוק**) בשני מקרים נוספים. אין כל מניעה להחיל עליהם את סעיף 216 בחוק StGB. שני הקורבנות לא רצו למות. אבל מכיוון שהם ידעו, כי הם עומדים למות בבור כמו היהודים האחרים ולהיירות באותה צורה נוראה, הם הביעו בפני הנאשם את משאלתם שהוא עצמו יירה בהם, כדי לחסוך מהם ייסורים ולקצר את זמן ההמתנה (**למותם בבור**). אין כאן כל אפשרות שמדובר במוות לפי בקשה, במובן של סעיף 216 בחוק StGB. בכך ששני היהודים לא הביעו בעצם את רצונם למות, אלא רק ניסו לחסוך מעצמם את צורת המוות האחרת, מכיר גם הנאשם עמו. הוא הסכים להריגה בירה של כל היהודים שהובלו לגיא ההריגה, על ידי צוות ההוצאה להורג, ובגלל דעותיו הגזעניות, נענה לבקשת שני היהודים להמיתם בעצמו. על ידי ביצוע החלטה זו, הוא הביא לשני מקרי רצח, ממניעים שפלים.

לבסוף, נמצא הנאשם **קאסנר** אשם גם בעשרה מקרי רצח נוספים, בכך שירה במו ידיו בעשרת היהודים לפני בניין היודנראט בגטו העיר החדשה. הוא מצא צידוק להמתתם בכך שהחזיקו כסף אסור, והחלטתו לרצוח אותם נבעה מכך, שמסיבות גזעניות לא היו חייהם שווים מאומה בעיניו. הוא ידע כי הינו עומד לירות בהם, מכיוון שנכח עמדות ההבל של השלטונות דאז, לא יהיה עליו להסביר מעשה זה. מניעים כאלה עומדים לפי כל קנה מידה, בתחתית המדרגה והשפלות.

זה שהנאשם **מאנטיי** אשם בסיוע לרצח בגלל השתתפותו בחיסול הגטאות, אי אפשר היה להוכיח. הוא אכן השתתף בהוצאה ההמונית להורג של לפחות ששת אלפים יהודים בקובל בימים הראשונים של יוני 1942 וגם לאחר מכן, בכך שהוא, מתוך ידיעת העובדה שהיהודיים יומתו בירייה, בפקודת הממונה עליו **ראפ**, חיפש עם יחידת טירוני המיליציה שבפיקודו אחרי יהודים מסתתרים ואת היהודים שנמצאו הוביל למעצר בבית הכנסת, שם הוא עצמו חיפש אצל חלקם חפצי ערך והתעלל בהם. אנשי המיליציה שבפיקודו גם שמרו על היהודים בבית הכנסת. מעשים אלה אפשר לראות כסיוע לרצח. השתתפות ברצח ממש אין לראות בכך, מכיוון שהנאשם **מאנטיי** לא רצה לקחת חלק בעצמו במעשי הרצח ההמוניים, שנעשו בידי אחרים, ומה שעשה, היה רק בגלל שפקדו עליו לעשות ובעת האירוע הוא לא התנהג כרוצח. יחד עם זאת, לא הוכח כלפיו סעיף 211, 49 StGB. אי אפשר לראות כשקריות את טענות הנאשם, כי האמין בכך שאי מילוי הוראותיו של הממונה עליו **ראפ** עלול לגרום סכנה לחייו. הסבר זה של הנאשם, שאין להכחישו, ככל שבאופן אובייקטיבי הוא נראה שגוי, מבטל את אשמתו זו.

בליל ה-28 במרץ 1943 ערקו כל אנשי יחידת הטיירוני של המיליציה האוקראינית, מלבד מעטים מהם שהיו מוצבים במגורי המיליציה, אל הפרטיזנים של **בולבה בורובץ**. באותה עת עבדו במגורים יהודים אחדים, כנראה חמישה בעלי מלאכה. ביניהם היו **אהרון ויינר**, שנפטר בישראל ב-1957, ו**יהושע פוצ'טר**, ושלוש נשים יהודיות. היו אלו **מארי שטולמן** ובתה **נינה**, שהיתה אז בת 14, שכינו את עצמן אז **מיכלינה ונינה פלוטניצקה**, ויהודיה כבת 50 ששמה **בינה רויטר**. בעוד שזו (**בינה רויטר**) עבדה במטבח, דאגו **נינה** ואמה בעיקר לנקיון המגורים. בשעות היום יכלו הנשים לנוע בחופשיות במיתחם המיליציה. בשעות הערב, נעל אותן הנאשם **מאנטיי**, כמו את בעלי המלאכה היהודיים, בחדרהין.

לדברי הנאשם **מאנטיי**, רצה להשאיר את העובדים היהודיים לנפשם, אבל לאחר מכן התקבלה הוראה מפורשת של הממונה עליו **ראפ**, לנעול את היהודים בלילות. **ראפ** גם לא הסכים לכך שהוא יעסיק את **מארי שטולמן** ובתה **נינה**. מה גם **שקאסנר** דרש בעת ביקוריו בקסרקטין המיליציה לירות בשתי הנשים מאחר שהן יהודיות. **מאנטיי** יכול היה להעיז להתנגד לכך, מאחר שעמדתו של **ראפ** כלפי השתיים השתנתה לאחר מכן. לפי עדותה של **מארי שטולמן** עצמה, ובהתאם לעדותו של העד **פירכרט (פקיד הזינדרמריה)**, קיים אתה **ראפ** יחסים מיניים. **מאנטיי** קיים יחסים מיניים עם **נינה** שהיתה אז בת 14. מול עדותו כי הנערה התפרצה לחדרו ולחצה עליו לקיים איתה יחסים מיניים, עומדת גירסתה של (**אותה נערה**) העדה הנוכחית **נינה קפלן**, כי בפעם הראשונה (**קיימו יחסי מין**) באיומי אקדח וכי גם בפעמים הבאות היא הוכרחה לכך. הנערה סיפרה זאת כבר אז, לא רק לאמה, אלא גם לפקיד הזינדרמריה **פירכרט** ולסמל **איית**, כפי שאמרו בעדותם בצורה מעוררת אמון. **פירכרט** אפילו לקח **מנינה** תצהיר חתום בידיה, אותו הציג בעת חקירתו. כאשר נפסק אצל **נינה** המחזור, ובדיקה רפואית קבעה כי היא בהריון, היא עשתה בדרישת אמה הפלה אצל רופא פולני או אוקראיני. הן פחדו, כך העידו השתיים, כי אם ייודע ל**מאנטיי** דבר הריונה של הנערה, הוא יירה בה למוות, כדי למנוע חשד שהוא קיים אתה יחסים. בעזרתם של סמל **איית** ופקיד הזינדרמריה **שארנוב** קיבלו שתי הנשים תעודות מסע של עובדות פולניות. הן נסעו אל קרובי משפחה של **שארנוב** בקוסטרין, שם עבדו באכסניה עד סוף המלחמה.

בלילה של ה-28 במרץ 1943, בו ערקו אנשי המיליציה אל הפרטיזנים, לא נמצא הנאשם **מאנטיי** במיתחם המגורים, אלא בסיור ביקורת. בהיעדרו, פרצו אנשי המיליציה לחדר הנשק ולחדרו של **מאנטיי** במיתחם, ירו בנגד הגרמני יליד המקום, **גרינוביצקי**, נאמנו של **מאנטיי**, ונמלטו ליער עם כל הנשק שמצאו, לאחר שפתחו את החדר שבו ננעלו הנשים ובעלי המלאכה היהודיים, ודרשו מהם להצטרף אליהם ביציאה ליער. היהודים נרתעו מלבוא, והתחבאו בחדר הכביסה. באותו לילה ערקו אל הפרטיזנים גם יחידות אחרות של אנשי משמר אוקראיניים, לא רק בקובל אלא גם בכל המחוזות שהשתייכו לאיזור השלטון הצבאי. הנאשם **קאסנר**, מפקד משטרת המחוז **ראפ** ומי שהיה אז מפקד משטרת קובל, **אולדמן**, יצאו עוד באותו ערב לרחוב מונופול (**שם נמצא הקסרקטין של המיליציה**), כדי להיווכח מה אירע. זמן קצר לאחר שהם עזבו שוב את מיתחם המגורים, בוודאי בסביבות 3 בבוקר, בא גם הנאשם **מאנטיי** בחזרה למיתחם ויודא מה בדיוק קרה. לאחר מכן הוא לא נשאר במיתחם ברחוב מונופול ועבר לתחנת הזינדרמריה בדרך לוצק, שם הוא נשאר עד אור הבוקר.

בבוקר ה-28 במרץ 1943, שהיה יום ראשון, חזר הנאשם **מאנטיי** כבר בשעה מוקדמת מאוד, אל קסרקטין המיליציה ברחוב מונופול. הוא זעם על כך שהמיליציה האוקראינית ערקה אל הפרטיזנים ורצה לנקום את "בגידתם", כפי שהוא ראה זאת, בבני עמם.

בסביבות 8 בבוקר הוא ניצב בכניסה למיתחם המיליציה. כאשר ראה אחד מתושבי הבית שממול, **צארנובסקי**, עובר בדיוק אז ברחוב, קרא לו לגשת אליו, הוביל אותו אל מאחורי שער הכניסה למיתחם וירה בו שם.

מעט לאחר מכן יצא מביתו הכומר של הכנסייה האוטוקפאלית-אורתודוקסית האוקראינית, **תיאודוסי איליוק**. הוא היה לבוש כותונת כומר מקושטת בריקמה עשירה, שהגיעה עד לברכיו ומעליה לבש מעיל שחור בעל צווארון פרווה. רגליו היו נתונות במגפיים גבוהים מעוטרים בפרווה ולראשו כובע שחור. על חזהו, מתחת למעיל אבל מעל לכותונת, נשא **איליוק** צלב כסף גדול. בידו החזיק מקל הליכה, כי התקשה ללכת. הוא יצא מביתו ברחוב מונופול ורצה ללכת לכנסייה, כדי לנהל שם את התפילה. כאשר עבר על פני הכניסה למיתחם המיליציה וראה שם את הנאשם **מאנטיי**, בירך אותו לשלום, תוך שהוא מסיר את כובעו. **מאנטיי** השיב לו ב"הצדעה הגרמנית" (**במועל יד**). **איליוק** עבר על פניו וכאשר נמצא במרחק כעשרה צעדים, קרא לו **מאנטיי** בחזרה. בתנועת יד הוא הורה לו להיכנס לחצר מיתחם המיליציה. **איליוק** נשמע

לו וניגש אל מאנטיי. בו במקום הוציא מאנטיי את אקדחו מהנרתיק, שכבר היה פתוח, והרג את איליוק בשתי יריות בראשו.

הנאשם מאנטיי הורה לקבור את גוויית איליוק בחצר המיתחם אך לאחר מכן, בהוראתו של ראפ, מסר אותה לקרוביו של הכומר והתיר להם לערוך הלוויה המונית ולקבור אותה בבית העלמין של קהילתו. מה שנעשה בגווייתו של צארנובסקי לא ניתן היה לקבוע. בלילה שבין יום ראשון ליום שני, כלומר לקראת ה-29 במרץ 1943, אבל ייתכן גם כי כשבועיים לאחר מכן, נמלטו אל היער בעלי המלאכה היהודים, שהועסקו על ידי מאנטיי (במיתחם המיליציה) ברחוב מונופול. שכן בגלל עריקת אנשי המיליציה, לא היתה ליהודים הללו תעסוקה, והם חששו משום כך, כי יוצאו להורג בירייה כמו שאר היהודים. לאחר מכן שוב לא נראה הנאשם ברחוב מונופול, אלא התגורר במיתחם הז'זדרמריה בדרך לוצק. במיתחם המיליציה נותרו עוד רק שלוש הנשים היהודיות המסתתרות. באותו יום (שבו ערקו העובדים היהודיים) הוא רצח אחת הנשים, בינה רויטר, בחצר המיתחם, ליד גרוטאת מכונית, בירייה בעורפה. לדבריו עצמו הוא רצח אותה בפקודת הממונה עליו ראפ. (לטענתו) היא לקחה ממנו אקדח לאחר בריחת אנשי המיליציה ובבוקר לאחר בריחת העובדים היהודיים, שלפה אותו נגדו במטרה להרגו. לאחר מכן הוא נעל אותה במרתף, ביחד עם שתי היהודיות האחרות. אף כי היה לו ברור, כי ראפ יורה על הריגת בינה רויטר, הוא דיווח לו על המקרה. ראפ הורה לו להורגה וזאת הוא עשה.

עם זאת ייתכן, כי הנאשם מאנטיי המציא את הסיפור על האקדח כדי להסתיר את העובדה שראפ הורה לו להוציא את היהודיה להורג, מאחר שלא היתה לו עוד עבודה בשבילה ועל כן לא היתה לו עוד כל סיבה להמשיך לפרוש עליה את ידו המגינה. יש גם להביא בחשבון, כי הוא זעם על בריחתם של העובדים היהודיים, חשש שגם היא תימלט ולכן ביצע את הרצח. אבל גם לנוכח שתי האפשרויות, לבטח החליט מאנטיי על הרצח של בינה רויטר עוד לפני שדיווח לראפ וקיבל ממנו את הפקודה להוציא אותה להורג. הוא קיבל את הפקודה רק כדי להבטיח את עצמו בפני האשמה (של הריגתה). היה לו ברור, כי ראפ יורה על הרצח וכי בידיו שלו, הנאשם, היה להחליט אם בינה רויטר תומת או לא.

בשני המקרים רצח הנאשם מתוך מניעים שפלים. במקרה האחרון הוא פעל מתוך שנאה גזעית, במקרה הראשון הוא פעל מתוך תאוות נקמה אישית. אחת משתי האפשרויות מונחת כאן. לפי התרשמות בית המשפט, לא היו אפשרויות אחרות.

הנאשם מאנטיי הודה, כי בבוקר שלאחר עריקת אנשי המיליציה, הרג אדם בפתח מיתחם המיליציה. אבל הכחיש כי ירה בעוברים ושבים נוספים. טענתו היא זאת: לאחר שאנשי המיליציה ערקו בלילה שבין שבת לראשון, הוא בא ביום ראשון בבוקר, בסביבות שעה 10, אל מיתחם המיליציה. שעה קלה לאחר מכן, הגיע אחד מאנשי המיליציה שערקו, רכוב על אופניים, ודיווח לו כי אחד מהפרטיזנים שהגיעו בלילה אל המיתחם ושיכנעו אותם לערוק, יצא מהיער והוא הולך ברחוב מונופול לעבר העיר. הוא, הנאשם, הודיע על כך מייד בטלפון לממונה עליו, ראפ. הלה הטיל עליו לעצור את האיש. הוא הלך עם איש המיליציה האוקראיני אל שער הכניסה והלה הצביע בפניו על האיש, שעדיין היה מרוחק מהשער. כדי שלא ייראה, הסתתר איש המיליציה האוקראיני בחצר, בעוד שהוא (הנאשם) נותר עומד בשער. כאשר האיש שעליו הצביע איש המיליציה הגיע אליו ברחוב, דרש ממנו לבוא איתו. האיש לא דיבר גרמנית ושאל בשפת המקום לשם מה הוא צריך לבוא איתו. הוא סירב לבוא איתו, בתירוץ שאין לו זמן. לפתע החל לפשפש

בכיס מעילו והוא, הנאשם, פקד עליו: "ידיים למעלה!". האיש לא נענה להוראה. משום כך, כשבידו אקדח שלוף, הוא התקדם צעד אחד לעבר האיש והלה בעט בקרסולו וניסה לתפוס את האקדח של הנאשם. הוא השתחרר מאחיזתו של האיש וזה נפל ארצה ומת. שני תושבים מקומיים שבדיוק נמצאו ברחוב, נטלו לפי הוראתו את הגווייה והביאו אותה לחצר מיתחם המיליציה, שם ראתה אותה גברת **שטולמן** וקראה: "פרטיזן!". בחיפוש בכיסי המעיל נתגלה אקדח טעון ונצור. ההרוג לא היה לבוש בכותונת כמרים ולא נשא צלב על חזהו. תחת מעילו הוא לבש בגדים אזרחיים רגילים. מאחר שאף אוקראיני לא רצה לטפל בגווייה, היא נקברה לאחר מכן בחצר מיתחם המיליציה. מאוחר יותר הוציאו אלמונים את הגווייה מקיברה והביאו אותה לבית הקברות. באותה עת עדיין לא זוהה האיש. את העובדה שהיה זה איש דת אוקראיני הוא לא ידע. הוא גם לא שמע על כך לאחר מכן מאף אחד בקובל.

האלמנה **איליוק** מסרה, כי באותו יום ראשון יצא בעלה מהבית בבוקר, בין השעות 7.30 ו-8.00, כדי לערוך את התפילה בכנסייה. היה זה מוקדם מהרגיל – התפילה בכנסייה התחילה רק בשעה 9.00 – שכן היה זה לפני חג הפסחא והיה צורך לשאת את הצלב אל מרכז הכנסייה. בעוזבו את הבית לבש בעלה מעיל עם ביטנת פרווה וצווארון פרווה, מתחתיו לבש כותונת ארוכה עד לברכיים. מתחת למעיל, אבל מעל לכותונת הוא נשא צלב. לרגליו היו מגפיים גבוהים מעור רך. לראשו היה כובע – ומאחר שאחת מרגליו היתה חולה, נשא מקל הליכה בידו. ברשותו של בעלה לא היה כל אקדח. על מותו שמעה לראשונה משכנים. הם סיפרו לה גם, כי הנאשם **מאנטי** ירה בעוד כמה אנשים, למשל **צארנובסקי**. הידיעה בדבר הריגתו של בעלה עברה כאש קוצים בכל העיר. לאחר המעשה לא פנה אליה כל גורם גרמני. איש גם לא ערך חיפוש בביתה. בני הזוג **אוליניק** – האשה היתה אחותה של האלמנה **איליוק** – והאשה **שקאנדרי** העידו פה אחד, כי למה שאירע בכניסה למיתחם המיליציה באותו יום ראשון בבוקר, היו כמה עדי ראייה. בסביבות 8.00 בבוקר, כאשר היו בביתם שממול לכניסה למיתחם המיליציה, שמעו יריות מהרחוב ועל כן ניגשו אל החלון. הם ראו את הנאשם **מאנטי** ניצב בשער מיתחם המיליציה. מעבר לרחוב יצא שכנם **צארנובסקי** מהבית. מעבר לשער של מיתחם המיליציה נראו רגליהם של כמה אנשים שוכבים ללא תנועה. לפני שאיליוק הגיע – סיפרו גם העד **מיכאל אוליניק** והעדה **שקאנדרי** – קרא מאנטי אליו את השכן צארנובסקי והוליך אותו מעבר לשער המיתחם. מייד לאחר מכן נשמעה ירייה.

אשה אחת – לדברי מיכאל אוליניק- האם ולדברי בתו האחות של צארנובסקי – רצה ברחוב בזעקות רמות. לה לא היה ספק, כי הנאשם מאנטי ירה בשכן **צארנובסקי**, כי שוב לא ראתה אותו לאחר מכן. כל שלושת העדים אישרו את עדותה של האלמנה **איליוק** על לבושו של בעלה, ובמיוחד שאיליוק לבש תחת מעילו כותונת כמרים ארוכה עד הברכיים, שנראתה בבירור. כל שלושת העדים סיפרו פה אחד גם כי **איליוק** עבר על פני הנאשם, בירך אותו לשלום ונענה על ידי **מאנטי** בהצדעה הגרמנית. רק אחרי שאיליוק כבר היה במרחק כעשרה מטרים ממנו קרא לו הנאשם בחזרה. **איליוק** פנה לאחור והנאשם הצביע לו על שער הכניסה למיתחם. כאשר **איליוק** ניגש למנטי, שלף הלה את אקדחו מהנרתיק, שכבר היה פתוח, וירה פעמיים בראשו של **איליוק**. **איליוק** נפל מייד ארצה. איש מהעדים לא ראה את מה שהנאשם טען, כי **איליוק** סירב להוראתו להיכנס לחצר, כי בעט בקרסולו וכי תפס את האקדח.

לפי עדותו של **מיכאל אוליניק**, הונחה גווייתו של **איליוק** מייד לאחר הירי, ביחד עם גוויות אחרות, שהיו מוטלות מאחורי השער וארבעה אנשים עם טלאי צהוב - של יהודים לדעת העד, הובילו אותן בעגלת יד לתוך חצר המיתחם.

לאחר שנודע לעד, כי גווייתו של **איליוק** נקברה בחצר מיתחם המיליציה, ביקש ממפקד משטרת המחוז **ראפ** רשות להוציא אותה מהקבר ולקבור אותה בבית הקברות. לדברי העד, הסכים **ראפ** לכך, במיגבלה אחת: שהקבורה חייבת להיערך בצינעה, ללא כל פירסום. **ראפ** הורה לנאשם **מאנטי** להמציא את הגווייה. מאחר שהלה נמנע מלעשות זאת, היה צורך לפנות מחדש אל **ראפ**. לאחר ש**ראפ** הורה בשנית לנאשם

מאנטיי להמציא את הגווייה, באו העד עם בניו ועם אחד מבניו של הנרצח, במכונית אל חצר המיתחם כדי לקחת את הגווייה. היא כבר היתה מוטלת אז בחצר, מחוץ לקבר. הגווייה היתה לבושה בכל בגדיה כולל המגפיים ואפילו שעון כיס. הצלב עדיין היה לצווארי המת. **מאנטיי** לא נכח במקום כאשר הם לקחו את הגווייה. הם הביאו את הגווייה לקבורה בבית הקברות האוקראיני והרבה אנשים הגיעו.

על גורל משפחתו לפני, במהלך ולאחר המלחמה, סיפר העד **מיכאל אוליניק** זאת: לאחר מלחמת פולין-גרמניה (**הפלישה הגרמנית לפולין**), כאשר קובל היתה בשליטת רוסיה, נמלטו הוא ומשפחתו מהעיר, כי לא רצו לחיות תחת שלטון בולשביקי. עד מאי 1942 הוא עבד כטכנאי בחברת AEG בברלין. במאי 1942 הם חזרו לאוקראינה מתוך אמונה כי הגרמנים באו כמשחררים (**מהשלטון הקומוניסטי**). אולם הם התאכזבו מאמונה זו מייד לאחר שנאלצו לבוא במגע עם המינהלה האזרחית בקובל, ובראש וראשונה עם הנאשמים **קאסנר ומאנטיי**. מסיבה זו הם יצרו מייד קשר עם הפרטיזנים ובתחילת 1944 ברחו אל היער, אל קבוצת הפרטיזנים **בולבה-בורובץ**, שנלחמה נגד הגרמנים ונגד הרוסים, למען אוקראינה חופשית. בעיקבות קשריו עם הפרטיזנים הוא ידע מראש על העריקה הצפויה של אנשי המיליציה. הוא ידע בבירור, כי **לאיליוק** לא היו כל קשרים עם הפרטיזנים. בנוסף, לא היה זה אפשרי של **איליוק** היה אקדח בכיס, כאשר **מאנטיי** ירה בו. **איליוק** היה פחדן מדי. לאחר המלחמה, כאשר השלטון הבולשביסטי הוחזר על כנו בקובל, היגר העד עם משפחתו לאוסטרליה.

העדים **האלינה איליוק, מיכאל ולובוב אוליניק והאלינה שקאנדרק**, זוכים באמון בית המשפט. אף אחד מהארבעה לא נקראו להעיד כחלק מההליך הפלילי. הם נתבקשו להעיד על ידי הממונה המחוזי לשילומים במיינץ, אליו פנתה האלמנה **איליוק** בבקשת פיצויים על רצח בעלה.

ממיסמכי השילומים של הממונה על המחוז עולה, כי האלמנה **איליוק** פנתה בכתב, כבר ב-4 בנובמבר 1962, כלומר בזמן שבו היו החקירות נגד שני הנאשמים בתחילתן, וביקשה פיצויים על רצח בעלה, **תיאודוסי איליוק**, הכומר של הכנסייה האוקראינית-אוטוקפאלית-אורתודוכסית, בנימוק שבעלה נורה ב-28 במרץ 1943 על ידי ראש הגסטפו, מסיבות לאומניות. לבקשתה צירפה האלמנה **איליוק**, בין השאר, תצלום של אישור פרטי המוות על ידי הכנסייה האוקראינית-אוטוקפאלית-אורתודוכסית, בשפה האוקראינית, עם תרגום לגרמנית. לפי תוכן האישור, שהתאים למקור, אושרה על ידי הכומר הבכיר **וישנייבסקי** ב-12 בינואר 1944, מת **תיאודוסי איליוק** ב-28 במרץ 1943. סיבת המוות שניתנה באישור: "נורה ברחוב על ידי ז'נדרם גרמני במהלך פעילות טרוריסטית נגד האוקראינים בעיר קובל". באישור מצויינים גם התאריך והמקום של הקבורה, שהם ה-4 באפריל 1943 ו"בית הקברות החדש של העיר קובל".

כבר בהצהרה בשבועה מה-24 באפריל 1963 הבהירה האלמנה **איליוק** כסיבה לתביעת הפיצויים, כי ביום ראשון, ה-28 במרץ 1943, בסביבות 7.45, כאשר היה בעלה בדרכו לכנסייה, שם עמד לערוך את תפילת יום ראשון, הוא נורה על ידי **מאנטיי**, מפקד המשטרה הגרמנית בקובל. בעלה נקבר לראשונה באדמת מונופול האלכוהול. לאחר מכן, בהינתן הרשות לכך, נקבר בבית הקברות החדש בקובל. בהצהרה בשבועה נוספת, מאותו תאריך (**כמו הקודמת**), מסר העד **מיכאל אוליניק** את הפרטים הבאים של הרצח:

"ביום ראשון, 28.3.1943, בסביבות שעה 8.00, ניצבנו אשתי, בתי, חברי מר **מיהולה בלאשט-שאנדוויטש** ואנוכי ליד חלון ביתי והיבטנו אל הרחוב. כאן, בחזית מונופול האלכוהול, ניצב מר **מאנטיי**, מפקד המשטרה הגרמנית בקובל. לפתע ראינו כולנו את כבוד ראש הכנסייה האוקראינית-אוטוקפאלית-אורתודוכסית בקובל, שהלך אל הכנסייה כדי לערוך את תפילת יום ראשון. לאחר שראה הכומר את מפקד המשטרה הגרמנית, הוא בירך אותו והגרמני ענה לו בברכה הנציונלסוציאליסטית. לאחר חילופי הברכות,

קרא מפקד המשטרה לכומר **תיאודוסי איליוק** אל שער מונופול האלכוהול וירה פעמיים במיצחו. הכומר, **תיאודוסי איליוק**, מת בו במקום וצנח אל הקרקע. הכומר **תיאודוסי איליוק** נקבר מאחורי האורות של מונופול האלכוהול הנזכר לעיל, ביחד עם כמה קורבנות אחרים של מפקד המשטרה הגרמני מר **מאנטיי**. לאחר בקשות חוזרות ונישנות מהשלטונות הגרמניים, הותר להוציא את גווייתו של הכומר המכובד **תיאודוסי איליוק** ולטמון אותה בבית הקברות החדש של קובל.

"P.S. (פוסט סקריפטום – תוספת לכתוב לעיל) במשך הלילה שבין ה-27.3 ל-28.3.1943, עברה משטרת

העזר האוקראינית, ששירתה את הגרמנים, אל שורות הצבא העצמאי – UPA – שלחם ברוסים." הפרטים שמסר העד **מיכאל אוליניק** בהצהרתו בשבועה על מהלך הרצח של **איליוק**, תואמים את תיאורו בחקירה המרכזית (שלו כעד במשפט זה). מתוכן ההצהרה בשבועה עולה, כי הנאשם **מאנטיי** רצח לא רק את **איליוק** אלא גם כמה אנשים אחרים. כל ארבעת העדים היו בטוחים ונחרצים במתן עדותם. **מיכאל אוליניק** גילה מרצונו, כי הצטרף לאחר מכן לפרטיזנים ואת הסיבות שגרמו לו לעשות כן. לפי הבנת בית המשפט, תורם הדבר לאמינותו. משום כך גם סבור בית המשפט, אף כי בראיית הפרטים לאחר מעשה, כי נכונות עדויותיהן של האלמנה **איליוק**, אשתו של הכומר שנרצח, ושל **האלינה שקאנדרי**, גיסתו של הנרצח.

נוכח מהימנותם של העדים **אוליניק ושקאנדרי** לא יכולה לעמוד הטענה כי לא מובן מדוע העדים, כאשר ניצבו ליד חלון ביתם וראו את המחזה הנורא שקרה לגיסם, לא יצאו מייד אל הרחוב ורצו להחיש עזרה לנפגע. במקרה זה יש להכיר במצב המיוחד שבו נמצאה האוכלוסייה המקומית ויש לציין, כי העדים כבר ראו רצח (אחר, **שעה קלה**) קודם וידעו כי במיתחם המיליציה מוטלות גוויות נוספות. בנסיבות אלה הם התנהגו בזהירות, כאשר נותרו בביתם. שכן הרי חששו כי הם עצמם יירצחו. מלבד זאת **איליוק** הרי כבר היה מת וממילא לא יכלו עוד לסייע לו.

לסיכום, גם עדותו של **מאנטיי**, כי מול מיתחם המיליציה לא היו כל מיבנים, אינה יכולה, לדעת בית המשפט, לערער את אמינותם של שלושת העדים. טענה זו מסתמכת על עדותו של **פוצ'טר**, שאפילו הנאשם רואה אותה כעדות שקר. משום כך הרי הוחלט שלא להשתמש בעדות של **פוצ'טר** אפילו כנגד הנאשם. טענתו של **מאנטיי** מתבטלת גם נוכח עדותו בשבועה של העד **הנס איית**. הלה, לפי דבריו, בסוף הכיבוש הגרמני, כאשר בפרברי העיר כבר התחולל קרב עם הרוסים, התגורר בבית שמחלונו יכול היה לראות את שער הכניסה למיבנה המונופול.

על סמך עדויותיהם של ארבעת העדים מקבל בית המשפט כמוכחת את העובדה שהנאשם **מאנטיי**, לפני שירה ב**איליוק** בבוקר ה-28 במרץ 1943, רצח לפחות אדם אחד נוסף, הלא הוא השכן **צארנובסקי**. אומנם שני העדים **מיכאל אוליניק והאלינה שקאנדרי** אינם עדי ראייה למעשה הרצח עצמו. עם זאת הם ראו איך הנאשם **מאנטיי** קורא **לצארנובסקי** ומוליך אותו דרך השער אל מיתחם המיליציה, שם כבר היו מוטלות גוויות. מייד לאחר מכן, העדים, שלא יכלו לראות מחלונם מה קורה מעבר לשער המיתחם, שמעו ירייה בודדת. אבל הם שמעו את זעקות קרובת המשפחה של **צארנובסקי** ולאחר מכן לא ראו אותו עוד. שני העדים גם אמרו פה אחד, כי באותו זמן לא נראה איש מלבד הנאשם **מאנטיי** בשער מיתחם המיליציה. בעיקבות זאת אין לבית המשפט ספק, כי הנאשם **מאנטיי** ירה ב**צארנובסקי**. לאור עדויותיהם של העדים **אוליניק והאלינה שקאנדרי**, היו מוטלות גוויות נוספות מעבר לשער ועל כן מתעורר חשד גדול, כי הנאשם רצח גם אנשים נוספים באותו בוקר. אבל רציחות אלה לא נראו על ידי איש. אף פעם לא נקבע מי היו הרוגים אלה. האפשרות שהיו אלה אנשי מיליציה אוקראינים שנורו קודם לכן, ללא מעורבותו של **מאנטיי**, איננה מתקבלת כל כך על הדעת, אף כי אי אפשר לבטלה לחלוטין. משום כך מקבל בית המשפט כמוכחת

רק את הקביעה שהנאשם **מאנטיי** רצח בבוקר ה-28 במרץ 1943 אדם אחד נוסף **לאיליוק**, הלא הוא

צארנובסקי.

בעיקבות עדויותיהם של ארבעת העדים האוקראיניים ואישור נסיבות המוות, השתכנע בית המשפט, כי **איליוק**, כאשר נרצח על ידי **מאנטיי**, היה לבוש בבגדי כומר, כלומר כותונת היורדת עד לבירכיים, שהוא היה בדרכו לכנסייה, שלא היה בכיסו כל אקדח וכי גם לא היה פרטיזן, ולא גילה התנגדות ל**מאנטיי** ובוודאי שלא בעט בקרסולו ולא ניסה לתפוס את אקדחו, ויתר על כן כי **מאנטיי**, כאשר **איליוק** חזר אליו אחרי שקרא לו, פשוט ירה בו למוות.

בית המשפט משוכנע, כי **מאנטיי** העלה את גירסתו המנוגדת רק מכיוון שהאמין, כי בכך יוכל לשפר את מצבו. לפי עדות אלמנתו, **איליוק** התגורר ברחוב מונופול ובנוסף לכך עבד בימות השבוע כמודד בעירייה של קובל ועל כן יש לשער, כי הנאשם **מאנטיי** הכיר את הכומר **איליוק**. בטוח לחלוטין, כי כפי שאישרו ללא פיקפוק העדים האוקראיניים, לבש **איליוק** בעת שנורה את בגדי הכמורה שלו. לאחר מכן, בפקודתו של **ראפ**, הוכרח הנאשם להוציא מקיברה במיתחם המיליציה את גופת הכומר ולהביאה לקבורה בבית הקברות החדש ואז כבר בוודאי ידע הנאשם מי האיש שנורה. טענתו של **מאנטיי**, כי התכוון לעצור את האיש, מוזמת על ידי התנהגותו לפני המעשה, עליה העידו הזוג **אוליניק** וגברת **שקאנדרי**. הוא ירה ב**איליוק** מייד לאחר שנענה לקריאתו וחזר אליו. משום כך אי אפשר כלל להתייחס באמון לטענתו האחרת, שאיש מיליציה שחזר הצביע לפני הנאשם על האיש בטענה שקרית שהוא פרטיזן. בית המשפט בטוח בהחלט שמעט לפני רצח הכומר הוביל הנאשם **מאנטיי** את הפולני **צארנובסקי** אל מאחורי שער הכניסה למיתחם המיליציה ושם ירה בו. בית המשפט משוכנע שהנאשם **מאנטיי** רצח את **צארנובסקי** כמו את **איליוק**, כי הוא זעם על עריקת אנשי המיליציה האוקראיניים ועל שהרגו את עוזרו **גרינוביצקי** ורצה לנקום בבני עמם על "בגידת" אנשי המשמר האוקראיניים.

העד **אולדמן**, שבזמן שבו נרצח **איליוק** שימש כמנהל הדואר בקובל, העיד, כי שמע אז מהנאשם ו**מראפ**, ששעה קלה לאחר עריקת המיליציה, ירה במספר אנשים – הוא מאמין כי היו שניים – ונראה לו שאם השניים האלה נורו לאחר שאיש מיליציה שחזר הצביע עליהם כעל פרטיזנים, ואחד מהם עלול היה להחזיק אקדח. בית המשפט אינו מייחס לדברים אלה כל ערך. לא רק שמידע זה הגיע ל**אולדמן** מפי השמועה, לאחר שאדם אחר סיפר לו על הירי, חשוד העד **אולדמן** בכך, שהשתתף בעצמו ברצח היהודים בקובל ובפינסק. כמנהל הדואר, היה העד כפוף מינהלית לראש משטרת המחוז **ראפ** והחל מאוקטובר 1942, כאשר עדיין חיפשו אחרי יהודים מסתתרים בקובל, הוא ריכז בבית הכנסת יהודים שנתפסו ולפחות באחד מהם ירה למוות בבית העלמין היהודי. מלבד זאת עומד נגד העד, שעד אוקטובר 1942 שימש כקצין זינדרמריה בפינסק, גם החשד של השתתפות בהריגת יהודים ביריות באיזור פינסק. שכן לדבריו של העד **ראספ**, נורו למוות במקום מסויים בקירבת פינסק 280 יהודים, בהשתתפות מפקד משטרת המחוז **טסמן** וחמישה עד שישה מאנשי הזינדרמריה של פינסק.

על רצח היהודיה **בינה רויטר** מסרו הנאשם והעדה **מארי שטולמן** תיאורים מנוגדים. הנאשם **מאנטיי** אמר על כך כי:

לאחר עריקת אנשי המיליציה לא נותרה עוד עבודה לבעלי המלאכה היהודיים. הוא חשש על כן, כי **ראפ** וגם הנאשם **קאסנר**, שידעו כי הוא מעסיק יהודים, יורו על הריגתם. מסיבה זאת רמז להם ביום שלאחר בריחת אנשי המיליציה להימלט בעצמם ליער באותו לילה, כי שוב אינו יכול להגן עליהם. כדי לאפשר להם להימלט, הוא התעלם באותו לילה מהוראתו המפורשת של **ראפ** והשאיר את דלת בית המלאכה בלתי נעולה. כאשר חזר למיתחם המיליציה למחרת בבוקר, הוא גילה כי בעלי המלאכה נמלטו, כפי שאכן קיווה. בקומה העליונה של קסרקטין המיליציה הוא פגש את **נינה** ואת אמה ושאל אותן היכן נמצאת **בינה רויטר**. הן ענו לו חדות, בחוצפה, כי **בינה רויטר** צריכה להיות למטה, במטבח, אם איננה נמצאת בחדרה.

בעיקבות זאת הוא ירד לשם כדי לוודא שהדבר נכון. כאשר פתח את דלת המטבח, זינקה **בינה רויטר** לעברו כשהיא מכוונת אליו אקדח שלוף. בתנועת התגוננות אינסטינקטיבית הוא חבט על ידה והפיל את האקדח. תוך כדי כך נפלטה ירייה אך היא לא פגעה באיש. הוא הרים מייד את האקדח וגילה כי זהו האקדח שהיה מוסתר תמיד מתחת לסף החלון של חדרו ואשר נעלם לאחר עריקת אנשי המיליציה האוקראינית. לשאלתו הודתה **בינה רויטר** כי היא זו שנטלה את האקדח מחדרו. לשאלתו מה פתאום עלה על דעתה לתקוף אותו, הבהירה, כי יש לה זעם גדול על כל הגרמנים וגם היא תיכננה לברוח ליער ולהצטרף אל הפרטיזנים. אבל לפני כן היא רצתה להרוג אותו. כאשר הזכיר לה כי היה לה טוב אצלו ועליה להודות לו על כך שהיא בחיים, הודתה שהוא צודק.

מאחר שחשד כי **נינה** ואמה, שענו לו בגסות יוצאת דופן על שאלתו היכן נמצאת **בינה רויטר**, עלולות להיות בעצה אחת אתה, הוא נעל קודם כל את **בינה רויטר** במרתף וניגש לחקור את שתי הנשים האחרות. אבל השתיים נשבעו, כי לא ידעו מאומה על תוכניותיה של **בינה רויטר**. הוא האמין להן, אבל בכל זאת נעל אותן במרתף ביחד עם **בינה רויטר**. לאחר מכן הוא דיווח ל**ראפ** בטלפון על מה שאירע. היה לו ברור, כי **ראפ** ייתן לו את ההוראה לירות ב**בינה רויטר**. גם הוא רצה בכך, כי לדעתו היתה זו "שיפלות תהומית" מצד **בינה רויטר** לכוון אליו נשק אחרי שהיה כה טוב אליה. **ראפ** השתולל מזעם לשמע הפרטים של המקרה ובו במקום הורה לו לירות ב**בינה רויטר**. זאת הוא אכן עשה וירה בעורפה בחצר מיתחם המיליציה ליד גרוטאת הרכב.

לבית המשפט יש ספקות גדולים באמינות סיפורו של הנאשם, שלפיו **בינה רויטר** איימה עליו באקדח. סבירות הסיפור נמוכה מאוד. אילו אכן החליטה **בינה רויטר** אז לעבור אל הפרטיזנים, לא מובן מדוע לא עשתה זאת ביחד עם בעלי המלאכה, או לפחות עשתה זאת בלילה, בחסות החשיכה ולא להסתכן בסיכול תוכניתה על ידי הנאשם ואז – כמו בני עמה קודם לכן – להירצח. אבל גם אילו רצתה לירות בנאשם מבלי להתחשב בגורלה שלה, בוודאי לא היתה עושה זאת בשלומיאליות כזאת. בוודאי שהיא לא היתה בוחרת לעשות זאת בשעות לפני הצהריים, אלא בזמן שבו היתה יכולה להימלט מהקסרקטין אל היער באין רואה. היא גם לא היתה ממתינה לנאשם במטבח עם האקדח השלוף, כי הרי לא יכלה כלל לדעת שהנאשם יחפש אחריה במטבח. מה גם שהיה לה הרבה יותר פשוט לעקוב בסתר אחרי הנאשם למקום אחר ושם להתקרב אליו ולירות בו מאחור.

טענותיו של הנאשם כוללות עוד אי התאמות. כך הבהיר בחקירתו העיקרית, כי לאחר שנעל את הנשים במרתף, עזב את המיתחם ונסע בעצמו באופניים אל **ראפ**. בתחילה הוא לא הזכיר כי באקדח היה מעצור לאחר שהפיל אותו מידיה של **בינה רויטר**. הוא אמר זאת רק לאחר שנשאל מדוע, אם היו נכונות הנסיבות שתאר, לא ירה ב**בינה רויטר** בו במקום. גם תירוץ זה של הנאשם, כי לא יכול היה כלל להרוג את **בינה רויטר** בו במקום מחמת המעצור באקדח, לא מתקבל על הדעת. שכן בדרך כלל היה הנאשם, כאיש משטרה בארץ אויב, חייב להיות חמוש תמיד באקדח, גם במיתחם המגורים. במקרה זה על אחת כמה וכמה, שכן בגלל עריקת אנשי המיליציה האוקראיניים אל הפרטיזנים, אי אפשר היה להרגיש ביטחון אפילו במיתחם המגורים.

יתר על כן: מאוד בלתי מתקבל על הדעת הסיפור על האקדח המוסתר וזאת גם מפני שהנאשם **מאנטי** השיב בצורה בלתי ברורה ובלתי עקבית על שאלת בית המשפט למקורו של נשק זה. משום כך יש להטיל ספק גם בסיפורו של הנאשם על מה שאירע בעיקבות העימות בינו לבין **בינה רויטר** אחרי שחיפש אחריה ועצר אותה. לדברי הנאשם, הרי החליטה יהודייה זו לעבור אל הפרטיזנים ולהילחם עמהם נגד הגרמנים, שעליהם, כפי שאמר הנאשם, "היה לה זעם גדול מאוד". אבל היא תיכננה גם לרצוח קודם לכן את הנאשם **מאנטי**. שתי ההחלטות הללו הצריכו הרבה דחף ויוזמה ואלה נבעו מכך שהנאשם אחראי למותם של בני עמה וייתכן גם קרוביה. מישהו שמקבל החלטה כזאת מהסיבות הללו ומתמוטט בעת הוצאתה לפועל

"ומודה באשמתו", רואה בית המשפט כמאוד בלתי אמיתי. עם זאת אי אפשר לבטל את האפשרות, **שבינה רויטר** היתה כה חסרת החלטיות, כפי שמתאר הנאשם.

אפשר לדחות בביטחון את התיאור הזה של הנאשם רק אילו עדויותיהן של **נינה קפלן ומארי שטולמן** היו מבוססות על עובדות מוצקות. הן סיפרו כי בנוכחותן אירעו הדברים הבאים: לאחר בריחת אנשי המיליציה האוקראינית, רצה הנאשם **מאנטיי** לירות בכל בעלי המלאכה היהודיים, כי לא היתה לו עוד עבודה עבורם ועל כן לא היתה לו בהם כל תועלת. מאחר שבעלי המלאכה חששו מאפשרות זאת, הם נמלטו בהסתר ליער, כשבוע עד עשרה ימים לאחר עריקת אנשי המיליציה. הם עשו זאת לאחר התייעצות איתן ועם **בינה רויטר**. בבוקר שלאחר מכן, כאשר נודע הדבר לנאשם **מאנטיי**, הוא נזעם ביותר וצעק שהוא יירה בכולם. לאחר מכן הוא נעל את **בינה רויטר** ואת **נינה**, שנמצאו במיתחם, יחדיו במרתף. הוא יצא לחצר, שם מצא את גברת **שטולמן** תולה כבסים. באקדח שלוף הוא צירף אותה אל שתי הנשים הכלואות במרתף. שעה קלה לאחר מכן הוא נסע עם הטבח האוקראיני **רובינקו** על האופנוע. כפי ששמעו לאחר מכן מפי **רובינקו**, נסע הנאשם **מאנטיי** אל **ראפ** ודיווח לו על בריחת בעלי המלאכה. בעיקבות זאת הבהיר לו **ראפ**, כי עליו לשים קץ (**לפעילות במיתחם**). את **בינה רויטר**, כיהודייה, עליו להרוג, אבל להשאיר בחיים את שתי הנשים האחרות. לאחר הביקור אצל **ראפ**, שב **מאנטיי** אל המיתחם, פתח את דלת המרתף, הוציא את **בינה רויטר** כשהוא אומר: "בואי הנה, לעזאזל השחור!" ונעל את הדלת שוב. כחמש דקות לאחר מכן הן שמעו יריות מבחוץ. לאחר כחצי שעה נוספת, שוב בא הנאשם **מאנטיי** למרתף והוציא את שתיהן. הן האמינו כי כעת הגיעה גם אליהן שעתן האחרונה. אבל הנאשם הטיל עליהן להמשיך בעבודתן במיתחם. כאשר יצאו לחצר, ראו את גווייתה של **בינה רויטר** מוטלת ליד גרוטאת המכוננית. במבט ראשון מהימן יותר התיאור של שתי העדות, מאשר התיאור שמסר הנאשם **מאנטיי**. עם זאת, מסרו השתיים בתביעת השילומים שלהן, כפי שכבר צויין קודם לכן, על קורותיהן באותו יום, פרטים המעוררים ספק באמינותן. אין להתעלם מכך שבשני מקרים, כלומר לגבי הפרטים של מות **זכריאס** הצעיר ושל הנסיבות לרצח קרובי משפחתם של בעלי המלאכה היהודיים במיתחם המיליציה, הן מסרו עדויות שאינן תואמות (**לעדותן בתביעת השילומים**), כדי לגרום לכך ששני הנאשמים במותו של בן משפחתם הקרוב אכן יימצאו אשמים בדין. אבל אין בכך הוכחה שההתרחשויות שעליהן העידו לא התקיימו במציאות. מאחר שאין עדים נוספים ולמרות הבדיקה הקפדנית של כל מקורות המידע שעמדו לרשות בית המשפט, אין כל אפשרות לוודא (**את העדויות של שתי הנשים**) באורח מוחלט. חוסר הוודאות בשאלה מי משתי הגירסאות האפשריות היא האמיתית, גורם לכך, שאי אפשר להוציא מכלל התחשבות אף אחת מהן. גירסה נוספת להתרחשויות של אותו יום איננה בנמצא.

למרות זאת משוכנע בית המשפט, כי הנאשם **מאנטיי**, ולא משנה אם **בינה רויטר** כיוונה אליו אקדח או לא, החליט לירות **בבינה רויטר**, עוד לפני שדיווח ל**ראפ**, ויהיה זה מחמת כעסו על בריחת בעלי המלאכה, או על התנקשותה המתוכננת (**של בינה רויטר בו**). רק כדי להבטיח את עצמו מפני עונש, הוא דיווח ל**ראפ**, כדי לקבל ממנו פקודה רשמית לירות באשה – דבר שהוא ציפה לו מראש. לנאשם היתה אפשרות להימנע מלספר ל**ראפ** על המקרה עם **בינה רויטר**, בדיוק כפי שהוא עשה עם בעלי המלאכה היהודיים (**ולא גילה לראפ שכבר אין לו עבודה עבורם**), דבר שאיפשר להם להימלט אל היער. אבל הוא רצה במותה של **בינה רויטר**, אם מפני שהיא העיזה לצאת נגדו עם נשק, בעוד שלדעתו היא היתה צריכה להיות אסירת תודה לו, דבר שהחליא אותו אישית ופגע בתדמיתו העצמית ואם מפני שהוא כעס על שבריחת בעלי המלאכה היהודיים אל היער נגרמה בגלל העובדה שלא היתה לו יותר עבודה בשבילם, וגם לא ראה תקווה לכך שיוכל להמשיך עוד זמן רב לפרוש עליהם את הגנתו. כעת, בגלל העובדה שאין בהם עוד תועלת, היה עליהם לפגוש את גורלם כפי שעשו רוב יהודי קובל קודם לכן.

בעיקבות כל אלה נמצא הנאשם **מאנטיי** אשם בשלושה מעשי רצח.

הוא הרג בכוונה תחילה את איש הדת האוקראיני **איליוק**, הפולני **צארקובסקי** והיהודיה **בינה רויטר**. את **איליוק** ואת **צארקובסקי** הוא הרג כאמור בסעיף 211 בחוק StGB כי זעם על שאנשי המיליציה האוקראינית שלו ערקו אל הפרטיזנים ועל כן רצה לנקום בבני עמם. הנקמה באנשים חפים מפשע, על כי בני עמם עברו אל האוייב, היא קודם כל הריגה ממניעים שפלים ביותר, כלומר רצח. **בבינה רויטר** הוא ירה, הן מפני שהוא זעם על בריחתם של בעלי המלכה היהודים ורצה להקדים ולהרוג את היהודיה, שהיתה בעיניו חסרת תועלת, לפני שתימלט גם היא, בעוד שהיה עליה להיכנע לגורלה שקודם לכן היה גורל היהודים האחרים, או מפני שהיא העזה לכוון אקדח נגדו, שראה את עצמו כאדם נדיב. לא משנה איזו משתי הסיבות תקפה בכל אחת מהן מדובר ברצח מהסיבות השפלות ביותר. הנאשם ביצע את ההרג מתוך כעס על בריחת בעלי המלאכה, כתוצאה מכך שהוא ראה בה יהודייה חסרת תועלת, ועליו לירות בה לפני שתוכל לברוח. אין לראות בהרג הזה כל סיבות אחרות. לעומת זאת, אילו היתה נכונה טענתו של הנאשם כי **בינה רויטר** שלפה לעברו אקדח, הרי שהוא ירה בה כהקמה אישית. הוא רצה להורגה לאחר שנכשלה בתקיפתה אותו, כי היא, שלדעתו היתה צריכה להיות אסירת תודה לו, התגלתה כה כפויית טובה. הוא ראה את עצמו אדון לחייה. כל עוד היא היתה אצלו והוא הגן עליה כיהודייה, לא היו חייה בסכנה. לאחר שהיא הראתה כפיות טובה כלפיו, החליט להורגה. הוא, שהיה היעד לתקיפתה האומללה, רצה עכשיו להיות גם השופט וגם התליין שלה. מה גם שהוא ידע כי השילטון דאז רצח את היהודים בגלל גזעם, וכי אזרחים שהחזיקו בנשק נורו אז ללא כל הליך משפטי. כדי להצדיק את מעשהו הוא דיווח ל**ראפ** מה אירע, אבל לא מתוך חובה של פקוד למפקדו, אלא מתוך פגיעה בכבודו ותאוות נקם, כדי לקבל ממנו כיסוי להחלטה שכבר קיבל, להרוג את האשה. משום כך אין מה לדבר כאן על מילוי פקודה, או מצב חירום. הנאשם גם לא היה ממש בהתרגשות פתאומית. שכן לאחר שעקר את הנשק מידה של בינה, הוא נעל אותה ואת שתי העדות **שטולמן** ו**קפלן** ונעל את כל השלוש, לפני שהוא פנה אל **ראפ**. רצח מתוך מניעים שליליים ובתנאים כאלה עומד בתחתית המדרגה של הערכים המוסריים.

.4

בית המשפט לא יכול היה לקבוע במידת הביטחון הדרושה לפסיקתו, כי הנאשם ביצע פשעים נוספים, אף כי מחומר ההוכחות שנאסף נראה בוודאות, שהנאשם רצח יהודים נוספים. עדויות ראייה למעשים הראויים לעונש הללו יכולים לתת רק יהודים פולניים, שכולם מתגוררים כיום בחו"ל. יש לזכור, כי הנאשם משתייך לחוג האנשים שגזלו מהעדים הללו ומבני עמם את חרותם, עינו אותם ושלחו רבים מהם להשמדה. דבר זה מגביר את הסכנה לכך, שהם (**העדים**) היו מונעים על ידי רגשות נקמה בכך שהם דיווחו על מקרים שלא היו מעורבים בהם, או שהגזימו בתיאור מקרים שכן היו מעורבים בהם. יש לזכור גם כי התלאות הרבות שעברו על העדים הללו בתקופה קשה ביותר של לחץ פיזי ורוחני, הותירו בהם צלקות עמוקות בגוף ובנפש. משום כך נחלש כוח זכרונם. רובם מסרו רק רשמים כלליים, ללא איזכור מקום, זמן, או שם של הקורבנות, או הגדרת מספר הקורבנות. הם רק אמרו משהו על כך שהנאשם רצח לעיתים תכופות והרבה יהודים. העדים דיברו בהיסוס על מקרים מסויימים, אך לא יכלו להגדיר את נקודת הזמן, הסיבה והנפגעים. התמונה שציירו מזכרונם נותרה במקרים רבים מעומעמת בחלקה. נעשה נסיון להוציא מהעדים פרטים נוספים. התוצאה המובנת מכך היתה שכאשר הופיעו בפני בית המשפט, שינו העדים במידה מסויימת תיאורים שמסרו בחקירתם הראשונית ובחקירה העיקרית ואפילו בתיאורים שמסרו בחקירתם בחו"ל. בעדויות של כולם נותרו תחומים רחבים או צרים שיש

לראותם כבלתי בטוחים. לעיתים תכופות לא היה ודאי שהעדים מספרים על חוויותיהם האישיות, או על דברים ששמעו מפי אחרים, שלא מסרו להם פרטים לגבי מקרים מוגדרים. ההבדל בין ערכם של דברים שסופרו להם מפה לאוזן לבין תיאור מקרים שאירעו להם עצמם, נודע להם לעיתים רק בשעת החקירה העיקרית. אבל למרות זאת הם לא היו במצב של יכולת לומר אם עדויותיהם היו על חוויות אישיות שלהם, או על מקרים שאירעו לאחרים. פרטים שסופרו על ידי עדים כאלה אינם בעלי ערך משפטי. במיוחד יש להתייחס בזהירות לעדויותיהם של יהודים, שהיו מנוגדות להצהרותיהם בתביעות השילומים שלהם. ניגודים אלה מעוררים מחשבות עמוקות נגד המהימנות של העדות **מארי שטולמן, נינה קפלן, פוצטר, פרס ושר**, כפי שכבר נאמר בכמה מקומות לעיל. אבל הדברים הללו מכוונים גם לעדים **שטיינקרוג, גודיס, פנטורין, אוטקין, מנס, כץ וטפר**.

העד **גיאורג שטיינקרוג**, שננף על הצהרותיו השונות זו מזו בהליך הפלילי הזה, הודה, כי נוכח הדברים הנוראים הרבים שחווה, אינו יכול עוד להבחין בביטחון בין אירועים שהוא עצמו עבר לבין כאלה שסופרו לו על ידי נפגעים. הן לגביו והן לגבי אנשים אחרים שהגישו דרישות פיצויים על אובדן חירותם, הוא מסר הצהרות, בין השאר הצהרות בשבועה, שונות זו מזו. כאשר הוצלבו הצהרות אלו התברר, כי לפיהן היה צריך להימצא במעצר במחצית השניה של שנת 1943, בעת ובעונה אחת במקומות שונים. לפי הצהרותיו, הוא היה צריך להיות בו זמנית עם מגיש דרישת הפיצויים **רפאל ראל** במחנה עבודת הכפייה הגרמני הורודולץ, המרוחק קילומטרים אחדים מקובל, עם מגיש דרישת הפיצויים **זלמן קופיט** ביקוורצה בפולין ועם מגיש דרישת הפיצויים **יוסף זאגה** במחנה עבודת כפייה בלוצק ולאברוב. בדרישת הפיצויים שלו עצמו הוא הצהיר, כי בפברואר 1943 הועבר מקובל לוואלדנבורג בשלזיה. ואילו לפי הצהרותיו בחקירה העיקרית, הוא הסתתר אז ביערות סביב קובל עם אשתו וילדו עד לשיחרור בידי הרוסים. העדה **דורה גודיס** סיפרה על אירועים שקרו לה בקובל באותה תקופה. אבל לפי הצהרותיה בתביעת הפיצויים היא נמצאה באותה עת בלודז' ובצ'נסטוחוב.

סימה פנטורין הסתבכה כבר בחקירתה לפני בית משפט המושבעים באי התאמות כבדות. כאשר נשאלה אם לאחר בריחתה מהגטו, הצטרפה אל הפרטיזנים. הספקות המבוססים לגבי מהימנות עדה זו התחזקו נוכח אי ההתאמות בין עדותה לבין הצהרתה בדרישת הפיצויים שהגישה. כך, למשל, מסרה בתביעתה האישית, כי רק בנובמבר 1943 נמלטה מהגטו בקובל, בעוד שכאן קבעה כי נמלטה כבר בסתיו 1942. לפי הצהרתה בשבועה מה-8 באפריל 1957, הובלה ביחד עם בעלה ובתה אל גיא ההריגה אף כי בחקירתה המרכזית מסרה, כי בני משפחתה נרצחו באקציה של ימי יוני הראשונים ב-1942. דברים סותרים אלה, אליהם נוספו עוד אי התאמות על גורלה לאחר מכן, ביערות קובל, מבססים ספק כבד מאוד, לגבי מהימנותה של העדה.

גם **אנה לולה אוטקין** מסרה פרטים שקריים על גורלם של בני משפחתה. בעוד שבבקשת הפיצויים שהגישה נאמר, כי הוריה נרצחו במחנה ההשמדה סוביבור, אמרה בחקירה המרכזית כי בעת השלטון הגרמני התגורר אביה בקובל (עבד במרפאה הצבאית הגרמנית) ובידיעת הרופא הגרמני שניהל את המרפאה התחזה כפולני ועבד כסבל. לאחר מכן הגיעה אליה שמועה, כי לאחר חיסול הגטו של בעלי המלאכה הוא הזדהה לפני הגרמנים מרצונו כיהודי והסיקה מכך כי נהרג. לעומת זאת נראה כי דבריה בדרישת הפיצויים, שלפיהם בעיקבות פרוץ מלחמת גרמניה-רוסיה (הפלישה הגרמנית לרוסיה), נמלט מפני הצבא הגרמני ללובומל, אינם נכונים. שכן מקום זה נמצא ממערב לקובל, על מסילת הברזל לחלם, ולמעשה הוא נכבש על ידי הצבא הגרמני עוד לפני שקובל נכבשה.

בחקירתה המחודשת, בחקירה המרכזית, לא יכלה העדה לתת כל הסברים משכנעים לגבי אי ההתאמה בין הצהרותיה בשבועה לצורך תביעת הפיצויים, לבין הצהרותיה בעדות במשפט. בסופו של דבר הודתה, כי

הצהרתה בשבועה הראשונה, מה-8 בפברואר 1962, אינה נכונה במספר נקודות משמעותיות. ייתכן שהיא מסרה את ההצהרה (הבלתי נכונה) הזאת רק בעצתם הנמרצת של אנשי URO (הארגון הישראלי שטיפל בהגשת תביעות הפיצויים) והיא חתמה עליה רק לאחר הפצרות מרובות. לדעת בית המשפט אין לבסס עובדות בטוחות על פי הדברים של עדה כזאת.

יוסף כץ מסר בתביעת הפיצויים שהגיש לעצמו, כי לא היה בקובל, אלא בגטו לובלין. מאחר שהעד נולד בקובל, יש להסיק כי דבריו אלה לא נועדו, אלא כדי לקבל פיצויים על אובדן חירות עוד בזמן שקדם לפלישת הגרמנים לחלק של פולניה שהוחזק בידי הרוסים. לאחר מכן תיקן העד את גירסתו הראשונה על האירועים שעבר. אבל הדבר אינו משנה את העובדה, שהצהרות מנוגדות מעוררות ספק במהימנות העד. מה גם שלפי מידע מטעם שירות חיפוש הקרובים של הצלב האדום מה-7 ביוני 1960, מסר העד **כץ** במחנה עקורים בברלין, זמן קצר אחר תום המלחמה, כי נולד בוורשה ושם גם התגורר לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה.

(העדה) **בבה מנז'ה** הצהירה בדרישות הפיצויים שלה ושל אחרים פרטים על הרדיפות שעברה, המנוגדים לאלה שמסרה בחקירה המרכזית (של משפט זה). היתה תחושה, שבחקירתה (כאן) ענתה ברתיעה ובחוסר רצון לשאלות בעניין פרטים אלה. (בחקירתה במשפט זה) היא הצהירה בהחלטיות, כי ברחה לבדה, הסתתרה בתחילה ביערות קובל, נסעה לקייב ולאחר מכן עברה לסמרינקה; שם היא חיתה תחת שם אחר עד לשיחרור על ידי הצבא הרוסי. לעומת זאת היא מסרה בהצהרה בשבועה שצורפה לתביעת הפיצויים שלה, וכן בהצהרה בשבועה שמסרה לטובת אדם אחר, **אלכסנדר דובשיין**, כי הסתתרה ביערות קובל עד לשיחרור על ידי הרוסים, ואילו לטובת דורשת הפיצויים **בראניה ויטקובסקי** מסרה, כי בזמן הכיבוש הגרמני, התחבאה בסמרינקה. מאחר שהעדה מסרה שלוש הצהרות שאינן תואמות בדבר הרדיפות שעברה, היה צורך לחקור אותה. לעדה נמסרה הזמנה באמצעות משטרת ישראל, אך היא לא השיבה עליה, אף כי נמסר לה כי הכרחי לחקור אותה מחדש. בעיקבות זאת מוכרח בית המשפט, לא מעט בגלל סיבה זאת, לא להתייחס לעדותה כבעלת ערך של הוכחה.

בלה טפר ענתה במילים הבאות על שאלות שהופנו אליה בחקירה המרכזית: אינני מקבלת כל שילומים. לא הגשתי כל דרישה לכך, כי לא רציתי לקבל כסף על ייסורי. זהו עניין מוסרי עבורי. דברים אלה אינם נכונים.

העדה הגישה תביעה לפיצויים, אבל תביעתה נדחתה, בגלל ניגודים משמעותיים, על ידי הממונה על השילומים בשטוטגרט, בהחלטתו מה-29 באפריל 1960 – ES/A 10733. הממונה סירב לשלם לעדה פיצויים, מאחר שבמקרים שונים מסרה הצהרות, שלפיהן היתה צריכה להימצא בו זמנית בלוצק, בקובל, בהולובי ובטרזיינשטאדט. אין צורך לדון עוד במידת המהימנות של עדה כזאת.

משום כך סבור בית המשפט, כי אין אפשרות לקבל כהוכחה את תיאור המעשים המיוחסים לנאשמים על ידי 12 עדים אלה, בגלל חוסר המהימנות של עדויותיהם.

בפרק II של כתב הכרעת הדין הזה, הועלתה נגד הנאשם **מאנטיי** האשמה שבעת גירוש היהודים מבתיהם בתחילת האקציה ביוני 1942, ירה לכאורה ברב **טברסקי** ובמורה **אברוך**, ואילו **קאסנר**, על פי עדותו, הואשם (בסעיף זה) בהדחה לרצח.

שני הנאשמים הכחישו את המעשה. הם הופללו בהצהרותיהם של העדים **בנציון שר, בלה טפר, שטיינקרוג, אשר פרס, בבה מנז'ה, סימה פנטורין וסופיה ברונשטיין**.

שר העיד, כי הנאשם קאסנר הירשה לרב **טברסקי** למורה **אברוך** לדבר איתו לפני היהודים שרוכזו מחוץ לגטו. הם דיברו איתו על מותם הצפוי של היהודים וביקשו ממנו רק ללכת למותם בגבורה. בסיום דבריו עם **קאסנר** שאל אותו **אברוך**, אם הוא מאמין, שעל ידי רצח היהודים תנצח גרמניה במלחמה. אבל לא כך יהיה. גרמניה כבר הפסידה במלחמה. חבל רק כי עיניהם של היהודים הללו לא יוכלו לראות את סופה. לאחר הכרזה זו, שוחחו שני הנאשמים זה עם זה. תוך כדי כך פנה הנאשם **מאנטיי** לאחור וירה כדור אחד בראשו של הרב ואחרי כן בראשו של המורה.

בהצהרתו בשבועה מה-10 בפברואר 1956, שמסר העד לצורך תביעת הפיצויים האישית שלו, הוא קבע, כי בעת ריכוז היהודים בכיכר בריסק, לא נורו **טברסקי ואברוך**, אלא **משה פרל**, חבר היודנראט, ו**לייב באס**, מפקד המיליציה היהודית. ואילו בהצהרה בשבועה מה-23 ביוני 1957, בהצהרה בשבועה למען דורש הפיצויים **שמואל וויינר**, הוא מסר כי **משה פרל** היה עדיין בחיים גם לאחר חיסול הגטו של היהודים חסרי המקצוע.

לפי דבריה של **בלה טפר**, ניצבה היא עצמה ליד **אברוך**, כאשר אמר את דבריו. **אברוך** אמר ליהודים, כי במקרה שמישהו מהם יישאר בחיים לאחר האקציה, עליו להודיע לכל העולם מה עשו הגרמנים ליהודים בקובל. על כך ירה **קאסנר** בפיו של המורה **אברוך**. היא ידעה בביטחון, כי **קאסנר** ירה. את **מאנטיי** היא לא ראתה. גם **טברסקי** לא נמצא במקום כאשר המורה **אברוך** נהרג. היא שמעה, כי הוא נהרג במקרה אחר ובמקום אחר.

נוכח התיאורים הסותרים של שני העדים הללו, שלכאורה צפו בעצמם באירוע, אי אפשר לקבוע בוודאות מה קרה בו. מה גם ששני העדים הללו משתייכים לקבוצת העדים הני"ל, שלדעת בית המשפט אי אפשר לסמוך עליהם. גם תיאוריהם של העדים **שטיינקרוג, אשר פרס, בבה מנז'ה, סימה פנטורין וסופיה ברונשטיין** אינם יכולים להיות הוכחות נגד הנאשמים, כי הם מהווים עדויות שמיעה בלבד. גם עדויותיהם של **פומרנץ ואנה לולה אוטקין**, אינן מפלילות את הנאשמים.

לפי סעיף 1 III בכתב הכרעת הדין ירה לכאורה הנאשם **קאסנר** במאי/יוני 1942 בתעשיין היהודי **כאגאן** במפעלו בקובל. כך טען העד **שטיינקרוג** נגד הנאשם. גם העדה **דורה גודיס** שמעה על רצח התעשיין על ידי **קאסנר**. אבל היא לא ידעה כל פרטים. **פומרנץ** מסר, כי מנהל משרד העבודה הגרמני, **וונסקי**, ירה בכאגאן, ואילו העדה **אקהאוז** מסרה, שכאגאן היה בין 5, 6 או עשרה יהודים, שקאסנר ירה בהם לפני בניין היודנראט [מקרה כמוסות הרעל]. אי אפשר להוכיח את המעשה בהסתמך על העדויות הללו.

קאסנר מכחיש שירה בכאגאן. הוא מודה רק, שבעת סיור ביקורת לילי במרכז המסחרי של קובל, ביחד עם שומר אוקראיני, ירה במחסן החלפים והמכונות באדם בלתי מוכר לו, שניסה לעשות שימוש בנשק. אם האיש נפגע למוות בידיו או בידי השומר, אין הוא יכול לומר. הוא מאמין כי היה זה אוקראיני, שכן גווייתו נקברה בבית הקברות האוקראיני.

המקרה המתואר על ידי הנאשם קאסנר איננו זה שהוכח והנזכר בהפתיח להכרעת הדין. המקרה השני עלה בעדותו של **שטיינקרוג**. לדבריו, עסק ביחד עם צוות עובדים יהודי בשיפוץ הרחוב שבו נמצא המפעל של **כאגאן**. כאגאן ניצב בפתח בית המלאכה שלו והתבונן בעבודתם. כאשר התקרב **קאסנר**, נכנס **כאגאן** לבית המלאכה. **קאסנר** הלך אחריו ושעה קלה לאחר מכן יצא בעצמו. אז נשמעה הפקודה לקחת את גווייתו של **כאגאן**. הוא, העד שמע דיבורים על כך **שכאגאן** הומת בחנק.

לעומת זאת, בחקירתו בקונסוליה הגרמנית בניו יורק, ב-8 באוקטובר 1963, מסר העד כי במו עיניו ראה איך **קאסנר** חונק למוות את התעשיין **כאגאן**. הדבר מעורר את החשש, שהוא עצמו כבר איננו יכול לקבוע בוודאות, אם הוא עצמו חווה מקרה מסויים, או ששמע עליו מפי אחרים, ובגלל הפרטים המנוגדים שמסר בדרישת הפיצויים שלו הוא משתייך לקבוצת העדים שאי אפשר לסמוך עליהם ועל כן אין עדותו מתאימה למציאת **קאסנר** אשם במעשה שבו הואשם.

העדה **פנטורין** לא הביאה עד כה להפללת הנאשם.

בסעיף 3 III בכתב הכרעת הדין הועלתה נגד הנאשם **קאסנר** האשמה, כי כנראה בסוף הקיץ של 1942 ירה לכאורה ביודנראט ובאנשי משטרת הסדר היהודית.

הנאשם סיפר, כי כל אנשי המשטרה היהודית וחברי היודנראט, פרט לנשיאו **פומרנץ**, נהרגו באקציה הראשונה ביוני 1942. עובדה זו אינה זקוקה לדיון, שכן העדים **שטיינקרוג** ו**מארי שטולמן**, שקודם לכן הטיחו האשמות נגד הנאשם, הודו כי תיאורו של **קאסנר** (**בעניין זה**) יכול להיות מדוייק.

לפי סעיף 5 III בכתב הכרעת הדין הואשם **קאסנר** כי כנראה בקיץ 1942 ירה לכאורה בשער הגטו בשניים מהעובדים היהודיים שחזרו לביתם, סוחר המעיים **יעקב יצחק** ואחיינו של החייט **קרטופל**.

הנאשם הכחיש את המעשה. הוא קיים את הביקורת שלו במרחק כ-150 מטר משער הגטו. רק פעם אחת נורה יהודי במהלך הביקורת, כי לא מילא אחר הפקודה להרים את ידיו ובמקום זאת שלח יד לכיסו. אבל יהודי זה נורה בידי **ואגהאוזר** ולא בידיו (**של קאסנר**).

הנאשם הופלל בעדותו של **בנציון שר**. הוא סיפר: בערך ביולי 1942 חזרו הוא ויהודים אחרים מהעבודה. בשער המחנה המתינו **קאסנר**, **מאנטיי** וכמה גרמנים אחרים. אלה דרשו מכל היהודים למסור לידיהם זהב וחפצי ערך. אצלו, העד, הם מצאו רק שמונה פניג (**פרוטות**) והניחו לו ללכת. לאחר שעבר בשער, פנה לאחוריו וראה את הנאשם **קאסנר** יורה באקדח בשני היהודים.

בתיאורו זה לא סטה העד באופן משמעותי מהדברים שמסר בעדותו הקודמת מה-17 בדצמבר 1963 ובמאמרו בספר הזכרון של קובל אותו הוציא לאור **אליעזר ליאוני-צופרפין**. אומנם בעדויות אחרות שלו על הרדיפות שעבר, התגלעו סתירות, שגרמו לבית המשפט לפקפק בהן. אולם במקרה זה נמצאה עדותו כבסיס מוצק להרשעה.

לפי סעיף 6 III בכתב הכרעת הדין, ניצב הנאשם **קאסנר** בכניסה לגטו בעלי המלאכה בעיר החדשה של קובל, כנראה בקיץ 1942, וירה לכאורה בעובד יהודי שהחביא בחולצתו משהו אסור.

גם פשע זה הכחיש הנאשם. הוא חזר ואמר, כי בעת הביקורת בשער הגטו נורה רק יהודי אחד, וזאת בכלל בידי **ואגסהאוזר**.

הוא הופלל גם בעדויותיהם של **דורה גודיס**, **יוסף כץ**, **יצחק פילנקלשטיין** ו**אנה לולה אוטקין**.

העד **כץ** מסר בקונסוליה הגרמנית בבלו הוריזונטה, ב-21 במרץ 1964, כי בגטו בעלי המלאכה נרצחו אז יום יום שניים עד שלושה יהודים. פעם אחת ראה בעצמו איך הנאשם **קאסנר** יורה באחד היהודים שחזרו מהעבודה, כי הסתיר בכותנתו משהו אסור.

עדות זאת נמסרה בכללה בצורה כה רצינית ומפוכחת, עד כי כבר איננה עומדת בצילן של ההאשמות האחרות נגד הנאשם **קאסנר**, שהועלו בהפתיח להכרעת הדין. אולם ערכן של עדויות כאלה לחוק הפלילי אינו ניתן להיקבע ולהימדד במדויק (**בפני עצמן**). ומאחר שהעד לא הסכים להופיע אישית בפני חבר המושבעים, אי אפשר לבטל לחלוטין כי העד החליף את הנאשם **קאסנר** במישהו אחר מצוות המינהלה האזרחית בקובל. בסופו של דבר שייד **כץ** לאותם עדים, אשר עדויותיהם הסותרות בבקשות הפיצויים עשו אותם לבלתי אמינים. דברים אלה מתאימים גם לעדה **דורה גודיס**, **אנה לולה אוטקין** ו**שטיינקרוג**. שתי העדות לא ראו אף פעם מי ירה, כך שלאחר מכן לא יכלו לומר בוודאות כי ההמתה לא היתה תוצאה של החלטה ספונטנית של פושע אחר. שהרי במקום נמצאו גם כמה גרמנים אחרים שהשתתפו בביקורת בשער הגטו. **שטיינקרוג** לא יכול היה להחליט אם נכת באירוע, או שרק שמע עליו. העד **פינקלשטיין** אומנם סיפר כי ראה איך **קאסנר**, שניצב בביקורת בשער הגטו, קרא ליהודי שניסה להימלט לחזור, הורה לו לרדת על ברכיו וירה בו. אבל העד חושב ששמו של היהודי הזה היה **קרוקובס** ועל כן ייתכן שהוא מתאר חלק מהמקרה שבו רצח **קאסנר** עשרה יהודים שכרעו על ברכיהם לפני בניין היודנראט. באותו הקשר דיברה גם **סימה פנטורין** על יהודי בשם **קרוקובר**.

על סמך עדויות אלה אי אפשר היה לבסס את האשמת **קאסנר** במעשה זה.

בסעיף 7 III בכתב הכרעת הדין הואשם **קאסנר** בכך שבשנת 1942 – כנראה בקיץ – ירה לכאורה בשני גברים יהודיים ברחוב מחוץ לגטו, שאחד מהם החביא תרנגולת. הנאשם הכחיש זאת וטען כי אף יהודי לא נורה בגלל תרנגולת. אבל אנשי דיוויזיית ה.ס.ס. פייגליין, שפעלו באיזור קובל, תפסו שני צעירים יהודיים בגניבה, קשרו אותם בכבלים וירו בהם. אבל לו עצמו לא היה כל קשר לכך.

האשמה זו הועלתה נגד **קאסנר** על ידי העדה **אוטקין**. לדבריה, הלכה בקבוצה של צעירות יהודיות לעבודה בקסרקטין הצפוני של רובע **גורקה**, כדי לכבס את בגדיהם של החיילים הגרמניים שהיו מוצבים שם. יום אחד עצר הנאשם **קאסנר** את קבוצת העבודה בדרכה הביתה. בערך באותו זמן הוא ערך ביקורת אצל קבוצת עבודה של יהודים. באותה קבוצה נמצאו שני גברים שנראו דומים מאוד זה לזה. הם נראו כאב ובנו או כשני אחים. אחד מהם החביא תרנגולת מתחת למעילו. **קאסנר** הורה לו לכרוע על ברכיו. האיש ביקש

שלא ייקחו לו את התרנגולת, כי היא מיועדת עבור ילד חולה בגטו. **קאסנר** לא הירשה לעצמו להתרכז, וירה בשניהם. בתחילה בזה שהחזיק בתרנגולת ואחרי כן בקרוב משפחתו.

בחקירתה בקונסוליה הגרמנית בבואנוס איירס ב-23 בדצמבר 1963, מסרה העדה, כי מקרה זה התרחש לעיני כל. אבל בחקירתה העיקרית (**במשפט זה**) אמרה, כי לא ראתה במו עיניה את **קאסנר** יורה ביהודים הללו והורג אותם. היא כבר עברה על פני המקום שבו אירע הדבר, כאשר נשמעו היריות והיתה כה ממוטטת מכך, שלא היתה מסוגלת לפנות לאחור כדי להביט. ייתכן שעדותה נכונה. אבל הדבר איננו בטוח, שכן העדה, כאמור, מסרה דברים מנוגדים בדרישת הפיצויים שלה, שנמסרה למשרד השילומים של מדינת ריינלנד פפאלץ בברלין, וכי בחקירתה המחודשת לפני חבר המושבעים לא הביאה הוכחות משכנעות לסיבת הניגודים הללו והודתה כי בהצהרתה בשבועה הראשונה, מה-8 בפברואר 1962, יש כנראה כמה נקודות משמעותיות שאינן נכונות.

זמן קצר לאחר חיסול היהודים בגטו של העיר העתיקה, היה הנאשם **קאסנר** צריך להיות מואשם במה שהועלה נגדו בסעיף 8 III בכתב הכרעת הדין, כי ירה לכאורה ביהודי **שיפה שיפמן**, שהועסק באיסוף חפצים בגטו, לאחר שהלה הוכרח על ידיו לרקוד ולשיר לפניו. הנאשם הכחיש את המעשה. הוא אמר, כי אף פעם לא השפיל כל יהודי. מלבד זאת לא יהודים עסקו באיסוף החפצים מהגטו, אלא אנשי המיליציה האוקראינית. אומנם האשמה זו הועלתה נגד הנאשם בעדותה של **בבה מנז'ה**. היא מסרה, כי היא ודודה, **שיפה שיפמן**, השתייכו לקבוצת עבודה, שהוכרחה יום אחד לנקות את הגטו בעיר העתיקה לאחר פינויו. באותו יום הופיע **קאסנר** בלוויית שוטרים גרמנים ואוקראינים, הורה להציב למענם ברחוב כסאות ושולחן, התיישב עם מלוויו והם אכלו ושתו. לאחר מכן הוא קרא אליו את דודה והורה לו לרקוד ולשיר בפניו. מאחר שביצועיו של הדוד לא סיפקו את **קאסנר**, הוא ירה בו לפתע, ללא סיבה מיוחדת.

למרות עדות ברורה זו, שנמסרה בהחלטיות, לא נראה לבית המשפט, כי הנאשם ביצע את הדבר. שכן העדה, שמסרה שלוש גירסאות שונות על הרדיפות שעברה ונחקרה מחדש כדי להבהיר ניגודים שונים בעדויותיה, נראית בלתי אמינה מספיק על מנת שדבריה יוכלו לשמש כנגד הנאשם.

לפי סעיף 9 III בכתב הכרעת הדין, ירה לכאורה הנאשם **קאסנר** ב-1942, כנראה בקיץ, ביהודי **קרטופל**, כאשר הלה חזר מהעבודה.

גם מעשה זה הכחיש הנאשם. העד **שטיינקרוג** מסר, כי הוא ראה בעצמו כמה פעמים את **קאסנר** יורה ביהודים ליד הבאר בגטו. כשנתבקש למסור פרטים על המקרים הללו, הוא התמקד בתיאור מקרה אחד, הנראה זהה לזה שבו הנאשם ירה למוות בעורפם של עשרה יהודים שכרעו על ברכיהם לפני בניין היודנראט בגטו של העיר החדשה. גם בהצהרתו בשבועה לפני נוטריון אמריקני ב-28 במרץ 1963, מסר כי ראה בעצמו איך **קאסנר** יורה בפועל ששמו **בנימין קרטופל** ליד באר הגטו, כי החזיק ברשותו פרוסת לחם. אך זהו נותר תיאורו היחיד והוא לא מסר עדות ראייה אישית על יהודים אחרים שנורו.

על סמך עדות זאת, אי אפשר לבסס את אמיתות האירוע.

פעם אחרת, כפי שנאמר בסעיף III 10 של כתב הכרעת הדין, בשנת 1942, כנראה בקיץ, ירה לכאורה הנאשם **קאסנר** במנהל העבודה היהודי **בורשטיין**.

קאסנר מכחיש זאת. אבל שוב ושוב מועלית האשמה זו נגדו בתיאורו של העד **שטיינקרוג**. הוא מסר, כי הוא ויהודים אחרים עבדו בפיקוחו של מנהל העבודה **בורשטיין** בחפירת באר אצל הקצין הגרמני פיסקה. במהלך העבודה, קרא **קאסנר** הצידה את מנהל העבודה. באותו זמן היה הוא, העד, בדרכו להביא חומרי בניין, בהוראתו של **בורשטיין**. תוך כדי כך שמע ירייה ופנה לאחוריו. הוא ראה את **בורשטיין** מוטל מת על הקרקע. גווייתו נותרה במקום. מי טיפל בה לאחר מכן אין הוא יודע.

גם עדות זאת אינה מספקת כדי לבסס בביטחון את אשמת הרצח, שכן העד מודה, כי לא נכח בהתפתחויות המקרה ומפני שהוא אחד מהעדים שגם בעדויותיו האחרות לא נצמד לאמת.

כן מואשם **קאסנר** בסעיף III 11 בכתב הכרעת הדין, כי ירה לכאורה ביהודי **גומולקה**.

הנאשם מכחיש את המעשה. גם אי אפשר להוכיח אותו, כי העד **פינקלשטיין**, שמסר ב-7 בינואר 1964 כי **קאסנר** ירה בנוכחותו בגומולקה, כי הביא מזון לגטו, לא יכל להביא תמיכה לדבריו. עכשיו הוא מסר: גומולקה הועמד בצד ונהרג. מה קרה אתו אין הוא יודע.

לפי סעיף III 12 בכתב הכרעת הדין, הועלתה נגד **קאסנר** האשמה, כי בשנת 1942, בוודאי בקיץ, ירה ברחוב בקובל ביהודי, דרך הטלאי הצהוב שלו.

גם מעשה זה, שהנאשם מכחיש אותו, אי אפשר היה להוכיח. האשמה זו הועלתה רק בדבריה של העדה **פנטורין**. אבל בגלל עדויותיה הסותרות בנקודות אחרות, כפי שכבר נאמר לעיל, אינה מהימנה מספיק כדי שדבריה יהיו הוכחה.

גם נגד הנאשם **מאנטיי** הועלו האשמות נוספות, שאי אפשר היה להוכיחן.

לפי סעיפים IV 1 ו-2 של כתב הכרעת הדין, ירה לכאורה **מאנטיי** ביוני 1942 בשני אוקראינים.

הנאשם אמר על כך: עוד לפני האקציה שבה נהרגו יהודי הגטו בעיר העתיקה, פגש במהלך טיול את הממונה עליו **ראפ** שאמר לו כי שמע שמדי יום מגיע איש קשר של הפרטיזנים העירה, בעגלת חציר, כדי לאסוף מידע ולהעביר נשק ליער. פרטיזן זה נסע בעגלה כמלווה. משום כך הטיל עליו, **מאנטיי**, לבדוק את העגלה החשודה ולעצור את איש הקשר. הוא, **מאנטיי**, פגש את העגלה ברחוב מונופול, במעלה קסרקטין המיליציה, וציווה על העגלון לעצור. למעלה, על העגלה, לא היתה כל תנועה. כאשר ניסה לעלות עם אקדח שלוף, על העגלה העמוסה חציר, קפץ ממנה מישהו ונמלט. למרות שקרא לו לעצור, הוא לא עשה זאת. משום כך הוא ירה בו והרג אותו.

לפי פקודת שיגרה, היה על השוטרים לבדוק את עגלותיהם של איכרים בכניסתן העירה, כדי למנוע את השוק השחור הפורח באמצעי מזון. ביקורות אלה ביצעו אנשי המיליציה האוקראינים ביחד איתו. באחת הביקורות הללו, בפאתי העיר קובל, חשפו אנשי המיליציה שלו כמויות גדולות של אמצעי מזון, בשתי עגלות בזו אחר זו. העגלות הוחרמו והוא שלח אותן מייד אל **ראפ**, שהיה צריך להכריע בינתיים מה לעשות במזון המוחרם ובעגלות. הוא עצמו נותר מאחור, כדי להמשיך בביקורת. תוך כדי כך ניסה אחד האיכרים האוקראיניים לרדת מספסל העגלון. כאשר ניסה הוא, **מאנטיי**, לכפות באיומי אקדח שלוף את ביצוע הוראתו, השתמט מפניו האיכר וניסה לחבוט באקדח במקל. תוך כדי כך, מבלי ש**מאנטיי** צפה זאת, נפלטה ירייה שפגעה באיכר וגרמה למותו. חיפוש בעגלה העלה, כי האיכר ניסה להכניס בה העירה תחמושת לאקדחים וכמויות מסחריות של אמצעי מזון.

טענה זו של הנאשם אי אפשר לסתור. הוא הואשם בה על ידי העדים **מיכאל פומרנץ** ו**דורה גודיס**. **פומרנץ** סיפר, כי פעם אחת, כאשר חזר עם צוות יהודי מהעבודה, נסעה לפניו עגלה עמוסת חציר. אדם במדים הוריד את העגלון מהעגלה ואחרי כן ירה בו באקדחו. פולנים עובדי מסילת הברזל, שעברו במקום, אמרו נוכח המראה, כי הנה **מאנטיי** שוב עסוק בעבודתו. מדוע נורה האיכר אין הוא יודע. היתה שמועה שהאיכר נורה מכיוון שלא נסע בהתאם להוראות.

לפי דבריה של **דורה גודיס**, נמצאה בדרכה מהמכבסה של אביה בדרך לוצק, בחזרה אל הגטו בעיר החדשה, כאשר **מאנטיי** ירה לכאורה באיכר אוקראיני. היא לא יכלה לשמוע את חילופי הדברים בין מאנטיי לבין האיכר ובניגוד לדברי **פומרנץ** (**סיפרה כי האיכר לא ירד מהעגלה, אלא**) נותר כועס, יושב על מושב העגלון.

אפשר לדון כאן בשאלה, אם העדויות הללו זהות או לאו, והאם אחת מהן מתאימה לגירסתו של **מאנטיי** על המקרה. שכן אף אחד מהעדים לא יכול היה למסור את כל פרטי המקרה שהולוכו להריגה. משום כך, אי אפשר לסתור את הפרטים שמסר הנאשם. בכל מקרה אי אפשר להוכיח בביטחון כי הוגשמה כאן ההגדרה של הפשע לפי סעיף 211 StGB. נשאר פתוחה השאלה, אם במקרה השני שעליו סיפר הנאשם הוא הרג (**את האיכר**) בכוונה או רק מחוסר זהירות, והאם במקרה הראשון, כמו בשני המקרים שתיארו העדים, פעל בכוונה תחילה מתוך מניעים של רוצח. מאחר שמלבד רצח עולים כאן חשדות במעשים פליליים נוספים, חלה על עניין זה התיישנות.

לפי סעיף 3 IV של כתב הכרעת הדין, ירה לכאורה הנאשם מאנטיי בסוף 1942, בחצר קסרקטין המיליציה, בשבוי מלחמה רוסי. מעשה זה, שהנאשם מכחיש אותו, איננו יכול לשמש כהוכחה נגדו. אומנם **פוצטר** העיד, כי לפני שבני משפחתו הובאו אל בית העלמין היהודי (**ונרצחו שם**), פנה אחד משבויי המלחמה הרוסיים שגם הם נמצאו בחצר הקסרקטין, אל הנאשם מאנטיי ושאל אותו מדוע עומדים להרוג אותם. על כך סטר לו **מאנטיי** ואחרי כן ירה בו. אולם צריך לזכור, כי **פוצטר** הסתבך כל כך בתיאורי הרצח של בני משפחתו, שהצהרותיו שוב אינן מספיקות כדי למצוא את הנאשם אשם במעשים שתוארו רק על ידי עד זה.

דברים אלה מתאימים באותה מידה גם למה שנאמר בסעיף 4 IV של כתב הכרעת הדין, כי בפברואר 1943 ירה הנאשם לכאורה באשה יהודיה ובשני ילדיה. הנאשם מכחיש זאת.

פוצטר אמר, כי מחלון בית המלאכה בקומה העליונה של קסרקטין המיליציה, שפנה אל הרחוב, ראה את הנאשם **מאנטיי** לוקח מאנשי המיליציה אשה יהודיה עם שני ילדיה הקטנים. הנאשם העמיד את האשה לידו ודרש מאנשי המיליציה לדחוף את הילדים אחד אחד ותוך כדי כך ירה בילדים באקדחו. לאחר מכן הוא הרג את האם בירייה בראשה.

ספק מיידי מעוררים דבריו של העד, כי שמע את **מאנטיי** אומר לאשה היהודייה שלאחר שראתה מה עשה לילדיה, הוא עומד עכשיו לעשות אותו דבר גם לה. שכן שאלה היא אם העד יכול היה לשמוע מהמקום שבו נמצא, מה שאמר למטה הנאשם לאשה. אבל ספק גדול יותר מתעורר נוכח השאלה אם הנאשם יכול היה להבין את הדברים. שכן הנאשם דיבר, אם בכלל, בגרמנית, שפה שהעד כנראה שולט בה רק חלקית.

האשמה שהנאשם **מאנטיי** ירה בשנת 1943, בחצר קסרקטין המיליציה, ביהודי בן 17 מרחוב תחנת הרכבת הישנה (סעיף 5 IV בכתב הכרעת הדין), מתבססת על עדותה של **מארי שטולמן** לפני משטרת ישראל.

מכלתחילה גילה **מאנטיי**, כי ירה בחצר קסרקטין מיליציה בפרטיזנים שהממונה עליו נתן לו את הפקודה לירות בהם. במעשים אלה אין ניגוד למה שנאמר בהקדמה. משום כך אין להוציא מכלל אפשרות, כי העדה **שטולמן** מדברת על מעשים אלה כאשר היא אומרת: יום יום היא תלתה כביסה לייבוש בחצר הקסרקטין של המיליציה. תוך כדי כך ראתה שאנשי המיליציה מביאים יהודים. לאחר מכן, כאשר יצאה לבית השימוש, ראתה גוויות ליד גרוטאת הרכב. נורו שם כל כך הרבה אנשים, שבגלל הזמן הרב שעבר מאז אינה זוכרת עוד את הפרטים.

בהתעלם מכך שהעדה אמרה קודם לכן כי לא ראתה במו עיניה איך **מאנטיי** יורה בצעיר, וכי **פוצטר** יכול היה לספר על מקרה דומה רק מפני השמועה, אין שתי העדויות הללו יכולות לשמש נגד הנאשם, מכיוון שתיאוריהם (של העדים הללו) אינם מהימנים גם בנקודות אחרות.

לפי סעיפים 8 ו-6 IV של כתב הכרעת הדין, הועלתה נגד **מאנטיי** האשמה שבשנת 1943 ירה בשמונה יהודים בחצר קסרקטין המיליציה. בין היהודים הללו היו, לפי עדותה של **מארי שטולמן**, גם האשה ושני ילדיה של בעל המלאכה היהודי, שעבד עבור **מאנטיי**. בהקשר לכך הוזכרו הכפרים ניזיכוייה ולוביטובו שליד קובל.

מאנטיי הכחיש את שתי ההאשמות הללו וטען כי הן רק המצאות. הוא רק הודה בכך שפעם אחת, לפקודתו של **ראפ**, ירה בשתי נשים רוסיות, כי היו פרטיזניות.

עד כמה אפשר להאשים אותו לפי עדויותיהם של **מארי שטולמן**, **נינה קפלן** ו**פוצטר**, כבר בתשובה לשאלה, האם **מאנטיי** השתתף מרצונו באקציות הגדולות להשמדת היהודים ולאחר מכן הרג יהודים במו ידיו, נקבע כי עדויות אלה מעוררות ספק ואי אפשר לסמוך עליהן. התיאורים של העדים נוגעים לאותו מקרה. אבל לא ברור אם מקרה זה מאפשר האשמה לפי סעיף 6 IV, או לפי סעיף 8 IV של הפתיח להכרעת הדין. ההאשמה הראשונה נשענת על עדותה של **מארי שטולמן** בחקירה הראשונית. עולה ממנה, כי **מאנטיי** וסיגד, איש מיליציה, ירו בשמונה יהודים, ביניהם שני ילדים, מהכפר ניזיכוייה. **נינה קפלן** דיברה בהקשר

זה על התערבות בין **מאנטיי וסיגד**, מי מהם ירצח יותר יהודים. עם זאת ייתכן, כי עדה זאת התכוונה למקרה אחר, של המתת בני המשפחה של בעל המלאכה היהודי, שכן היא תיארה גם מקרה זה באותה צורה, הן בחקירתה הראשונית והן בחקירה העיקרית. תיאורה זה היה הבסיס להאשמה לפי סעיף 8 IV של הפתיח להכרעת הדין, אף כי מעדות קודמת של העד **שטיינקורג**, משתמע כי בעלי המלאכה היהודיים הגיעו מלוביטובו.

מאחר שבעדותה בחקירה העיקרית בקשר לבעלי המלאכה חזרה **מארי שטולמן** והזכירה מחדש את המקום ניזיכיה, ומאחר שמאף אחד משלוש העדויות אי אפשר היה להסיק בביטחה, כי מאנטיי ירה לכאורה בקבוצה נוספת של יהודים, אין להוציא מכלל אפשרות ששתי ההאשמות נוגעות לאותו מקרה. אולם הוא מכחיש נמרצות את הדבר ובעזרת ארבעת העדים הנזכרים אי אפשר לבסס (**האשמה**) זאת (**נגדו**).

לפי סעיף 9 IV של הפתיח להכרעת הדין, מלבד **בינה רויטר**, הרג **מאנטיי** במו ידיו, לכאורה, או ציווה להרוג בירייה, ארבע נשים יהודיות בחצר קסרקטין המיליציה. שמותיהן של שתיים מהן היו כנראה **זאיאץ ומניה קאגאן**.

הנאשם הכחיש מעשים אלה, והודה רק בכך שלפי פקודת **ראפ** ירה בשתי פרטיזניות רוסיות. על כן אינו יכול להתנער ממעשים אלה.

העדה **קפלן** מסרה, כי **מניה קאגאן** היתה יהודיה מומרת. זה **שמאנטיי** ירה בה נודע לה מאיש מיליציה. **מאנטיי** גם העסיק 14 יום נערה יהודייה בשם **ציונה**, שעזרה לו בעבודות כתיבה. אחרי כן הוא ירה בה. עם זאת היא לא ידעה, באילו נסיבות אירע הדבר וגם לא יכלה להיזכר אם ראתה את גווייתה של הנערה. הריגתן של שתי הנשים האחרות אינה מוזכרת כלל בעדותה.

מארי שטולמן סיפרה, כי **מאנטיי** החליט על סילוקה של **מניה קאגאן**, אבל היא לא ידעה לומר מה אירע לה לאחר מכן. לגבי שלוש הרציחות האחרות אמרה רק, שראתה בחצר את גווייתה של יהודיה אחת, **פרידמן** שמה, שנורתה בידי הנאשם. רק לאחר דרישה, ציינה כי ייתכן שמדובר בגברת **ציונה**.

דרך זו של עדויות כלליות החלישה את ההאשמות הכבדות נגד הנאשם, ובסופו של דבר הוא לא חוייב להזים אותן, מפני שבעדותו של **פוצטר**, שהתגורר בקסרקטין המיליציה, הן בכלל לא הוזכרו.

ההאשמות שהנאשם **מאנטיי** הורה לאיש מיליציה לירות בשני יהודים והוא עצמו ירה לאחר מכן בבעל מלאכה יהודי שנערה יהודיה מהכפר וולקה (VI 10,11 ו-13 בכתב הכרעת הדין) אינן ניתנות להוכחה. הן עצמן נשענות על עדויות קודמות של העדה **שטולמן**. עדויותיה הבלתי ברורות בחקירה העיקרית אינן מאפשרות קביעות בטוחות. קביעה זו במיוחד לגבי הריגת בעל המלאכה נובעת גם מכך, שהעד **פוצטר** לא ידע לספר על המקרה הזה כלל, אף כי השתייך לבעלי המלאכה שהועסקו על ידי הנאשם.

לבסוף, לפי סעיף 15 VI של כתב הכרעת הדין, הואשם הנאשם ברצח חמישה שבויי מלחמה רוסיים בחצר קסרקטין המיליציה, ביריות מתת מקלע.

הנאשם **מאנטיי** הכחיש את המעשה.

העדה **נינה קפלן**, שהיתה העדה היחידה אשר מסרה על כך, פירטה, כי מדובר לפחות בארבעה אוקראינים, שקודם לכן היו שבויי מלחמה, אשר שוחררו מהשבי לאחר שהתחייבו לעבוד למען הגרמנים. פרטים מדוייקים יותר על הירי באוקראינים הללו היא לא יכלה למסור ואף פעם לא אמרה בנחישות, כי היתה עדת ראייה לירי.

בהסתמך על הצהרות אלה אי אפשר לבסס מאומה באופן מהימן.

5.

במקרים שהועלו לדיון בסעיף IV כמו במקרה IV 14 של כתב הכרעת הדין, שלפיו הואשם **מאנטיי** בכך שמלבד **איליוק וצארנובסקי** ירה ב-13 עד 14 עוברי אורח נוספים, הרי שבגלל מיעוט ההוכחות לפשע לפי סעיף 211 StGB, יש לזכות את הנאשם. יש לזכות את הנאשם גם מהאשמה שהועלתה נגדו בסעיף I של הפתיח להכרעת הדין, במעשה פשע לפי סעיף 49 StGB, 211 מאחר שמדובר בהוכחה סובייקטיבית של פרטי המעשה. במקרים IV 1 ו-2 של כתב הכרעת הדין נשארה במקרה האחד שאלה פתוחה, האם הנאשם **מאנטיי** הרג בכוונה או במקרה ובמקרה האחר לא הובהר, אם הוא רצח בכוונה לבצע את המעשה ומתוך מניעים של רוצח. מאחר שמעשים של הריגה במקרה או בכוונה שאירעו בשנת 1942 התיישנו (סעיף 67) חובה לזכות את הנאשם **מאנטיי** ממעשים אלה (Muller-Sax, Anm. 9 260 StOP).

במה שנוגע ל-14 מקרים שבהם הואשם קאסנר ול-3 מקרים שבהם הואשם **מאנטיי**, הוכח כי הם בוצעו כמוגדר בסעיף 12 StGB ושניהם נמצאו אחראים למעשיהם אלה. לפי חוות הדעת של המומחה ד"ר **פרוהוף** לא גילו הנאשמים שום סימנים כי סבלו קודם לכן מהפרעות בהכרה, הפרעות חולניות ביכולת המחשבה או חולשה נפשית. משום כך הגיע למסקנה הברורה, כי ההגדרות של סעיף 1 StGB Abs 1 51 אבל גם סעיף מישנה 2 לא התקיימו בעת המעשים הללו.

עתה נותר לקבוע את גזר דינם של הנאשם **קאסנר** על רצח ב-14 מקרים ושל הנאשם **מאנטיי** על רצח ב-3 מקרים. סעיף 3, תת סעיף 3d של הסכם ההסגרה, איננו מנוגד לגזר הדין של **קאסנר**. הדבר נקבע על ידי ההכרה בסמכויות המשפטיות של בית המשפט הפלילי הגרמני לגבי מעשים פליליים שנקבעו בהסכם עם המעצמות, כלומר ארצות הברית של אמריקה, הממלכה המאוחדת של בריטניה הגדולה, אירלנד והרפובליקה הצרפתית. על טענתו של קאסנר כי כבר נדון למוות לאחר שנלקח בשבי, על ידי בית משפט רוסי, כבר אין צורך לדון בכלל.

לפי סעיף 211 StGB יש לדון רוצח למאסר עולם. על כן הוחלט לדון את הנאשם **קאסנר** על כל אחד מ-14 מעשי הרצח ואת הנאשם **מאנטיי** על כל אחד מ-3 מעשי הרצח, למאסר עולם.

לפי סעיף StGB 32 נדונים השניים לאיבוד כל זכויותיהם האזרחיות וזאת לכל חייהם, כתוצאה מכך שנדונו למאסר עולם (BGH St 5, 207).

הוצאות המשפט נקבעו לפי הסעיפים 467, 465 סעיף מישנה I StGB.

ליבן בוניס ד"ר ריקהאי

נרשם בידי:

ברוסצוקאל

פקיד משפטי

כמשקיף הממונה מטעם

לישכת בית המשפט המחוזי

